

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

ХІІ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ І ОСВІТИ

19-20 червня 2024 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ XII МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ І ОСВІТИ

19-20 червня 2024 року

**Львів
2024**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Пріоритетні шляхи розвитку науки і освіти: матеріали XII Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 19-20 червня 2024 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2024. – 163 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників XII Міжнародної науково-практичної конференції «Пріоритетні шляхи розвитку науки і освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Пріоритетні шляхи розвитку науки і освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

ЗМІСТ

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ	7
<i>Лялюк-Вітер Г.Д., Вітер С.Р.</i> ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ СМАРАГДОВОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ	7
ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ	9
<i>Волчо В.В.</i> ФУНКЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ.....	9
<i>Саламаха О.І.</i> НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ	11
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	14
<i>Газда А.І.</i> ОПТИМІЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	14
<i>Мельник Я.М.</i> МЕРЧАНДАЙЗИНГ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГУ	16
<i>Ткач О.В., Сіменик Р.Р.</i> ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВАННЯ ТОВАРІВ ПРЕСТИЖУ	18
<i>Шабардін Д.В.</i> ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ КОНЦЕПЦІЇ LEAN У БУДІВНИЦТВІ	21
ІСТОРИЧНІ НАУКИ.....	23
<i>Гадинко О.</i> ЕТИМОЛОГІЧНІ, ПАЛЕОГРАФІЧНІ ТА СФРАГІСТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО СТОРОЖИНЦЯ (1448-1918)	23
КУЛЬТУРОЛОГІЯ	29
<i>Леонтьєва В.М.</i> «КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ФЕНОМЕН»: ЩОДО ТЕОРЕТИЧНИХ ПЕРЕДУМОВ ДЕФІНІЦІЇ І ПРАКТИЧНИХ ЗАСАД ВИЯВЛЕННЯ/ВИЗНАННЯ	29
МЕДИЧНІ НАУКИ	34
<i>Бурін М.А., Погоріла І.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЗАХВОРЮВАННЯ НА РАК ПЕРЕДМІХУРОВОЇ ЗАЛОЗИ.....	34
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	36
<i>Антонюк А.С., Крепакова О.Д.</i> РОБОТА З ОРФОГРАФІЧНИМ СЛОВНИКОМ ЯК ЗАСІБ ЗАСВОЄННЯ ОРФОГРАФІЇ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	36

Борак І. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ТА ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ.....	38
Вовк А.І., Свиріпа Л.К. ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НУШ	41
Воляннюк А.А. ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ	46
Голіченко Л.М. УКРАЇНСЬКОМОВНА НАУКОВА КОМПЕТЕНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ АД'ЮНКТИВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ.....	49
Малиновська А. СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ ЯК ОСНОВИ ГОТОВНОСТІ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	51
Судук І. ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО» СТУДЕНТАМ НАФТОГАЗОВОГО ПРОФІЛЮ	62
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	65
Короход Я.Д., Лісовенко А.Ф. КОГНІТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА ТА ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ПТСР В УМОВАХ ВІЙНИ	65
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	67
Ayoub AIT LMQADEM PERFORMANCE EVALUATION OF WIREGUARD AND SOFTETHER VPNS	67
Dremliukh N. STUDY OF THE PERMEABILITY OF CEMENT STONE FOR FASTENING OF LOW-CEMENTED ROCKS.....	69
Арпенцій С.П. ДЕЯКІ АСПЕКТИ АСПЕКТНО-ОРІЄНТОВНОГО ПРОГРАМУВАННЯ	72
Дремлюх Н.С. ДОСЛІДЖЕННЯ ВІНОСНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПІНОТВОРНИХ ПОВЕРХНЕВО-АКТИВНИХ РЕЧОВИН.....	75
ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ	78
Казіміров М.М. ВАЖЛИВІСТЬ ВІДІГРАВАННЯ РЕАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ ПІД ЧАС СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	78
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	80
Житар І.В. ВСТАВЛЕНІ РЕЧЕННЯ З ЕЛІПСОВАНИМИ ЯДЕРНИМИ ЧАСТИНАМИ	80

Кавуза С. НАУКОВО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ КАТЕРИНИ МІХАЛІЦИНОЇ «ХТО РОСТЕ У ПАРКУ»	82
ХІМІЧНІ НАУКИ.....	85
Грунт М.А. ІДЕЇ ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ПІДХОДІВ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ НА ПРИКЛАДІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ « ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ» 6 КЛАС.....	85
ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....	93
Бондарчук Ю.В. ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПСИХІЧНИЙ СТАН ОСОБИ	93
Бурлаков О. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕВАКУАЦІЇ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	96
Вайда Д.Р. ОСОБЛИВОСТІ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ	98
Вільгуцький В., Нагорна О. ЕФЕКТИВНІСТЬ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	100
Забудський О.П. КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ ЯК ФОРМА ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ	102
Забудський О. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА	104
Казіміров М.М. ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС	107
Казіміров М. ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ БОЙОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У ЗОНІ КОНФЛІКТУ	109
Казіміров М. ПРОБЛЕМИ ДОДЕРЖАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО ПРАВА ЛЮДИНИ НА ВОДУ	112
Казіміров М. ЦИВІЛЬНА ПРАВА ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ.....	114
Казьмірук Д. ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	116
Майборода А. ПРАВОВИЙ СТАТУС ТРЕТІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ЇХНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ УЧАСНИКІВ СУДОВИХ ВІДНОСИН.....	119
Мірошниченко А. ПРАВО КОРИСТУВАННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ (СЕРВІТУТ) ЯК РЕЧОВЕ ПРАВО	121
Мірошниченко А. ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ ПОВОДЖЕННІ З НЕБЕЗПЕЧНИМИ ХІМІЧНИМИ РЕЧОВИНАМИ	123

Мусієнко А.О., Логінова М.В. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПРАВЕДЛИВОГО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	126
Неспляк Р., Нагорна О. РОЛЬ ТРЕТІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ.....	128
Носик Д. ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ ...	130
Омельянець А.О. СПРИЯННЯ ГРОМАДЯН ОПЕРАТИВНИМ ПІДРОЗДІЛАМ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	132
Рукінова С.С. ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ, СХИЛЬНОЮ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ.....	134
Скрипечь В.І. ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО КЕРІВНИЦТВА РОСІЇ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МИРУ, ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ТА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ, ВЧИНЕНІ В ХОДІ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ	139
Страшко В. ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ.....	142
Страшко В. ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ	144
Тарасов Б.О. ДЕРЖАВА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА	146
Тарасов Б.О. ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН	149
Тисовський І. ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СКАРГ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕННІ НА РІЗНИХ СТАДІЯХ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ	151
Усова Д. ХАРАКТЕРИСТИКА СКОЄННЯ МЕДИЧНИМИ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ.....	153
Хейло А.С. ЗВІЛЬНЕННЯ ВІДПОВІДАЧА ВІД СУДОВОГО ЗБОРУ: СУДОВА ПРАКТИКА.....	155
Шебела В. ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН.....	157
Шебела В. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА НАСЛІДКИ ЙОГО ПОРУШЕНЬ.....	159
Яцишин В.В. ДЕЯКІ ЗМІНИ У ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТІ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ	162

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Лялюк-Вітер Галина Дмитрівна
доцент, к.б.н, доцентка кафедри технологій
захисту навколишнього середовища та безпеки праці
ІФНТУНГ
Вітер Софія Романівна
здобувачка вищої освіти
Прикарпатського національного університету
ім. В. Стефаника

ЩОДО ПЕРСПЕКТИВ СМАРАГДОВОЇ МЕРЕЖІ В УКРАЇНІ

Катастрофічне зменшення та збіднення видів флори і фауни, а також середовища їхнього існування є однією з найважливіших проблем на порядку денному світового співтовариства поряд з проблемами глобальних кліматичних змін. Шалені темпи зменшення кількості флори та фауни, що у 100, а то і 1 000 разів перевищують показники природних темпів зміни видів та набагато перевищують показники появи нових видів тварин та рослин [1], залежать і від кліматичних змін, воєн, перенаселення тощо. За даними Всесвітнього союзу охорони природи (IUCN), 15% ссавців, 13% птахів, 37% прісноводних риб та 23% земноводних Європи знаходяться під загрозою зникнення [1]. Кількісний і якісний стан біологічного різноманіття є підґрунтям збереження стабільності, стійкості екосистем. Збереження видового складу екосистем, його повноти, генетичної унікальності популяцій та цілісності природних угруповань є запорукою досягнення низки завдань сталого розвитку. Серед найефективніших способів охорони біологічного різноманіття є повне чи часткове виведення із господарського обігу територій існування рідкісних видів і популяцій.

При підписанні Угоди про асоціацію з Європейським Союзом Україна взяла на себе зобов'язання щодо створення Смарагдової мережі. Смарагдова мережа є новою формою для України охорони природи і вона впроваджується в рамках виконання вимог Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернської конвенції) [2], яку ратифікувала Україна. Ця конвенція є основним документом, згідно з яким організовується охорона природи в країнах Європейського Союзу (ЄС) та поза ЄС, в Європі і Північній Африці. Конвенція визначила види і біотопи, які є рідкісними в межах всієї Європи та для охорони яких потрібні зусилля різних держав. У 1989 році сторони Бернської конвенції створювати систему захисту природоохоронного середовища Європи у вигляді «Смарагдової Мережі Європи» [1].

Смарагдова мережа (мережа Емеральд, Emerald Network) - це загальноєвропейська мережа особливо цінних природних територій для збереження рідкісних видів флори та фауни та типів природних оселищ, які охороняються на європейському рівні [3, 4]. Крім того, мережа охороняє і ділянки, важливі для міграцій птахів, які переважно є невеликими за площею, їх кількість може бути нерівномірною у різних частинах [3]. Підхід до збереження біологічного різноманіття базується на екологічних принципах, але і

дозволяє невиснажливе, помірне використання ландшафту. Смарагдова мережа складається з трьох компонентів: ключові території (основне місце існування виду), коридори (взаємозв'язки між ключовими територіями) та буферні зони (захист від несприятливих зовнішніх чинників) [5, 6].

Український перелік територій Смарагдової мережі складається з 377 територій загальною площею близько 8 млн га станом на березень 2021 року [5, 6].

В межах Івано-Франківської області критеріям Смарагдової мережі відповідає 6 основних об'єктів, що включені до рекомендованого переліку українською стороною конвенції, зокрема, природний заповідник «Горгани», Карпатський національний природний парк, національний природний парк «Гуцульщина», Галицький національний природний парк, національний природний парк «Верховинський», Дністровський регіональний ландшафтний парк [7].

Ця мережа не є повною і потребує розширення. Це вимагає пошуку нових територій для збереження окремих видів і природних оселищ.

На жаль, процес законодавчого врегулювання в Україні, щодо формування Смарагдової мережі призупинено. Через воєнну агресію росії проти України є втрати унікальних екосистем. Подальше формування Смарагдової мережі потребує наукових досліджень, співпраці науковців, законодавців та різних природоохоронних організацій тощо. Адже збереження біологічного різноманіття, чиста вода, чисте повітря тощо є метою створення мережі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Смарагдова мережа Європи. Територія захисту дикої флори та фауни URL: <https://rm.coe.int/the-emerald-network-a-tool-for-the-protection-of-european-natural-habi/168072843d> (дата звернення: 08.06.2024).
2. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі Берн, 19 вересня 1979 року. Приєднання від 29.10.1996, підстава 436/96-ВР. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_032#Text (дата звернення: 08.06.2024).
3. Овчинникова Ю. Чому в Україні потрібно створити "Смарагдову мережу" і що це таке? Українська правда. 22.12.2020. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2020/12/22/243467/> (дата звернення: 08.06.2024).
4. Гриник Є. Кому заважає Смарагдова мережа – збереження цінних природних територій? Українська правда 13.07.2021. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2021/07/13/245387/> (дата звернення: 08.06.2024).
5. Території Смарагдової мережі. URL: <https://wownature.in.ua/oberihaymo/terytorii-smarahdovoi-merezhi/>. (дата звернення: 08.06.2024).
6. Що таке Смарагдова мережа і чому вона потрібна українцям. URL: <https://ecoaction.org.ua/emerald-ua.html>. (дата звернення: 08.06.2024).
7. Регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в Івано-Франківській області в 2022 році. URL: [регіональна доповідь про стан навколишнього природного середовища в 2022 р - Пошук \(bing.com\)](#) (дата звернення: 08.06.2024).

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ

Волчо Віталій Вікторович

аспірант

*кафедри публічного управління та адміністрування
Навчально-наукового інституту захисту інформації*

*Державного університету
інформаційно-комунікаційних технологій*

ORCID: 0009-0009-2147-6298

ФУНКЦІЇ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В ПУБЛІЧНОМУ УПРАВЛІННІ

Нормативно-правове забезпечення публічно-управлінської діяльності – це політико-юридичний засіб управління у державному організованому суспільстві. Воно є засадничим фундаментальним компонентом управління. У даному випадку, право виступає мірилом людських вчинків, забезпечує соціально-політичну, психологічну й організаційну спрямованість управлінського діяння, закріплює нормативно оформлену директивну основу управління, визначає права і обов'язки (компетенцію) державних органів, їхніх структурних підрозділів та службових осіб, встановлює правильне співвідношення між обсягом повноважень і відповідальністю апарату управління, закріплює найбільш раціональний варіант управлінської діяльності, підтримує належну організованість учасників управлінського процесу [1].

У свою чергу, функції нормативно-правових актів у публічному управлінні є ключовими для забезпечення ефективної та законної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. Функції нормативно-правового забезпечення в публічному управлінні охоплюють кілька ключових аспектів, які забезпечують ефективність, законність і справедливість управлінської діяльності. Серед ключових слід визначити наступні функції:

Є регулятивна функція передбачає встановлення чітких правил та стандартів поведінки для суб'єктів публічного управління; забезпечує нормативну базу для діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування та інших суб'єктів публічного управління; зумовлює встановлення правових норм, які регулюють суспільні відносини у сфері публічного управління в цілому;

Є організаційна функція покликана визначати структуру та повноваження органів публічного управління; регулювати процедури ухвалення рішень і взаємодії між різними органами та посадовими особами;

Є правозастосовча функція забезпечує виконання правових норм через прийняття конкретних управлінських рішень; встановлює механізмів реалізації прав і обов'язків суб'єктів правовідносин;

Є охоронна функція сприяє забезпеченню захисту прав і свобод громадян; встановлює механізми відповідальності за порушення правових норм і забезпечення правової охорони;

«Контрольна функція» забезпечує моніторинг і контроль за виконанням нормативно-правових актів; визначає порядок здійснення перевірок і оцінки законності діяльності органів публічного управління;

«Стабілізаційна функція» покликана сприяти утвердженню стабільності та передбачуваності правовідносин в системі публічного управління; запобігати конфліктам у суспільстві шляхом регулювання суперечливих питань;

«Інформаційна функція» зумовлює формування якісної та ефективної інформаційно-комунікаційної політики в системі публічного управління, що передбачає інформування громадян про їхні права, обов'язки та діяльність органів публічної влади та забезпечує прозорість і відкритість діяльності управлінських інституцій;

«Превентивна функція» покликана попереджати правопорушення шляхом встановлення превентивних заходів; забезпечувати умов для дотримання правових норм громадян;

«Розвиваюча функція» передбачає сприяння розвитку та вдосконаленню правової системи та адаптації нормативно-правової бази до змін у суспільстві та державі.

Окреслені функції нормативно-правового забезпечення є фундаментальними для належного якісного та ефективного функціонування публічного управління та забезпечення його ефективності, законності та відповідності інтересам сучасного суспільства.

Нормативно-правове забезпечення публічного управління є важливою складовою діяльності державних органів та органів місцевого самоврядування та включає розробку, прийняття, реалізацію та контроль за виконанням нормативно-правових актів, які регулюють відносини у сфері публічного управління.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ботвінов Р. Правоохоронна функція держави: сутність та форми реалізації. *Публічне управління: теорія та практика*. 2016. № 1(15). 14 с. URL: [http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-01\(15\)/4.pdf](http://www.dridu.dp.ua/zbirnik/2016-01(15)/4.pdf) (дата звернення: 18.06.2024).

Саламаха Олег Іванович
аспірант

*Публічне управління та адміністрування
Відкритий міжнародний університет
розвитку людини «Україна»*

НАЦІОНАЛЬНІ ТА МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Вступ. Україна, як незалежна держава, зазнала великих змін у своєму суспільно-політичному розвитку з моменту отримання незалежності у 1991 році. Ці зміни включають як внутрішні, так і зовнішні чинники: Будапештський меморандум, Помаранчева та Революція Гідності, російсько-українська війна та ряд інших ключових подій, які впливають на формування сучасного політичного ландшафту України.

Результати досліджень. Одним із ключових внутрішніх факторів, що впливають на суспільно-політичний розвиток України, є політична система країни. Після отримання незалежності Україна пережила період пошуку своєї політичної ідентичності, адже «зашморг» «совкового» минулого ще досі був на нашій «шиї», що підтвердили вибори президента у 1991 році, де українці боялись демократії, а тому вибрали комуніста – Леоніда Кравчука, а не В'ячеслава Чорновола. Соціальні опитування показали: Що якби українці опинилися в 1991 році, то зараз би 74% проголосували за В'ячеслава Чорновола, а за Леоніда Кравчука – 13% [2].

За роки своєї незалежності Україна змінила кілька форм влади, від президентської до парламентської республіки. Цей пошук свого політичного вектору супроводжувався частими змінами урядів та політичними кризами. Першим важливою помилкою було укладання у 1994 р. будапештського меморандуму та відмова від ядерного потенціалу, що був третім у світі. Ситуацію намагалися покращити на саміті НАТО в Мадриді в 1997 р. де було підписано «Хартію про особливе партнерство Україна – НАТО» [1, с.264], що демонструвала чіткий проєвропейський вектор України.

За декілька років, події помаранчевої революції 2004 року стали поворотним моментом в політичній історії України. Команда Януковича труїть Ющенка діоксидом і фальсифікує виборів. Як реакція на це, люди виходять протестувати на головну площу країни, Майдан Незалежності, у листопаді 2004-го. Три тижні українці мирно протестують у холод проти підтасованих виборів. Це спрацьовує, відбувається третій тур виборів де Ющенко оголошують переможцем. Усі хто були тоді на майдані відображають прагнення українців до демократії та відкритості в політичному процесі. Після цих подій було прийнято ряд конституційних змін, які зміцнили роль парламенту та обмежили повноваження новообраного президента [5].

Однак внутрішні політичні конфлікти та боротьба за владу продовжують існувати і до влади прийшов Віктор Янукович, відмова якого від Євроінтеграції, яка мала на меті підвищити рівень демократії, забезпечити економічний розвиток та покращити якість життя громадян, відкрити нові можливості для експорту українських товарів на європейські ринки, залучення інвестицій та розвитку інфраструктури привела до критики населення.

А зміна вектору до Митного Союзу призвела до гострого обурення українців та початку Революція Гідності з 21 листопада 2013 до лютого 2014 року, що було активним спротивом проти відходу політичного керівництва країни від законодавчо закріпленого курсу на Європейську інтеграцію та подальшою відмовою від цього курсу.

Янукович втік до росії – Євромайдан переміг і новообраний президент Петро Порошенко активно почав вести проєвропейську політику, що сприяла росту українського ВВП, адже, міжнародні відносини відіграють ключову роль у формуванні суспільно-політичного ландшафту України та її економічних показників.

Різноманітні договори, угоди та співпраця з іншими країнами та міжнародними організаціями мають значний вплив на розвиток країни. Наприклад, підписання Україною Угоди про асоціацію з Європейським Союзом у 2014 році відобразило її стратегічний курс на західну інтеграцію та реформи в галузі демократії та прав людини. Це було важливим кроком у напрямку політичної стабільності та економічного розвитку України.

Проте росія не змиралась з чіткою позицією України, щодо західного вектору, вступу в ЄС та НАТО пішла війною яка стала великим випробуванням для українського суспільства та політичної системи. Ці події мали термін АТО, були спроби заморозки конфлікту через мінські домовленості, але все закінчилось новою фазою жажливої повномасштабної війни якої у Європі не було з часі Другою світової. Це призвело до розірвання дипломатичних відносин з росією, всі доки до війни була головним торгівельним партнером, та зміцнення співпраці України зі світовими союзниками, зокрема з країнами Європи, рядом азійських країн, США та Канади.

Цей складний період припав на президенство Володимира Зеленського, який під час війни дав відповідь на поставлене собою питання «Хто я?». Він став на міжнародній арені уособленням світового лідерства та боротьби за волю нашого народу та підписав ряд важливих економічних договорів про співпрацю, про відбудову українських міст та ряд військових угод, так, станом на 1 березня 2024р. маємо угоди гарантій безпеки вже із: Німеччиною, Великою Британією, Канадою, Італією, Францією, Данією [3].

В умовах війни один з найяскравіших прикладів впливу міжнародних факторів на Україну – це Міжнародний валютний фонд та програми міжнародної допомоги. Умови, які накладає МВФ, включають в себе фінансову підтримку для армії – реформування Збройних сил України для досягнення їх нової якості – ефективних, мобільних, оснащених сучасним озброєнням і військовою технікою, спроможних забезпечити оборону держави [4, с.124], а також допомога для зниження бюджетного дефіциту та стабілізацію фінансової системи. Ці кроки мають значний вплив на соціальні програми, життя та настрої громадян, що часто стає предметом гострої політичної дискусії.

Висновок. Україна, як будь-яка інша країна, є вплетеною в мережу національних та міжнародних відносин, які впливають на її суспільно-політичний розвиток. Внутрішні та зовнішні фактори взаємодіють між собою, визначаючи курс країни та формуючи її майбутнє. Розуміння цих аспектів допомагає краще орієнтуватися в сучасній політичній ситуації України та спрямовувати зусилля на досягнення стабільності, розвитку та процвітання країни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабіч О. Хартія про особливе партнерство між Україною та НАТО. Вісник Одеського національного університету. Соціологія і політичні науки; Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. 2018. Т. 23. Вип. 2 (31) С. 263-264.

2. Більшість українців на виборах Президента у 1991 році обрали б Чорновола, а не Кравчука. Укрінформ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3804591-ignat-vismiav-povidomlenna-rospropagandistiv-pro-znisenna-f16-v-ukraini.html>

3. Зеленський: Безпеківі угоди укладено вже із шістьма державами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/society/2024/03/01/601206_zelenskiy_bezpekov_i_ugodi.html

4. Медвідь Ф., Чорна М. Безпекова політика України в умовах зовнішньої агресії: нормативноправове забезпечення. Наукові записки Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України. 2019. Вип. 5–6 (79–80). С. 117–126.

Помаранчева революція – основна хронологія подій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://gosta.media/nauka-ta-osvita/pomarancheva-revoliutsiia-osnovna-khronolohiia-podij/>

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Газда А.І.

студентка ЕКІ-41с

кафедра інформаційних систем у менеджменті

Львівський національний університет імені Івана Франка

email: anna.hazda@lnu.edu.ua

ОПТИМІЗАЦІЯ ЛОГІСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГІВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Сьогодні ефективне управління логістикою стає ключовим чинником успіху для підприємств, які прагнуть зберегти конкурентоспроможність та забезпечити стійкий розвиток в умовах постійних змін ринку та економічної нестабільності. Оптимізація логістичної діяльності дозволяє підприємствам знижувати витрати на транспортування та зберігання товарів, скорочувати час доставки, підвищувати рівень обслуговування клієнтів і загальну продуктивність. Тому оптимізація логістичної діяльності для будь-яких підприємств, зокрема, торгівельних є актуальною задачею.

Сучасний стан логістичної діяльності в Україні характеризується високим рівнем конкуренції, що вимагає від підприємств впровадження інноваційних підходів до управління логістикою. Важливість дослідження оптимізації логістичної діяльності також підкреслюється зростаючою роллю інформаційних технологій, які відкривають нові можливості для вдосконалення логістичних процесів. Використання сучасних систем управління ланцюгами поставок (SCM), ERP-систем, технологій RFID та GPS дозволяє значно підвищити ефективність управління логістикою, що є важливим для українських підприємств у контексті глобалізації ринку [1].

Проблему оптимізації логістичної діяльності нами досліджувалось на прикладі торгівельного підприємства ТОВ «ФУД ІМПОРТС». Аналіз цієї діяльності засвідчив, що основними завданнями логістичного відділу підприємства є планування та організація транспортування, управління запасами, моніторинг та відстеження руху вантажів, управління відносинами з постачальниками та перевізниками, а також аналіз та вдосконалення логістичних процесів. Недоліком є відсутність автоматизації процесів, що ускладнює планування маршрутів та своєчасне прибуття автомобілів [2, 3].

Оптимізація логістичної діяльності може бути досягнута шляхом впровадження систем управління транспортом (TMS). Використання TMS дозволяє знизити витрати на транспортування, оптимізувати маршрути, та підвищити ефективність транспортних процесів. Впровадження TMS-сервісів допомагає вирішити проблеми високих транспортних витрат та неоптимального планування маршрутів [4, 5].

Інноваційний веб-сервіс Ant Logistics є ефективним інструментом для автоматизації транспортної логістики. Використання Ant Logistics дозволяє покращити планування, виконання та управління логістичними операціями, знизити витрати, оптимізувати використання ресурсів і підвищити задоволеність клієнтів. Ant Logistics також сприяє впровадженню нових технологій та інновацій у логістичному секторі, підвищуючи конкурентоспроможність компанії [6].

Запропоновані підходи до оптимізації логістичних процесів ТОВ «ФУД ІМПОРТС» базуються на впровадженні сучасних інформаційних технологій, зокрема систем управління транспортом та використання хмарних сервісів для обробки та аналізу даних. Використання таких систем дозволяє знижувати витрати, покращувати ефективність логістичних процесів, та підвищувати рівень обслуговування клієнтів.

Впровадження запропонованих методів оптимізації має сприяти значному зниженню витрат на транспортування та зберігання товарів, покращення оборотності запасів, скорочення середнього часу доставки, підвищення точності прогнозування попиту та збільшення рівня задоволеності клієнтів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Лісовський І., Шершелюк Д., Чук В., Мартинюк О. Теоретичні основи логістичної діяльності підприємств. *Development Service Industry Management*. 2023. (4). С. 135–139. DOI: <https://doi.org/10.31891/dsim-2023-4> (22).
2. Матвієнко-Біляєва Г.Л. Логістична система підприємства // *Інфраструктура ринку*. 2020. № 41. С. 108–111. URL: <http://www.market-infr.od.ua/uk/2020>
3. Струтинська І.В. Проблеми логістичного управління підприємствами // *Наука й економіка. Менеджмент і маркетинг*. 2010. № 4 (20).
4. Приймак О. ТОП-5 логістичних проблем, які можна вирішити за допомогою TMS-service. <https://business.diaa.gov.ua/en/cases/sistematizacia-biznes-procesiv/top-5-logisticnih-problem-aki-mozna-virisiti-za-dopomogou-tms-servisu>.
5. Автоматизація транспорту та логістики за допомогою TMS системи. <https://tocan.com.ua/uk/avtomatizatsiya-transporta-i-logistiki-tms-sistema/>
6. Вебплатформа «Ant Logistics» («Мурашина логістика»). <https://nuwm.edu.ua/university/news/nov202102101546>.

Мельник Я.М.,

здобувачка вищої освіти на першому бакалаврському рівні

факультету управління та економіки

*науковий керівник: **Корюгін А.В.,***

к.е.н., доцент кафедри менеджменту, економіки,

статистики та цифрових технологій

Хмельницький університет управління та права

імені Леоніда Юзькова

МЕРЧАНДАЙЗИНГ ЯК ЕФЕКТИВНА ФОРМА РЕАЛІЗАЦІЇ МАРКЕТИНГУ

Мерчандайзинг відіграє важливу роль у сучасному маркетингу, фокусуючись на ефективному представленні та просуванні товарів у місцях продажу для максимізації привабливості для споживачів і стимулювання продажів. Ефективний мерчандайзинг може привернути увагу покупців, сформувати позитивний імідж товару та збільшити обсяги реалізації.

Мерчандайзинг тісно пов'язаний з іншими елементами маркетингового комплексу і відіграє ключову роль у створенні позитивного досвіду покупки, сприяючи зростанню лояльності до бренду. Розуміння важливості мерчандайзингу та його ефективна реалізація можуть забезпечити компанії конкурентну перевагу на ринку.

Отож, розглядаючи суть мерчандайзингу, можна зазначити що це сукупність заходів, які спрямовані на просування продукту або ж бренду з метою підвищення продажів [1].

Організаторами системи мерчандайзингу у вітчизняній та зарубіжній практиці традиційно є виробники (на основі власного штату мерчандайзерів), дистриб'ютора (через своїх торгових агентів) або спеціалізовані агентства [2].

Основа мерчандайзингу - вдале розміщення та презентація товарів у торговельних точках. Доведено, що більшість покупок є спонтанними, імпульсивними рішеннями під впливом привабливої викладки товарів. Чим більше різноманітних товарів побачить покупець, тим вища ймовірність незапланованої покупки.

Одним з ефективних принципів розміщення товарів є принцип «актуальної доріжки». Він враховує особливості руху покупців проти годинникової стрілки зліва направо. Покупці, тримаючи кошик в лівій руці, звертають увагу переважно на товари біля стін. Тому товари імпульсного попиту доцільно розміщувати вздовж периметра залу, особливо в кутах, щоб вони потрапляли в поле зору відвідувачів. Острівне обладнання менш ефективне для залучення уваги.

Крім того, використовується принцип трикутника. Вхід і вихід утворюють основу умовного трикутника, а на його вершині, найвіддаленіший від входу/виходу точці, розміщують товари повсякденного попиту. Це забезпечує максимальну видимість таких товарів під час руху покупців. Грамотне застосування цих принципів дозволяє ефективно впливати на поведінку споживачів і стимулювати продажі [3].

У практиці мерчандайзингу широко застосовується також принципи «ефективного сусідства», який виник у раціональному розміщенні різних товарних груп у торговій залі магазину для стимулювання продажів за рахунок їх взаємодоповнюваності. Суть цього принципу така: товари певних категорій краще розміщувати поруч, після чого створюється синергетичний ефект і створюється ймовірність додаткових покупок. Наприклад, поруч з чаєм і кавою доцільно розмістити цукор, мед, солодощі або ж печиво, адже покупці охоче купують ці товари для повного чайного або кавового набору. Таке поєднання збільшує обсяги реалізації одних товарів за рахунок імпульсного попиту на суміжні товари, що сприяє зростанню загального товарообороту магазину та підвищенню рівня задоволеності покупців.

Розташування товарів має здійснюватися, як правило, з урахуванням їхнього асортименту. Для кращого враження про рівень цін варто починати з розміщення недорогих товарів. Також ефективним може бути чергування товарів з низьким та високим рівнями цін або розміщення товарів основних марок на початку кожної групи товарів [2].

Підсумовуючи, можна зазначити, що мерчандайзинг є невід'ємною складовою сучасного маркетингу. Грамотний мерчандайзинг здатний не лише привернути увагу покупців, а й сформувати позитивний імідж продукту, збільшити обсяги реалізації та лояльність споживачів до бренду. Застосування науково-обґрунтованих принципів розміщення товарів, дозволяє ефективно впливати на поведінку відвідувачів торгових точок. Завдяки правильному розташуванню товарів, особливо імпульсного попиту, збільшується ймовірність спонтанних покупок. Тож мерчандайзинг є потужним інструментом комерційного успіху компаній, що допомагає їм вигідно вирізнятися серед конкурентів і досягати стратегічних маркетингових цілей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Капінус Л. В., Семененко К. Ю. Види мерчандайзингу: сутність та класифікаційні ознаки. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». 2014. Вип. 6. Ч. 2. С. 175–177.
2. Одарченко М. С., Соколова Є. Б., Тренбач Л. І. Опорний конспект лекцій «Мерчандайзинг». Х. : ХДУХТ, 2019.
3. Основні елементи та принципи мерчандайзингу щодо управління продажем товарів. URL: https://vuzlit.com/253724/osnovni_elementi_printsipi_merchandayzingu_schodo_upravlinnya_prodazhem_tovariy

Ткач О.В.,
к.е.н., доц.,
Сіменюк Р.Р.,
студент 4 курсу,
спеціальність «Економічна кібернетика», ННІ ІПТЕ

ДВНЗ «Київський національний економічний університет
ім. Вадима Гетьмана».

ДОСЛІДЖЕННЯ СПОЖИВАННЯ ТОВАРІВ ПРЕСТИЖУ

Підхід до дослідження поведінки споживачів престижних товарів включає вибір методів, з якими будуть збиратися, аналізуватися та трактуватися дані. До основних методів відносяться кількісні: опитування (анкетування) споживачів через онлайн-платформи або особисто для отримання статистичних даних про вибір та уподобання споживачів; експериментальні вивчення реакції споживачів на зміни у товарах, цінах, умовах покупки тощо; аналіз даних продажів або попередніх досліджень для визначення тенденцій [4,5,6,7].

Було взято результати опитування зі споживання предметів розкоші 157 респондентів, табл.1.

Таблиця 1

Зведені дані опитування респондентів-споживачів

Respondents	LC	M	E	Q	BC
1	2,60	3,143	3,250	3,667	2,125
2	2,20	3,429	3,750	3,500	2,875
3	3,60	3,571	3,500	3,333	3,125
4	3,60	3,143	3,500	3,667	2,250
5	2,40	2,571	3,000	4,000	3,250
6	3,80	3,571	4,000	3,833	3,375
7	4,00	3,143	4,000	3,167	3,000
8	4,20	4,714	4,000	5,000	4,125
...					
151	3,00	2,857	3,000	4,000	3,125
152	4,00	4,143	4,000	4,000	3,500
153	3,80	3,429	4,250	3,667	2,875
154	4,00	4,429	4,750	3,833	3,500
155	3,40	3,714	3,250	4,000	3,375
156	3,20	4,571	3,500	4,167	3,625
157	3,40	3,857	3,500	4,333	3,625

Споживання товарів престижу (LC – luxury consumption) розглядається як залежна змінна Y , тоді M – Materialism буде X_1 , E – Exclusivity це X_2 , Q – Quality відповідно є пояснювальною змінною X_3 .

Для даних власне споживання виконано розвідувальний аналіз за допомогою описової статистики. Середнє значення споживання предметів розкоші становить $\bar{X} = 5752$, дисперсія $D(X) = 1545815$, середньоквадратичне відхилення $\sigma(X) = 1243$, стандартна похибка $s.e. = 99,23$. Візьмемо рівень значущості $\alpha = 0,05$. Тоді довірчий інтервал середнього значення з надійністю 95% $[\bar{X} \mp t_{kp} \cdot s.e.]$ становитиме $[5555,59; 5947,59]$.

На рис. 1 наведено гістограму частот розподілу споживання товарів групи престижу.

Рис. 1 Гістограма розподілу частот споживання товарів престижу

Розподіл є одномодальним, $M_0 = 5950$ ум.од., $M_e = 7000$ ум.од., наближається до нормального за правилом трьох сигм, тобто 95% спостережень знаходяться в межах отриманого довірчого інтервалу.

Застосування кореляційного аналізу тісно пов'язане з регресійним аналізом, його ще називають кореляційно-регресійним [1,2,3]. Головні завдання кореляційного аналізу включають визначення форми зв'язку між величинами, вимірювання щільності (сили) цього зв'язку та виявлення впливу факторів на результативну ознаку.

Проведено оцінювання кореляційних зв'язків між чинниками, табл. 2.

Таблиця 2

Оцінки кореляцій між чинниками споживання товарів престижу

Змінна	Y	X ₁	X ₂	X ₃	X ₄
Y	1				
X ₁	0,6480	1			
X ₂	0,8208	0,7067	1		
X ₃	0,6208	0,5654	0,6297	1	
X ₄	0,6540	0,7178	0,5911	0,7036	1

X_4 (BC – Brand Consciousness) найбільш з'єднана з іншими змінними, тому для зменшення мультиколінійності її не включено до моделі.

У загальному модель матиме вигляд:

$$y_i = a_0 + a_1 \cdot mat + a_2 \cdot excl + a_3 \cdot qual + e_i, \quad i = (\overline{1, n}) \quad (1)$$

Результати обробки даних наведено у табл. 3.

Таблиця 3.

Результат економетричної обробки даних

0,1518	0,6400	0,1008	0,2025
0,0587	0,06721	0,0656	0,1825
0,6950	0,3961	-	-
116,2562	153	-	-
54,7318	24,0100	-	-

Таким чином багатофакторна економетрична модель має вигляд:

$$y_i = 0,203 + 0,101 \cdot mat + 0,640 \cdot excl + 0,152 \cdot qual + e_i, \quad i = (\overline{1, n}) \quad (2)$$

де e_i – залишки моделі.

Отримана модель має помітний рівень достовірності ($R^2=0,695$), є значущою за критерієм Фішера ($F_{\text{факт}}=116,3$). Найсуттєвішим є чинник ексклюзивності, на другому місці – якість.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Wooldridge, J.M. Introductory Econometrics. A Modern Approach. 5th ed. Mason, USA. South-Western, Cengage Learning, 2013. 882p.
2. Вітлінський В.В., Наконечний С.І., Терещенко Т.О., Романюк Т.П. Економіко-математичні методи і моделі: економетрика: підручник. К.: КНЕУ, 2013. 502 с.
3. Економіко-математичні методи і моделі: практикум. / В.В. Вітлінський та ін. К.: КНЕУ, 2014. 221 с.
4. Ларіна Я.С., Рябчик А.В. Поведінка споживачів. Навч. посіб. Херсон. Олді-Плюс. 2020, 284 с.
5. Маркетинг: підручник / А.Ф. Павленко та ін. К.: КНЕУ, 2008. 600 с.
6. Основи маркетингу: Навч. посіб. для студ. екон. ф-тів вузів / А. Кус; Пер., наук.ред.: А.Ф. Павленко, В.П. Пилипчук. К.: Нічлава, 1999. 223 с.
7. Поведінка споживача: навч. посіб. К.: «Центр навчальної літератури», 2019. 208 с.

Д.В.Шабардін,
*аспірант кафедри менеджменту та адміністрування
Національний університет «Чернігівська політехніка»*

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ ПРИНЦИПІВ КОНЦЕПЦІЇ LEAN У БУДІВНИЦТВІ

Підвищена увага до концепції Lean в сучасних умовах, а також спроби впровадження основних принципів у різних галузях економіки обумовлено універсальністю та адаптивністю основних інструментів даного підходу.

Впровадження принципів концепції Lean у будівництво може значно покращити ефективність проєктів, знизити витрати і підвищити якість виконання робіт.

Ключовими принципами Lean, які здатні підвищити ефективність будівельної галузі є наступні:

1 Усунення зайвих витрат. Аналіз технологічних будівельних процесів дозволяє виявити та поступово усунути зайві операції, час простою ресурсів, перевитрати матеріалів. Розрахунок потреби в матеріалах та їх резервів дозволяє уникнути надлишкового замовлення матеріальних цінностей та зменшити витрати на їх зберігання.

2 Підтримка безперервного потоку робіт, яка є критичною для забезпечення ефективності і підвищення продуктивності діяльності будівельних підприємств, реалізується завдяки організації робочих процесів таким чином, щоб люди, матеріали та інформація пересувалися без затримок і зайвих очікувань. Ефективними Lean-інструментами в цьому випадку є використання технологій "Just-In-Time" (точно вчасно). Наприклад, компанія може встановити систему автоматичного замовлення матеріалів, коли запаси опускаються нижче певного рівня, щоб уникнути затримок у виробничих процесах. Виявлення та усунення зайвих рухів працівників або надмірних запасів на робочому місці також створює умови для безперервної роботи. Застосування системи Kanban (система для контролю логістичного ланцюга з точки зору виробництва) дозволяє уникнути надмірних запасів та затримок.

3 Забезпечення якості. Впровадження стратегій контролю якості на кожному етапі будівельного процесу дозволить запобігти дефектам. Наприклад, впровадження системи "перевірки на місці" для виявлення дефектів до завершення операції.

4 Залучення працівників є обов'язковою передумовою ощадливого будівництва з ряду причин. Досвідчений і мотивований персонал здатний працювати більш ефективно і продуктивно. Персонал з різним досвідом і фаховими знаннями сприяє створенню інноваційних ідей та рішень. Вони можуть принести нові підходи до розв'язання проблем і покращення процесів. Залучений персонал відчуває себе важливим для компанії і більш мотивованим. Це допомагає знижувати показники втрат персоналу і зберігати цінний досвід і знання в компанії. Взаємодія фахівців різного профілю сприяє створенню сильної і динамічної команди. Вони можуть вчитися один у одного і розвивати навички комунікації та співпраці.

5 Стратегічне планування не є класичною методологією ощадливого будівництва. Тим не менш використання карт потоку ресурсів дозволяє здійснити ґрунтовний аналіз ефективності будівельного процесу і в подальшому вплинути на ефективність процесів в будівництві.

6 Постійне вдосконалення стає можливим завдяки впровадженню системи зворотного зв'язку та моніторингу. Наприклад, проведення регулярних аудитів та оглядів процесів для виявлення та вирішення проблем.

Вітчизняним будівельним підприємствам переважно непритаманна ідея ощадливості. В той час, як у світі така практика розповсюджена.

Імплементація концепції Lean у будівництві вимагає великої уваги до деталей, системності підходу та активної участі всіх учасників проєкту. Це може виявитися важким завданням через специфічні характеристики будівельних проєктів, але ефективна реалізація дозволить значно покращити результативність і кінцевий продукт.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Вэйдер М. Инструменты бережливого производства: мини-руководство по внедрению методик бережливого производства / М. Вэйдер. – пер. с англ. А. Баранов, Э. Башкардин. – 7-е изд. – Киев, 2011. – 125 с.

2.Несіоловський О. Ощадливе виробництво: комплексний підхід [Електронний ресурс] / О. Несіоловський. – Режим доступу: <http://innovations.com.ua/ua/articles/13332/temp>

3.Оно Т. Производственная система Тойоты. Уходя от массового производства / Тайити Оно ; пер. с англ. – 3-е изд., перераб. и доп. – Киев, 2008. – 208 с.

4.Ощадливе виробництво: концепція, інструменти, досвід : [наук.-практ. Видання] / [Т. Омеляненко, О. Щербина, Д. Барабась, А. Вакуленко]. – К. : КНЕУ, 2009. – 157 с.

5.Mann D. Creating a Lean Culture: Tools to Sustain Lean Conversions / D. Mann. – New York : Productivity Press, 2005. – 224 p., с. 11–13.

6.Orlov, A.K.; Kankhva, V.S. Lean Construction Concept Used to Develop Infrastructure Facilities for Tourism Clusters. Buildings 2022, 12, 23. <https://doi.org/10.3390/buildings12010023>

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Гадинко Олександр,
магістр історії, учитель історії
Красноільського ліцею №3,
м.Сторожинець,
Чернівецька область,
alexandrugadinco555@gmail.com
ORCID: 0009-0005-3111-0872

ЕТИМОЛОГІЧНІ, ПАЛЕОГРАФІЧНІ ТА СФРАГІСТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ЯК ЗАСІБ ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНОГО МИНУЛОГО СТОРОЖИНЦЯ (1448-1918)

Історичні дослідження етимологічних, палеографічних та сфрагістичних матеріалів дають змогу простежити минуле людини, висвітлюють її господарську діяльність, визначити походження назви населеного пункту та його околиць, історико-географічні особливості розташування населеного пункту, його піднесення, зведення основних світських (повітових) та культових споруд, які відображені у документах, печатках та гербах того часу і свідчать про його адміністративно-територіальне та суспільно-політичне значення для його жителів, краю. З історичного минулого Сторожинця історію цього населеного пункту якраз суттєво доповнюють такі допоміжні історичні дисципліни як палеографія, нумізматика, сфрагістика, етимологія, історична географія, фотодокументи. Проте найважливішими історичними джерелами все таки залишаються первинні історичні джерела (письмові тексти) тих часів — грамоти, документи, листи молдавського (1359-1774pp.), австрійського (1774-1867pp.) та австро-угорського (1867-1918pp.), румунського (1918-1940pp.) періодів, які стосуються життєдіяльності міста. У цій статті розглядаються матеріали лише декількох напрямків досліджень зі спеціальних історичних дисциплін — палеографічні, етимологічні та сфрагістичні. Всі ці письмові та допоміжні історичні джерела відображають давнє минуле та виступають мовчазними свідками тих подій, складають багату, цілісну історичну картину.

Сторожинець — місто у Чернівецькій області, яке розташоване на обох берегах ріки Серет, на українсько-румунському етнічному кордоні, біля підніжжя Карпат, за 23 км на південний захід від Чернівців. Місто перерізає мережа автошляхів, що свідчить про його давнє і вдале географічне розташування, а також сама назва населеного пункту.

Назва поселення, як переконливо довів дослідник Ю. О. Карпенко, походить від слова сторожа, тобто «варта», «охорона». Спочатку так називали сторожове укріплення, яке, можливо, розміщувалося на пагорбах вздовж лівого берегу Серету. У науковій та науково-популярній літературі утвердилася думка, що назва міста походить від слова «сторожинець» — у давнину укріплений пункт, де перебувала сторожа, варта. Можливо «тут розміщувався форпост так званої Шипенецької землі». В іншому варіанті цього твердження говориться, «що тут знаходився» сторожовий пост древніх русичів — сторожинець. Наведені погляди в цілому вимагають певних уточнень щодо визначення хронологічних рамок виникнення та ранніх етапів існування поселення Сторожинець [8, С. 89-90], [10, С. 6-7]. Щодо етимології назви Сторожинець, то воно походить від давньослов'янського слова «страж», в

давньоруський час – «сторож», означало охорону чого, чи кого не будь. Слова «стороженъе», «сторожа» застосовувалися для позначення варті, охорони, передового загону війська. Словом «сторожевое» називався і особливий податок, що збирався з населення, а терміном «сторожье» – глухий закуток, непрохідні дебрі, болото, заболочений ліс, непролазні хащі тощо. Сьогодні на території Сторожинця збереглися топоніми околиць: Білка, Майдан, Крива, Плай, Альбівці, Лісківці, Торбинівці, Раківці, Кошкова. Всі ці хутори (кути) і склали сьогодні місто Сторожинець. Так, назва околиці Майдан говорить сама за себе і в перекладі означає «рівне місце», «площа». Охоплює Майдан площу правого берега Серету і веде до підніжжя пагорба с.Буденець. Побутує така думка, що Майдан – найдавніша частина цього населеного пункту. На Майдані розташовується найстаріша церква «хатнього типу» святих архангелів Михаїла і Гавриїла 1687р. (за іншими даними – 1796-1798рр.) та старий православний цвинтар. Крива розташовується на лівому березі Серету, при вїзді до м.Сторожинець, теж знаходиться на підніжжі, яке веде до с.Глибочок. Свою назву отримала від вулиці, яка була звивистою і тому називається Крива. Слово Плай означає «поляна». Саме такі «поляни» – чисті відлісів і густих чагарників місцевості й приваблювали перших поселенців, які займали і освоювали такі території. Перші поселенці, як відомо, займалися землеробством, мисливством, риболовством, збиральництвом, тобто тими первинними і основними заняттями людини, якими вона займалася відповідно до природно-кліматичних та географічних умов розташування даної місцевості. Слід зауважити, що розрізняють Плай I – це територія Заріччя, що одразу починається за річкою Серет, багниста колись територія, низовина. Плай II – район правого берега р.Млинівки, де колись проходило старе русло Серету. На сьогодні зберігся лише канал та великий камінь від млина. Плай III – найбільш віддалена територія міста, де лише невелика смуга лісу відокремлює її від с.Панка. Білка – назва околиці лівого берега Серету, де протікає однойменна річечка Білка. Колись тут, переповідають старожили, водились б агато звірят білок, хутро яких дуже цінувалося і тому від них цей кут отримав назву Білка. Назва місцевості Лісківці (Лисківці) або Лісковець походить від посіченого багатьма ярами і струмками лісу. Тут росли густі кущі «горішника» або «ліска», з яких місцеві майстри робили корита. Слово «ковець» молдавською (румунською) означає «корито» або «млинова скриня» і, якщо прочитати слово Лісковець, стає зрозумілою назва місцевості, де колись тут ріс посічений ярами ліс (багатоліски). Знаходиться ця місцина у напрямку с.Нові Бросківці. Назву невеликого кута Торбинівці дали самі люди, бо «ходили з торбою», тобто збракували. Знаходиться ця місцина в районі сучасного мікрорайону міста. Хутір Альбівці або Албовець знаходиться на території колишнього полігону і походить від прізвища перших поселенців Албу, що означає з молдавської «білий». Люди з таким прізвищем й сьогодні проживають у місті. Кошково – місцина лівого берега Серету, назва якої бере початок від прізвиська власника ділянки Кошко. Сьогодні це цілий кут міста, який тягеться до с. Ропча. Місцевістю називається також кут Раківці, який теж тягеться в сторону с. Ропча. Назву кута пов'язують з великою кількістю раків у місцевих озерах, які тут колись були. Місцеві мікротопоніми яскраво свідчать про давнє заселення людьми цього краю, відображають історико-географічні особливості місцевої території, природні умови якої й дали назви місцевим кутам (околицям) міста [18, С. 2-3], [19, С. 66-67].

Отож, на основі залученого топонімічного матеріалу слід визнати, що назву населеного пункту Сторожинець дав сторожовий пост, сторожова вежа, охоронний пункт поблизу якого пізніше і утворилося поселення. Його жителі, очевидно, виконували певні військові повинності [14, С. 71], [15, С. 190].

У 1919р. була спроба перейменувати Сторожинець у Флондорени за прізвищем поміщицької родини, який колись належало це поселення, але нова назва не прижилася [14, С. 59], [15, С. 190]. Відомо також, що у Сторожинці до 1940р. проживала сім'я на прізвище Сторож, яка потім емігрувала закордон [20, S. 3-4]. Чи можна пов'язувати прізвище цієї родини з назвою Сторожинець – малоймовірно та неможливо, оскільки прямих документальних свідчень немає. Опосередковано прізвище родини на ім'я Сторож додатково підкреслює та свідчить про давньоруське походження назви поселення Сторожинець, про що вже було раніше проговорено.

Уперше в історичних джерелах Сторожинець згадується 18 лютого 1448 року в грамоті молдавського господаря Романа II (1447-1448рр.), який подарував село пану Петра сину Томи: «и дали єсми єму одино село у нашей земли, на имя сторожинець, на серете, повише роубча. а хотар томоу селу коуда оуживало тоє село издавна» [5, Р. 299-300], [6, С. 120-121]. З грамоти слідує те, що в 1448р. село вже існувало та мало давні усталені межові границі. Очевидно, час появи населеного пункту Сторожинець на території Буковини потрібно відносити до кінця XIV – початку XV ст. Скоріш, населений пункт виник ще за часів існування Молдавського князівства (1359-1861рр.) Ймовірно є й те, що поселення Сторожинець могло входити до території Шипинської землі. Згідно грамоти відомо, що Петра, син Томи служив ще батькові Романа II – господарю Ільї I (1432-1433, 1435-1443рр.). В 1476р. населений пункт згадується як власність Тодорахі Сорочану, який проживав тут разом зі своїми близькими родичами. Згідно грамот довідуємося, що у той час до кладу Сторожинця входили поселення Панка та Комарівці, які пізніше виділилися в окремі громади. [7, С. 70], [13, С. 547].

З грамоти молдавського господаря Стефана III Великого (1457-1504рр.) від 15 березня 1490р., що написана в Сучаві, відомо про існування в Сторожинці церковного приходу. У документі йде мова про підпорядкування господарем цілого ряду церков Радівецької єпископії. Серед їх переліку знаходимо і сторожинецьку церкву: «церковь Сторожинецька и с попом». Відомо, що певна частина прибутку надходила до церкви святого чудотворця Миколи в Радівях. За даними цього ж документу Сторожинець на той час відносився до Сучавської волості [8, С. 101], [10, С. 8]. У грамоті за 1575р. Сторожинець згадується вже при визначенні хотаря (межі земель села) Великий Кучурів. З документу довідуємося, що сторожинецька громада межувала з селом Великий Кучурів, який передавався у власність монастирю в Путній. На сторінках документів 1634, 1638, 1656, 1670, 1710, 1721, 1742рр. Сторожинець виступає предметом купівлі-продажу, об'єктом власності родини Ропчанул та Сорочану. У різний час його власниками були Відрашко та Кирстя, Козак зі Сторожинця, Стефан, Олександр, Тодоряско, Василь Сорочану, Василь та Гаврило Ропчанул, Георгій Каутеш та інші. З грамот дізнаємось, що територія однойменного поселення належала громаді села Сторожинець [10, С. 8-9]. У XVIII ст. землі поселення з півдня межували з Ропчею (перша писемна згадка 18 лютого 1448р., на заході з Панкою (1428), на сході з с. Великий Кучурів (1422р.), на півночі з с. Бросківці (1448р.). На протязі всього молдавського періоду Сторожинець належав до Сучавської волості, а його землі межували з с. Великий Кучурів та с. Бросківці. Останні населені пункти належали до Чернівецької волості.

Упродовж XVI – XVIII ст. поселення Сторожинець продовжувало залишатись феодально-залежним селом, розділеним на ряд частин, які належали різним власникам з родини Ропчанул та Сорочану. Про це свідчать документи 1776, 1779, 1782, 1809, 1815, 1819 та 1829рр. Станом на 1829р. більша частина села опинилась у власності Іоанна фон Гарсте. Цей власник передав свою власність своїй дочці Катерині, яка у свою чергу була одружена з Миколою фон Флондором. З цього часу Сторожинець став місцем

проживання родини Флондорів, представники якої відіграли немалу історичну роль в суспільно-політичному житті Буковини. Помістя ж Флондорів було зведене на північно-східній околиці села. З подальших документів австрійського часу стає відомо, що станом на 1847р. Нижній Сторожинець належав Георгію Флондору. У 1850р. приватними маєтками у Сторожинці вже володіли Ніколай Флондор та Георг Гормузаки.

Слід зауважити, що на момент приєднання Буковини до Австрії в 1774р. у Сторожинці з сусідніми Комарівцями проживало лише 42 родини, поміщик (боярин) і священник. Такий соціально-економічний стан та статус поселення тривав ще першу половину XIX сторіччя. До 1790р. Сторожинець входив до Сучавського дистрикту, а пізніше до Чернівецького, який з 1794р. став називатись повітом. У складі Чернівецького повіту Сторожинець перебував аж до 1854р., коли був виділений в окремий повіт. Виділення його в окремий повіт передувало здійсненню великої роботи крайової влади. Скажімо, численними стараннями останньої протягом 1786-1809рр. була прокладена стратегічно важлива дорога Снятин – Дубівці – Сторожинець – Віков – Солка – Качика – Гура-Гумора. Дана комунікація складала 113 км (15 австрійських миль, 1 миля = 7,58 км) і вважалася державною дорогою («Reichsstrasse»). Ця дорога часто називалася «Горайський шлях», оскільки її будівництвом керував інженер капітан Гор. У народі цю дорогу називали «цисарською». «Віковський тракт» у Гура-Гуморі з'єднувався з Семигородським шляхом. Цей шлях перетинав малозаселені або й безлюдні місцевості з такою метою, що заїжджі двори тут будувалися з розрахунком виникнення поселень у майбутньому. На початку XIX ст. були впорядковані дороги на Чернівці довжиною 22 км, дорога на Луків – Берегомет на Серет – Вижницю – Кути та комунікація на Прескарени – Глибоку – Серет – Дорохой – Ясси. З часом ці шляхи отримали тверде покриття, вкриті бруківкою та доведенні до австрійських стандартів у 7 м. На узбіччі були прокладені спеціальні стічні рови.

Перші здійснені кроки в поступальному розвитку Сторожинця відбулися в другій половині 19 ст., починаючи вже з 1850 р. Саме тоді був утворений Чернівецький повіт з Садагурою та Сторожинцем. Тоді відповідним рішенням з Відня, столиці австрійської імперії, від 24 квітня 1854 р. Буковину було поділено на 15 повітів. Серед них був і Сторожинецький повіт [9, С. 73-74] [12, С. 31-32]. На чолі повіту стояв повітовий староста. Село почало перетворюватися у повітовий центр. Саме з цього часу, з 1850 р. у документах Сторожинець згадується вже як містечко [16, С. 237-238]. Про це свідчать печатки із зображенням Сторожинця 1850-х рр. Першим головою муніципалітету був Григорій Флондор. На печатці у жовтні 1850 р. схематично зображена ялина та два лісових будинки по боках з круговим надписом «ДОМІНІУМ СТОРОЖИНЕЦЬ». На печатці у березні 1852р. представлено аналогічне зображення але вже без кругового надпису: «ДОМІНІУМ СТОРОЖИНЕЦЬ». Пізніше, на печатках 1853, 1854, 1856 і 1859рр. печатка містечка була замінена новою печаткою з аналогічним зображенням та вже новим надписом «ГРОМАДА СТОРОЖИНЕЦЬ». Тоді ж іменними родовими печатками користувалися Григорій і Ніколай Флондори, де над ініціалами їх імен увінчувалася корона. На схематичному плані Сторожинця 1856р. зображено торгівельну площу, вулицю Військову, Окружну на Чернівці (столиця герцогства Буковини) та Ропчанську, численні провулки [1-4].

З 31 серпня 1868р. у Сторожинці діє повітова управа (староство) та повітовий суд, з 1885 р. податкове управління (очолював Е. Нойман). З 1892 р. населений пункт користується правами торгу («Marktrechte»). Щорічно проводилися ярмарки 1-3 травня

та 20-23 вересня та щотижневі торги. В 1900р. місцеві мешканці апелювали до крайового уряду у Чернівцях прохання переведення Сторожинця до розряду міст.

Станом на 1900р. у Сторожинці нараховувалося 5 культових споруд, поштамт, телеграфна станція, пошта, аптека, бойня, добровільна пожежна команда, працювали 10 юристів, 6 банківських службовців, 6 адвокатів, 5 лікарів, мешкало багато комерсантів та торговців. Є чимало листів від місцевої влади до крайового уряду Чернівців про передачу коштів на благоустрій міста. Наприклад таке прохання було апелюване до Чернівців у 1903р. 21 травня 1904р. Сторожинець був затверджений містом. У ньому організовувалося міське управління та суд [13, С.547]. Місто мало свій герб, на якому зображувався традиційний лісовий звір краю олень та три ялини. Також з 1904р. відома печатка міської громади із зображенням селянина з косою і ціпом. Із набуттям статусу міста, еволюцією його печатки як інструменту політичної влади цей символ без будівель перейшов і в новий герб Сторожинця, затверджений королівським декретом у 1931р. Щит увінчувала міська корона з п'ятьма вежами, яка символізувала знак повітового міста [11, С. 327], [17, С. 161]. Герб общини Сторожинецького повіту від 17 жовтня 1928р. уособлював нове зображення, але без суттєвих змін. Тут щит був поділений на дві частини, де зверху на червоному тлі зображувався золотий олень, а в низу на зеленому тлі знову зображувалися три зелені сосни. Цей герб уособлював гірську околицю, багату на ліси та дичину. Таке аналогічне зображення без особливих змін зафіксовано на печатці общини Сторожинецького повіту у 1942-1943рр.

Одним з перших бургомістрів міста був Николай Флондор, потім Григорій Флондор, Йоган Кучера, Ісидор Катц, Адріан Ончул, Еміліан Служанський, Шлемко, Ратцький та ін. Місто швидко розбудовувалося. В центрі стояли одно-, дво- та три поверхові будинки. Справжньою окрасою міста були Торговий майдан, Торгова вулиця, Будинецька вулиця. Міський парк на Будинецькій вулиці.). У місті працювали крамниці Мозеса Маргулеса та Ісидора Верта, готель «Централь», у якому розміщувався ресторан та кав'ярня. До послуг городян був телефонний зв'язок з Чернівцями, для городян – народний сад (міський парк), алеї, клумби, павільйон з танцювальним майданчиком, ресторан, різні атракціони. У Сторожинці знаходився гарний палац Флондорів, приватні угіддя графа Миколи Василя (1868-1924рр.), мисливський будинок Оренштайна, кредитно-ощадний банк Р.Лібенвайна (з 1901р.), кредитний інститут та ін. [10, с.8-10].

Характеризуючи історичне минуле міста та його громади можна дійти наступних висновків. Перша письмова згадка про Сторожинець відноситься до 18 лютого 1448 року в грамоті молдавського господаря Романа II при даруванні села боярину Петра за службу, що було звичним явищем того часу. З документів також відомо про існування в Сторожинці окремого церковного приходу.

Упродовж усього часу, коли Сторожинець перебував у складі Молдавського князівства (1359-1774рр.), поселення продовжувало залишатись феодально-залежним селом, розділеним на ряд частин, які належали різним власникам з родини. З історії Сторожинця часів Молдавського князівства основними матеріалами для його вивчення є письмові документи (грамоти молдавських князів).

Ситуація почала поступово докорінно змінюватися із прилученням Буковини, в тому числі і поселення Сторожинець в 1774р. до Австрії., проведенням важливих адміністративно-територіальних та суспільно-політичних реформ, поширенням товарно-грошових відносин, переселенням на ці терени іноземних колоністів.

Залучення письмових документів, допоміжних історичних матеріалів формує нову, узагальнену і кращу вивчену картину минулого. Палеографічні, етимологічні та

сфрагістичні матеріали є додатковими пізнавальними історичними джерелами, які суттєво доповнюють минуле цього населеного пункту у давнину, характеризують його історико-географічне положення, визначають його соціальний статус та економічний стан. Відбитки печаток того часу свідчать про державно-політичний розвиток Сторожинця, зміни у адміністративно-територіальному устрої, опосередковано відображають його соціально-економічне піднесення. Ці спеціальні історичні дисципліни хоча і є допоміжними галузями, проте вони суттєво доповнюють загальну історичну картину тих часів, несуть цінну інформацію, є джерелом подальших досліджень, пошуків та роздумів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. ДАЧО – ф.3, оп.4, спр.876, арк.27.
2. ДАЧО – ф.3, оп.1, спр.2837, арк.36.
3. ДАЧО – ф.3, оп.2, спр.249, арк.93.
4. ДАЧО – ф.3, оп.1, спр.7837, арк.36.
5. Costachescu M. Documente moldovenesti inainte de Stefan cel Mare. - Iasi: Viata Romaneasca, 1932. – Vol.II. - 650p.
6. Молдавия в эпоху феодализма. Славяно-молдавские грамоты 15-16 вв. – Кишинев: Штиинца. -1978.-Т.2. – 448с.
7. Уляницкий В.А. Материалы для истории взаимных отношений России, Польши, Молдавии, Валахии и Турции в 14-16 вв. Сборник документов. – М.: Университетская типография. – 1887. – 244с.
8. Антошкіна Л. Особливості буковинського пограниччя: історія культурного полілогу: монографія/Лідія Антошкіна, Олександр Гадинко, Гелена Красовська, Петро Сигеда, Олексій Сухомлинов. – Донецьк: вид. «Ноулідж», 2010. – 237с.
9. Буковина. Історичний нарис. – Чернівці: Зелена Буковина, 1998. – 416с.
10. Гадинко О. Сторожинець: мандрівка крізь віки. – Чернівці: Прут, 2013. – 208с.
11. Гречило А., Савчук Ю. Герби міст України (XIV-XX ст.). – К.: Брама, 2001. – 400с.
12. Жуковський А. Історія Буковини. – Чернівці: Час, 1994. – Ч.2 – 224с.
13. Історія міст і сіл Чернівецької області – К.: УРЕ АН УРСР, 1969. - С.546-558.
14. Карпенко О.Ю. Окупація Північної Буковини боярською Румунією і боротьба трудящих мас проти окупаційного режиму (1918-1919гг.) // Український історичний журнал, 1966. - №10. – С.56-62
15. Карпенко Ю.В. Топонімія Буковини. – К.: Наукова думка, 1973. – 238с.
16. Квітковський Д., Бринзан Т., Жуковський А. Буковина, її минуле і сучасне. – Париж-Філадельфія-Детройт: Зелена Буковина, 1956. –967с.
17. Панченко В.О. Міські та містечкові герби України. – К.: Просвіта, 2000. – 186с.
18. Малишко В.М. Сторожинець // Радянське село. – 1967. – 15 квітня
19. Демченко В., Гадинко О. До питання про походження міста Сторожинець//Буковинський історико-етнографічний вісник. – Чернівці: Місто, 2000. – С.66-68.
20. Liebenwein D. Storozynetz. Buchenland – Bukowina. Beschreibung und Errinerungen. – Darmstadt: 1983. – 206s.

КУЛЬТУРОЛОГІЯ

Леонтьєва Вероніка Миколаївна
д-р філос. н., доцент

*Східноукраїнський національний університет
імені Володимира Даля*

«КУЛЬТУРОТВОРЧИЙ ФЕНОМЕН»: ЩОДО ТЕОРЕТИЧНИХ ПЕРЕДУМОВ ДЕФІНІЦІЇ І ПРАКТИЧНИХ ЗАСАД ВИЯВЛЕННЯ/ВИЗНАННЯ

Прийнято вважати, що визначення поняття – формулювання дефініції – є метою й підсумком дослідження. Тому, не маючи жодних підстав претендувати на дефініцію та/або пропонувати алгоритм виявлення/визнання культуротворчого статусу того чи іншого культурного явища/факту/події як феномена (не в сенсі його незвичності, оригінальності, але як потенційного предмета культурологічного дослідження з позицій феноменологічного підходу), дозволимо собі міркування стосовно теоретичних передумов самої перспективи наукового – філософсько-культурологічного – визначення «культуротворчого феномена» і практичних засад (як дослідницьких настанов щодо опрацювання емпіричного матеріалу) віднесення того чи іншого елементу культури, що спостерігається, до культуротворчих феноменів або відмови від визнання таким.

Погоджуючись із тим, що «В розмаїтті теорій процесів культурного розвитку як в комплексній концептуальній моделі існування *Homo sapiens* питання культуротворчості стоять на першому плані» [1, с. 93], ми виходимо із того, що культура – явище надзвичайно складне, багаторівневе та багатопланове. Її елементи часто суперечливі та іноді взаємовиключні, тому закономірним є чисельність визначень того, що зветься культурою. Але немає жодного сумніву щодо правомірності визнання культури за специфічно-людський спосіб формування та оформлення буття: суто «людське» (і так звана *природа людини*) нерозривно пов'язано саме зі спроможністю продукувати та утверджувати культуру і неможливістю жити поза культурою – бо *людське* буття-в-культурі передбачає, тобто неможливо по-іншому, ніж через внесення «вищих смислів», про які прийнято думати, що їх «потребує/продукує епоха/час». Втім, ці смисли, що насичують буття *людяністю*, породжуються людьми, ними ж і заперечуються, ними ж і руйнуються. Одночасно із самим людьми – як істотами соціокультурними, а в розумінні тих, хто розуміється, – духовними, богоподібними.

Ми дотримуємося трактування культуротворчості як невід'ємного аспекту культури, бо вона формується, існує/трансляється та розвивається лише завдяки людській діяльності та *індивідуальній* здатності вносити в буття певний смисл, здійснюючи афірмацію – породження-оформлення-ствердження ідеальних змістів (культурних смислів, включаючи смисл власного життя) – і тим самим упорядковувати буття «у людських координатах». В епоху динамічних і драматичних соціокультурних трансформацій, що є нашою сучасністю, саме культуротворчість можна визнати найбільш адекватним виразом *природи людини* – навіть під впливом все активніших прагнень змінити цю *природу* (під гаслом її поліпшення за допомогою нових технологій в парадигмі трансгуманізму і, тим паче, в умовах цифровізації, що сприймається як безальтернативне майбутнє всіх сфер соціокультурної дійсності).

Культуротворчість є вельми складним феноменом, дослідження якого, як правило, здійснюється за принципом додатковості: при зосередженні, наприклад, на індивідуальній культуротворчій активності, що одночасно призводить до виникнення-оформлення-утвердження певних духовних змістів і, власне, культурного суб'єкта («Я-культурного» – через становлення й розкриття особистісної культури), як правило, поза розглядом залишається і багато результатів (зокрема, у вигляді т.зв. культурної атмосфери епохи) діяльності колективних культурних суб'єктів, і стан культуротворчої системи в цілому. Коли ж дослідницький інтерес фокусується на макросоціальному рівні культуротворчості, тобто аналізу піддаються переважно риси/проблеми культуротворчого процесу (не суть важливо: з точки зору його цілісності/системності чи з точки зору якогось конкретного, географічно й хронологічно локалізованого, його фрагменту, суб'єкт якого є колективним), то, зазвичай, на індивідуально-особистісну афірмацію не звертають уваги або свідомо дистанціюються, абстрагуються від її розгляду.

Проте зв'язок та взаємовплив індивідуальної здатності до афірмації, колективних форм культуротворчості та стану культуротворчої системи, думається, ретельно і плідно можна простежити і розкрити за допомогою поняття «культуротворчий феномен». – Тут маємо наголосити на вихідній нетотожності цього поняття поняттю «феномен культуротворчості», який вже більш-менш описаний і відрефлексований.

Попри деяких розбіжностей у розумінні/тлумаченні *феномена культуротворчості*, можна констатувати певну узгодженість думок всередині культурологічного товариства щодо належності до культуротворчості не лише «виробництва культурної новизни» як «творів», авторами яких є переважно особистості-митці/мисткині, професійні науковці/науковиці тощо. Так, у трактуванні Т. Добіної феномен культуротворчості – це «складна система, в якій відбувається творення культури і поза межами традиційної творчої діяльності» [1, с. 95]; О. Жорнова пише про «програму формування культуротворчості як колективного пошуку високих смислів та надвисоких орієнтирів у всіх сферах життєдіяльності» [2, с. 6–7] та «дискурс культуротворчості» (у соціальній психології), під яким розуміє «упорядковані висловлювання про динаміку культури в контексті а) відступу від непорушності звичаїв як усталеного й звичного в повсякденні; б) формування потрібних схем соціально-психологічного мислення через звичаєвість соціального життя» [3].

Свого часу нами було обгрунтовано (і підтримується дотепер) доволі широке тлумачення «феномена культуротворчості»: «створення чогось “уперше” і відтворення чого-небудь за зразком та/або інструкцією насправді мають більше подібного та спільного, ніж протилежного, якщо брати до уваги те, що все “створене вперше” та “відтворене” людиною, здійснюється в *культурі*, “всередині” мов культури та за їх допомогою у межах ціннісно-сміслового універсуму. Те спільне, що дає змогу відкинути стереотипність протиставлення творчого і репродуктивного, є різноманітно повторюване не лише з покоління у покоління, але й на рівні індивідуального буття щоразу, коли людина діє як істота культурна (тобто осмислюючи й означаючи світ “навколо себе” та “всередині себе”), обов'язкове зусилля ствердження – афірмація смислу шляхом його оформлення, переведення духовного (ідеального) змісту в зовнішній план – у те, що можна фізично відчути, чуттєво сприйняти: дію, зображення, жест, слово, текст і т. п. ... Завдяки цьому... долаються... два класичних протиставлення: “творча особистість – звичайна (середня, пересічна, проста) людина” та “культура – повсякдення”: повсякдення... постає як особливий та універсальний модус культуротворчості, той індивідуальний простір і час

афірмації, в якому кожна людина (незалежно від того, “творча професія” в неї чи ні), існуючи як людська цілісність (тобто індивідуальність і особистість в одній конкретній унікальній тілесності), проживає і переживає власне життя...» [4, с. 14]. У створеній концептуальній моделі культуротворчий процес на рівні індивіда розуміється «ланцюжком актів афірмації, на рівні соціуму – системним процесом функціонування культурних форм та відповідних культурних смислів, що належать до якісно різних типів (остенсивного, імперативного, аксіологічного) та двох “потоків” культуротворчості (стихійно-повсякденного, позаінституціонального, і професійно-інституціоналізованого, цілеспрямованого)» [4, с. 30]. – Таке трактування феномена культуротворчості як «багатошарового» і системного процесу дозволяє (принаймні, дослідникам, які погоджуються з наведеним визначенням феномена культуротворчості) виокремлювати в його структурі не лише зазначені «потоки», підсистеми й одиничні культурні (афірмативні) акти, але й феномени – культурні продукти, події та явища, завдяки яким, через які, шляхом яких конкретні культурні акти - своєрідні «монади культуротворчості» – з’єднуються, сполучаються один з одним, складають підсистеми і, долучаючись до функціональних і ціннісних цілісностей кожного з потоків, таким чином, в решті решт, впливають і на індивідуальне (і групове) буття-в-культурі, тобто на культурну ідентичність членів суспільства, і на стан культуротворчої системи як такої. Саме такі феномени, на нашу думку, можна – доцільно – назвати культуротворчими.

Теоретична можливість, як передумова введення поняття «культуротворчий феномен» до категоріально-понятійної системи культурологічного знання, ґрунтується, з одного боку, на відкритості і синтетичності змісту цієї системи та пластичності її структури: додавання такого нового поняття не призведе до якихось непродуктивних суттєвих в ній змін, не вимагатиме перегляду її методологічної спроможності й евристичності, не загрожуватиме деструкцією усталеного проблемного поля культурології і, ширше, гуманітаристики. З іншого боку, роль такого підґрунтя відіграє тренд останніх десятиліть: понятійно-категоріальний апарат не лише культурології, а й, взагалі, суспільно-гуманітарного знання оновлюється, у тому числі, шляхом його насичення поняттями, що відображають і концептуалізують темпоральність і процесуальність досліджуваних феноменів. А культуротворчість є не просто феноменом, який має антропологічні засади екзистенціально-гендерного походження та складну багаторівневу структуру, яку можна розглядати і в синхронії, й у діахронії, – у той же час і передусім культуротворчість є ні чим іншим, ніж процесуальним буттям ціннісно-смислового універсуму/мультиверсуму, способом буття культури і самої людини в ній.

Реалізуючи культуротворчість як видову адаптивну стратегію *Homo Sapiens sapiens* (оскільки «доісторичний період» людства – первісність, архаїка – інтерпретований як *історія* становлення культуротворчої здібності, що віддзеркалюється у послідовному розвитку культурних форм [див.: 5], здатність до культуротворчості має бути визнаною за укоріненою в глибинах людського буття із самого початку процесу антропосоціокультурогенезу, тобто за універсальну, принципово не-елітарну [4, с. 6]), людина утверджує себе як особистість, як «Я-культурне», а породження людиною в собі «Я-культурної» логічно передусь афірмації (виникненню/утвердженню) будь-якого культурного явища [там само]. Культуротворчість визнано це не лише за «спроможність творити ніколи раніше не існуючі явища, але й спроможність відтворення форм та осягнення смислів, створених раніше, затвердження їхньої цінності у власному бутті-у-

культури» [5, с. 9], а також за процес «соціального функціонування історично сформованих систем культурних форм фіксації, збереження, трансляції і розвитку культурних смислів, завдяки якому забезпечується культурна цілісність та історична безперервність життя соціального цілого» [4, с. 6].

Виходячи з цього, логічно припустити, що будь-яке культурне явище/продукт/подія, як *факт культури*, як єдність культурного смислу/смислів і відповідної культурної форми, набуває (може набути) статусу культуротворчого феномена, якщо з боку смислу воно причетне до відповідного культурного коду (й культурної пам'яті), а з боку форми – до системного функціонування культуротворчої системи. Це означатиме, ще це явище/подія/продукт, щоб бути визнаним за культуротворчий феномен, має бути задіяним у реальній – минулій, сучасній або передбачається (прогнозується) його участь у майбутній – трансляції соціокультурного досвіду і слугувати або ціннісним орієнтиром або змістовим «каталізатором» у реалізації культуротворчої здібності на індивідуальному рівні. Таке, у свою чергу, може бути визнаним, якщо ідеальні змісти, що оформлюються в певному культурному продукті (творі, технології тощо) задіяні у формуванні/підтримці/розвитку особистісної культури його «виробника» (одноосібного чи колективного культурного суб'єкта: тут маємо згадати, яку велику увагу приділяють, як необхідному компонентові *Soft skills*, «вмінню працювати в команді» і поводитись як одностудії, сповідуючи спільні ідеали) та щиро стверджуються ним як істинні, тобто відповідні культурні смисли забезпечують його аксіологічну ідентичність (яку ми розуміємо дещо інакше, у порівнянні з прийнятим, наприклад, у філологічних науках [див.: 6], а саме: як особистісну самототожність, що проявляється в однаковості ціннісних засад мислення/поведінки у побуті/приватній сфері і в публічній/професійній діяльності, тобто в ідентичності аксіологічних смислів, що утверджуються культурним суб'єктом у стихійному та в цілеспрямованому культуротворчих потоках).

Відтак, практичні засади виявлення *культуротворчого феномена*, тобто визнання такого статусу за певним культурним явищем/продуктом/подією, полягають у: 1) можливості встановлення його афірмативного походження – у співвіднесенні із породженням, підтримкою та/або зростанням аксіологічної ідентичності відповідного «Я/ми-культурного», 2) наочній фіксації (як обов'язковості) приналежності цього факту культури до обох – стихійного, повсякденного та цілеспрямованого, професійного – потоків культуротворчого процесу, з урахуванням міри інституціалізованості (бо вона не є *величиною постійною*) цього феномена, точніше – культурних смислів, що він містить/транслює. Якщо ж не виконується хоча б одна з цих «вимог» (перше неможливе, а/або друге необов'язкове), то, скоріше за все, цей факт/продукт/явище/подія, що справляє враження культурного, не є елементом культуротворчого процесу і не має підстав розглядатися як культуротворчий феномен.

Феноменологія культури має напрацювати-сформулювати критерії віднесення культурних явищ до «культуротворчих феноменів»; можливо, найефективнішими стануть саме «апофатичні» характеристики – обґрунтовані риси того, що **не** належить до культуротворчості, – які чітко відмежують культуру від її заперечення – антикультури, яка в останні часи все агресивніше, подібно до бур'яну, через який гинуть культивовані рослини, заважає сходити, оформлюватися й утверджуватися/розповсюджуватися смыслом людяності – гуманності та любові.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Добіна Т.Г. Феномен культуротворчості в житті сучасного суспільства. /Вісник Маріупольського державного університету. Серія: філософія, культурологія, соціологія, 2016, вип. 11. С. 92–96. URL: <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/438502> (дата звернення 26.05.24).
2. Жорнова О.І. Ідея культуротворчості і перспективи соціальної психології: есе / Ольга Жорнова. Національна академія педагогічних наук України; Інституту соціальної та політичної психології. – К.: Міленіум, 2014. 100 с. URL: <https://ispp.org.ua/wp-content/uploads/2020/06/zhornovaIdeaKult2014.pdf> (дата звернення 31.05.24).
3. Жорнова О.І. Поняття культуротворчості як перетин наукової картини світу й звичаєвості соціального життя. URL: <https://sociology.knu.ua/sites/default/files/library/elopen/aktprob.19.134.pdf> (дата звернення: 19.04.24).
4. Леонтьєва В.М. Культуротворчість: природа, системи, процеси. Автореф. дис. ... доктора філос. наук, спец. 09.00.04 / Харківський національний ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Харків, 2004. – 32 с.
5. Леонтьєва В.М. Архаїчна культуротворчість: спроба постнекласичної інтерпретації. – Харків : Харк. держ. техн. ун-т радіоелектрон., 2000. – 60 с.
6. Бітківська Г.В. Аксиологічна ідентичність і самоідентичність у поезіях Андреаса Гріфіуса. / Південний архів (Філологічні науки) № 93 (2023). С. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.32999/ksu2663-2691/2023-93-3>. URL: <https://pa.journal.kspu.edu/index.php/pa/article/view/843> (дата звернення: 17.06.24).

МЕДИЧНІ НАУКИ

Бурін Максим Андрійович

здобувач вищої освіти

Погоріла Ірина Олегівна

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри біології

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця, м.Київ

ОСОБЛИВОСТІ ЗАХВОРЮВАННЯ НА РАК ПЕРЕДМІХУРОВОЇ ЗАЛОЗИ

Актуальність. Останнім часом зростає тенденція до вивчення раку передміхурової залози у хворих. Рак передміхурової залози є другим у світі за частотою діагностування та найпоширенішою причиною смерті у чоловіків. У 2022 році рак передміхурової залози (РПЗ) був діагностований у 268500 чоловіків та близько 35000 тисяч померло від даного захворювання [1]. РПЗ зустрічається переважно у людей похилого віку. Також дане захворювання залежить від приналежності людини до раси, малорухливого способу життя, спадкового анамнезу. Захворюваність серед афроамериканців у 1.7 разів більше ніж у осіб з білим кольором шкіри, а смертність у 2.1 рази вища, натомість у азіатських чоловіків захворюваність і смертність нижча, ніж у осіб з білим кольором шкіри [2]. Ризик виникнення РПЗ може бути більшим у носіїв мутаційного гена пов'язаних з деякими раковими синдромами [3]. За даними ВООЗ рак передміхурової залози увійшов у п'ятірку хвороб, які є причинами смерті чоловіків у цілому світі [4]. Нині в Україні РПЗ виявляється у 21% хворих які діагностувалися вперше [5]. У США цей показник складає 5% [5]. Це обумовлено тим що чоловіки рідко звертаються до відповідного фахівця, оскільки в Україні ще не досконала культура профоглядів у уролога. Кількість хворих на рак простати збільшується (8 тисяч випадків щороку) [6]. Така статистика пов'язана з удосконаленням методів діагностики ракових захворювань. Проте головна проблема діагностики полягає у тому що кожному четвертому або п'ятому українцю діагностують РПЗ 4 стадії [6].

Мета даного дослідження полягає у розкритті молекулярних механізмів в основі розвитку РПЗ. Це допомагає краще зрозуміти патогенез даної патології. Це сприятиме зниженню смертності чоловіків шляхом ранньої діагностики, а також належному лікуванню та подальшому спостереженню за людиною після видужування.

Кожного року у листопаді відбувається акція "Мовембер" або Вусопад під час якого чоловіки цілого світу відрощують вуса інформуючи оточуючих про РПЗ.

Основний зміст: Рак передміхурової залози - це новоутворення злоякісного характеру, що розвивається з епітеліальних тканин передміхурової залози. У більшості випадків рак передміхурової залози виникає з периферійної частини простати нерідко мультифокально. Діагностика включає в себе пальцеве ректальне обстеження, аналіз на ПСА (простато специфічний антиген) і біопсію простати. Ректальне пальцеве дослідження повинно бути обов'язковим, оскільки під час нього може бути виявлене ущільнення простати, наявність останніх виключає діагноз РПЗ.

Аналіз на простато-специфічний антиген є не менш важливим у діагностиці РПЗ проте підвищення даного показника може вказувати й на інші патології, а саме наявність інфекцій, збільшення передміхурової залози. Біопсія - один з найголовніших методів у

діагности РПЗ. Цей метод швидкого забору клітини передміхурової залози для подальшого гістологічного аналізу. Результати біопсії передміхурової залози використовуються для розрахунку суми Глісона, яка знаходиться в діапазоні від 6 до 10. Цей показник служить для прогнозування ходу хвороби, зокрема, її розвитку та типу протікання. Зниження суми Глісона вказує на меншу ймовірність розвитку пухлини

На ранньому етапі захворювання пухлина обмежена органом і клінічно майже себе не проявляє. У пацієнтів можуть спостерігатись такі симптоми, як гематурія (рідко), ніктурія, відчуття неповноти випорожнення, але ці симптоми також характерні для доброякісної гіперплазії передміхурової залози. На пізньому етапі відбувається метастазування через лімфатичну і кровоносну систему які спричиняють серйозні ускладнення і відповідні симптоми.

Єдиної стандартної тактики лікування РПЗ не існує. Через те, що на різних стадіях розвитку хвороби потрібні різні методи дослідження та лікування. При виборі тактики лікування беруть до уваги вік чоловіка, період протікання захворювання, ризик ускладнень та побажання хворого. Серед найбільш розповсюджених видів лікування виділяють: активне спостереження, яке включає в себе моніторинг неагресивних пухлин передміхурової залози та проведення періодичних обстежень (УЗД простати, аналіз ПСА); хірургічне втручання (радикальна простатектомія - повне видалення передміхурової залози, яке застосовують переважно до пацієнтів віком до 65 років); променеву терапію (під час цього методу лікування використовують радіаційне опромінення, яке викликає порушення структури ДНК опромінених клітин, що запускає процеси апоптозу); гормональну терапію (вид терапії, що полягає у блокуванні постачання необхідних для росту пухлини гормонів, оскільки РПЗ є гормонально залежною пухлиною) [5].

Висновки. Отже, рак передміхурової залози є серйозною проблемою для чоловіків по всьому світу. Він є другим за частотою діагнозом і призводить до значної кількості смертей. Дане захворювання переважно вражає людей похилого віку, і на нього впливають різні фактори, зокрема, расова приналежність, спосіб життя та спадковість. Підвищення усвідомлення та діагностичні зусилля можуть допомогти знизити смертність від захворювання. Важливо вдосконалювати методи лікування та надавати доступ до них, особливо на ранніх стадіях хвороби. Також різні заходи та ініціативи спрямовані на підвищення усвідомленості населення, дослідження та боротьбу з РПЗ, можуть бути ефективними у протидію захворюванню.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Siegel RL, Miller KD, Jemal A. Cancer statistics, 2020. *CA Cancer J Clin.* 2020;70(1):7-30.
2. DeSantis, K. E.; M., K.D.M.; Sauer, A.G.; Jemal, A.; Siegel, R.L. Cancer statistics
3. Page E.C., Bancroft E.K., Brook M.N. et al. (2019) Interim Results from the IMPACT Study: Evidence for Prostate-specific Antigen Screening in BRCA2 Mutation Carriers. *Eur. Urol.*, 76 (6): 831–842
4. Sung H, Ferlay J, Siegel RL, Laversanne M, Soerjomataram I, Jemal A, et al.. Global Cancer Statistics 2020: GLOBOCAN Estimates of Incidence and Mortality Worldwide for 36 Cancers in 185 Countries. *CA Cancer J Clin.* (2021)
5. Чому виникає рак простати і як його виявити. URL: <https://moz.gov.ua/article/health/chomu-vinikaє-rak-prostati-i-jak-jogo-vijaviti>(дата звернення 25.04.2024)
6. Чоловіче здоров'я: профілактичні огляди допомагають вчасно виявити рак простати та врятувати життя. Url: <https://moz.gov.ua/article/interview/choloviche-zdorovja-profilaktichni-ogljadi-dopomagajut-vchasno-vijaviti-rak-prostati-ta-vrjatuhati-zhittja> дата звернення 25.04.2024)

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Антонюк Анна Сергіївна
здобувачки першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти II курсу
факультету педагогічної освіти
Львівського національного університету ім. І. Франка
Крепакова Ольга Дмитрівна
здобувачки першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти II курсу
факультету педагогічної освіти
Львівського національного університету ім. І. Франка
науковий керівник – *Ростикус Н.П.*
доц., кандидат пед. наук

РОБОТА З ОРФОГРАФІЧНИМ СЛОВНИКОМ ЯК ЗАСІБ ЗАСВОЄННЯ ОРФОГРАФІЇ У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Актуальність. У сучасному освітньому контексті вивчення орфографії в початковій школі відіграє ключову роль у формуванні мовної компетентності учнів. Здатність правильно писати слова не лише сприяє розвитку мовленнєвих навичок, а є важливим елементом комунікаційної компетентності дітей. У цьому контексті робота з орфографічним словником є важливим інструментом для засвоєння орфографічних правил і закріплення правильного написання слів. Використання орфографічного словника в початковій школі має неабияку актуальність, оскільки він сприяє систематизації та узагальненню знань учнів щодо правил написання слів, надаючи школярам зручний інструмент для самостійного вивчення та контролю за власними помилками.

Виклад основного матеріалу. Орфографія як складник мовної компетентності є необхідним для успішної комунікації та використовується як критерій оцінки мовного рівня учнів. У початковій школі процес засвоєння орфографічних норм є особливо важливим, оскільки на цьому етапі формується основа мовної грамотності. Використання орфографічного словника сприяє систематизації правил написання слів та забезпечує конкретні приклади вживання правильних форм слів та висловлювань. Це створює умови для ефективного навчання і закріплення правил орфографії у дітей.

«Одним із важливих аспектів роботи з орфографічним словником є створення сприятливої атмосфери для самостійного дослідження мови. Учні мають можливість відкривати для себе нові правила та вправи, порівнювати варіанти написання слів та використовувати знайдені приклади для власного письма. Цей процес сприяє розвитку мовної самостійності та відповідальності за власне навчання» [1, с. 192].

Як слушно зазначає Л. Попова: «Робота з розвитку вмінь використовувати різноманітні словники в учнів буде ефективною, якщо розпочати її з підготовчого етапу. На цьому етапі учні знайомляться з особливостями та призначенням цих книг, їхньою структурою та правилами використання. Організація процесу для вчителя початкових класів

буде нескладною, якщо використовувати метод читання-роздівлення. Метод є доцільним під час навчання грамоти, тому перше знайомство зі словником можна провести під час вивчення нової букви та пошуку слів у словнику, які містять цю букву» [3, с. 130].

У цьому контексті слід зазначити, що однією з основних стратегій організації роботи є поетапне вивчення орфографічних правил. Починаючи з базових концепцій, учитель поступово переходить до більш складних аспектів мови, надаючи учням достатньо часу для закріплення кожного нового правила.

Поміж методів організації роботи можна відзначити регулярне використання словникових диктантів. Ці завдання дають змогу учням перевірити свої знання та вміння застосовувати їх на практиці. Також вони стимулюють конкуренцію та взаємопідтримку серед учнів.

Науковці, такі як Л. Лужецька Л. Попова, схилиються до думки, що робота зі словником потребує значної уваги з боку вчителя, адже цей процес засвоєння знань є ключовим у формуванні мовної компетенції учня. Як пише С. Пенькова: «У процесі навчання орфографії в початковій школі важливо, щоб учень свідомо розумів принципи правильного написання слів. Застосування структурного підходу вивчення орфографії в початковій школі передбачає аналіз причин допущених помилок учнем, визначення послідовності дій відповідного алгоритму для правильної орфографічної дії, а також виявлення ролі мотиваційного чинника у засвоєнні правильності написання слів у писемних висловлюваннях» [2, с. 239].

Окрім того, паралельно з вивченням орфографічних правил важливо постійно вдосконалювати словниковий запас учнів. Для цього можна проводити тематичні уроки, під час яких вивчаються слова за темами або конкретними текстами. Такий підхід надає можливість учням не лише в оволодінні правильним написанням слів, а й у розумінні їхніх значень та контексту вживання.

Крім того, ефективною стратегією є створення системи самоконтролю та самокорекції. Учні можуть вести особисті словники, в які записують нові слова та правила, а також відзначають помилки та шляхи їх виправлення. Вони стають більш самостійними та відповідальними за своє навчання.

Висновок. Робота з орфографічним словником у початковій школі є невід'ємним складником процесу формування мовної компетентності учнів. Цей підхід не лише сприяє систематизації та узагальненню знань щодо правил написання слів, а й розвиває мовну самостійність, відповідальність за власне навчання та навички самоконтролю та самокорекції. Шляхом індивідуалізації підходу до кожного учня, організації систематичних словникових диктантів та створення сприятливої навчальної атмосфери учителі забезпечують ефективний процес засвоєння орфографічних норм та розвитку мовної грамотності серед учнів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Лужецька Л. Комунікативно-діяльнісний підхід до формування орфографічної грамотності в учнів початкової школи. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2021. С. 188–196.
2. Пенькова С. Формування культури орфографічного письма в початковій школі. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2021. № 3 (102). С. 236–246.
3. Попова Л. Формування в молодших школярів умінь користуватися лінгвістичними словниками. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи*. 2010. Вип. 35. С. 129–134.

Борак Ірина

*викладач Кременецького медичного фахового
коледжу імені Арсена Річинського;
аспірант Кременецької обласної гуманітарно-
педагогічної академії імені Тараса Шевченка*

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ ТА ПРІОРИТЕТНІ ШЛЯХИ РОЗВИТКУ НАУКИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ФАХОВИХ КОЛЕДЖІВ

Безпека освітнього процесу – питання не нове, проте досить актуальне для сучасного суспільства. З початком широкомасштабної війни, розв’язаної російською федерацією на території України, ми проходимо складний процес змін у різних сферах життєдіяльності. Керівники та викладачі навчальних закладів, свідомо й віддано тримають освітній фронт, продовжують сумлінно працювати, здобувають колосальний психолого-педагогічний досвід і беруть на себе новий рівень відповідальності. Адже правильна організація освітнього процесу, створення комфортного навчального середовища, безпечного простору для перебування як студентів, так і викладачів стають пріоритетними аспектами фахової передвищої освіти.

Метою статті передбачено здійснити огляд та частковий аналіз основних тенденцій щодо особливостей організації навчання в освітньому середовищі фахових коледжів України, провести анкетування та визначити пріоритетні шляхи розвитку науки та освіти в умовах воєнного стану.

Функціонування системи освіти в умовах воєнного стану характеризується переходом від класичного дистанційного формату до гібридних моделей змішаного навчання, пошуком нових рішень і підходів, а також найоптимальніших варіантів взаємодії учасників освітнього процесу. Крім того, одним із важливих завдань фахової передвищої освіти є щоденна психологічна допомога та емоційна підтримка студентів. [1].

Основні виклики, з якими щоденно працюють фахівці освітньої галузі – це подолання підвищеної тривожності; коригування емоційного і психологічного стану; відсутність мотивації і самодисципліни у студентів; підтримання ефективності навчального процесу. Якщо для шкільної освіти є готові вказівки, зразки конспектів та відео зі Всеукраїнського розкладу МОН, то викладачам фахових дисциплін у коледжах доводиться самостійно створювати повноцінний методичний супровід здобувачів освіти, наповнювати Moodle, Classroom чи інші платформи для змішаних форматів навчання. [2].

З метою огляду і часткового аналізу основних тенденцій щодо особливостей організації навчання в освітньому середовищі фахових коледжів, а також визначення пріоритетних шляхів розвитку науки та освіти в умовах воєнного стану було проведено анкетування, у якому брали участь 100 здобувачів 1-2 курсів спеціальності 223 «Медсестринство» Кременецького медичного фахового коледжу імені Арсена Річинського. Майбутні фахові молодші бакалаври дали відверті відповіді на декілька поставлених запитань. Одним із них був вибір форми здобуття освіти, і, як виявилось, 63,9% опитаних віддають перевагу очному навчанню. Майбутні медсестри та фельдшери, як ніхто інший, розуміють, що

практичні навички найкраще опановувати «вживу», у стінах коледжу, дистанційний формат найдоречніший для лекційних занять. У зв'язку з цим ще 26,96% опитаних обрали змішаний формат навчання. І найменший відсоток – 9,13% за дистанційну форму навчання. (рис. 1.)

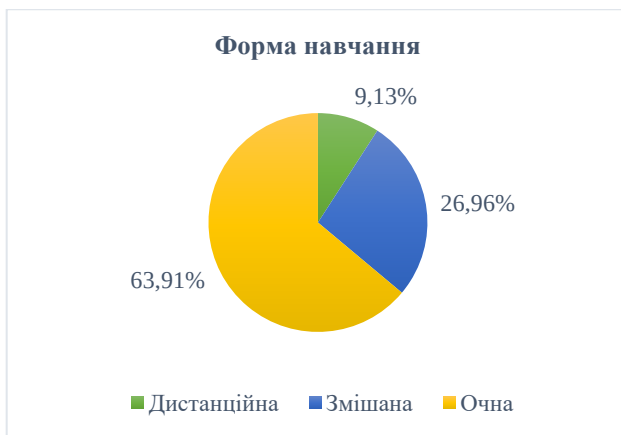

Рис. 1. Діаграма результатів анкетування здобувачів освіти щодо вибору форми навчання в умовах війни.

Рис. 2. Діаграма результатів анкетування здобувачів освіти щодо впливу війни на бажання вчитися.

Анкетування показало, що повітряні тривоги, погодинні вимкнення електроенергії та інші проблеми, викликані війною, не вплинули на бажання вчитися у 41% студентів, а в 4% це бажання навпаки зросло, що свідчить про високий рівень навчальної мотивації здобувачів. (рис. 2.)

Навчальна мотивація – це система зовнішніх і внутрішніх спонукань, які стимулюють пізнавальну активність здобувача, його готовність до набуття ряду компетентностей, необхідних для здобуття певного фаху [3].

Наявність 19% фахових молодших бакалаврів у яких бажання вчитися зменшилося, та 5% у яких зникло повністю, свідчить про необхідність налагодження ефективного безперервного освітнього процесу, проведення тренінгів та здоров'язбережувальних практик, цифровізації освіти. Також не слід забувати, що сучасний студент – не об'єкт виховного впливу, а, перш за все, суб'єкт пізнавальної діяльності. Керівництво кожного закладу фахової передвищої освіти, плануючи навчальний процес, має звернути увагу на актуальність змішаного формату навчання та враховувати усі аспекти піклування про життя і здоров'я людей, а діалогічні та інтерактивні стосунки між викладачем і студентом мають визначати основну форму організації навчального процесу. Проте, основним завданням для адміністрації навчальних закладів залишається гарантування безпеки і захисту своїх освітян та всього персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, а також військових дій.

Освіта України, як і інші галузі держави, зазнала суттєвих змін в умовах воєнного стану. Кожен із нас здобуває щоденний досвід адаптації та виживання у нових умовах. Ми не в силі передбачити усіх викликів, з якими можемо ще зіткнутися через російську агресію, але маємо бути стійкими на своєму освітньому фронті, тому перспективу подальших досліджень вбачаємо у вивченні проблеми неперервності освіти та поєднанні різноманітних форм і методів навчання у контексті кожної спеціальності, щоб поєднувати безпеку, високий рівень теоретичних знань та практичних умінь і навичок.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борак І. В. Основні тенденції та особливості організації навчання фахових молодших бакалаврів в умовах воєнного стану. Актуальні проблеми в системі освіти: заклад загальної середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти: ел. журнал «Актуальні проблеми в системі освіти: заклад загальної середньої освіти – доуніверситетська підготовка – заклад вищої освіти». Київ, 2023. С. 188-194.
2. Суслowa Н.М. Виклики і реалії організації освітнього процесу в умовах війни. Освіта в умовах війни: реалії, виклики та шляхи подолання: матеріали II Форуму академічної спільноти. Дніпро, черв. 2022р. С. 48-51.
3. Олійник Л. Безпечна школа: виклики системи освіти в умовах війни., 2022. Режим доступу: <https://jurfem.com.ua/bezpechna-shkola-vyklyky-systemy-osvity-v-umovakh-viyny>.
4. Жигайло Н., Шолубка Т. Формування психологічної стійкості студентів ЗВО під час війни. Вісник Львівського університету. Серія психологічні науки. 2022. Випуск 14. С. 3-14.
5. Бігун О. М. Психолого-педагогічні аспекти формування навчальної мотивації здобувачів в умовах змішаної моделі організації освітнього процесу. Здобутки та досягнення прикладних та фундаментальних наук XXI століття: матеріали IV Міжнар. наук. конф. Вінниця: Європейська наукова платформа, 2022. С. 251-254.

Вовк Анна Ігорівна,
студентка III-го курсу
спеціальності «Початкова освіта»
vovk.a@brodydk.ukr.education
Науковий керівник: викладач-методист
Свиріпа Людмила Кирилівна,

Комунальний заклад Львівської обласної ради
«Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»
svyripa@brodydk.ukr.education

ДІАЛОГІЧНЕ МОВЛЕННЯ ЯК ЗАСІБ КОМУНІКАЦІЇ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ НУШ

Анотація. У статті розглядається роль діалогічного мовлення у взаємодії учня та вчителя в контексті Нової української школи (НУШ); стратегії спілкування, спрямовані на підвищення мовленнєвого розвитку учнів, розвиток критичного мислення та мотивації до навчання. Аналізуються важливі аспекти цієї теми, зокрема значення активного обміну інформацією та ідеями для ефективного навчання та розвитку особистості. Зосереджено увагу на концепціях, що підкреслюють важливість взаємодії між учасниками навчального процесу для створення необхідного педагогічного середовища, яке сприяє всебічному розвитку учнів в рамках НУШ.

Ключові слова: діалогічне мовлення, комунікативні навички, Державний стандарт початкової освіти України, НУШ.

Діалогічне мовлення є основою ефективного спілкування вчителя з учнями. Це не просто обмін інформацією, а й процес взаєморозуміння, співпраці та розвитку особистості. Діалогічне мовлення – це вид мовлення, який використовується для спілкування двох або більше людей, тому відіграє важливу роль в житті людини.

У початковій школі діалогічне мовлення має особливе значення, адже саме в цей період діти активно опановують мовленнєві навички, вчать спілкуватися з однолітками та дорослими. Важливо пам'ятати, що діалогічне мовлення – це не лише спосіб спілкування вчителя і учня, а й важливий інструмент для розвитку особистості дитини.

Державний стандарт України початкової освіти визначає особливу роль діалогічного мовлення у початкових класах, наголошуючи, що діалогічне мовлення є одним із ключових компонентів мовленнєвої компетентності учня.

- **Розвиток мовленнєвих навичок:** Діалог стимулює дітей до говоріння, допомагає їм поповнювати словниковий запас, вчитися правильно вибудовувати речення, чітко та лаконічно висловлювати свої думки.

- **Розвиток пізнавальних процесів:** Діалог сприяє розвитку пам'яті, уваги, мислення, уяви.

• **Формування комунікативних навичок:** Діти вчать слухати інших, ставити запитання, висловлювати свою думку, аргументувати її, знаходити спільну мову з однолітками.

• **Соціалізація особистості:** Діалог допомагає дітям налагоджувати стосунки з однолітками та дорослими, адаптуватися до шкільного життя[6].

У початковій школі метою вивчення діалогічного мовлення є: навчити дітей спілкуватися з однолітками та дорослими; розвивати вміння слухати й розуміти співрозмовника; знаходити спільну мову з іншими людьми.

Навчання мовлення школярів, особливо діалогічного, ґрунтується на врахуванні правил навчання та таких принципів методики навчання рідної мови в початкових класах:

- ✓ взаємозв'язок навчання, виховання та розвитку учнів молодшого класу;
- ✓ функціонально-комунікаційна спрямованість;
- ✓ стильові відмінності;
- ✓ взаємозв'язок розвитку усного та писемного мовлення;
- ✓ оцінити навички словесного висловлювання;
- ✓ розвиток мовного чуття;
- ✓ співвідношення мови і мислення;
- ✓ активне керівництво процесом мовленнєвого розвитку;
- ✓ безперервність мовленнєвого розвитку;
- ✓ оптимізувати добір методів, прийомів і засобів навчання мовлення [5].

Керуючись цими принципами, ми намагаємося розвивати діалогічне та монологічне мовлення, виховувати в учнів уміння мислити, порівнювати, аналізувати та узагальнювати, розвивати творче мислення та пам'ять, спонукати дітей до побудови власних висловлювань. Завдання вчителя - навчити молодших школярів плавного розмовного та монологічного мовлення з постійною увагою до досконалості мовлення. Це одне з перших і актуальних питань системи мовної шкільної освіти. Використання комунікативного підходу до формування навичок мовлення дітей молодшого віку дає можливість розвивати творчі здібності дітей в обґрунтуванні власних думок і відповідей. Учні вчать думати про проблеми, які ми ставимо перед ними в процесі навчання.

Використання комунікативного підходу до формування навичок мовлення дітей молодшого віку дає можливість розвивати творчі здібності дітей в обґрунтуванні власних думок і відповідей. Учні вчать думати про проблеми, які ми ставимо перед ними в процесі навчання.

Роль діалогічного мовлення добре відображена в програмі Шияна у змістовій лінії «Театралізуємо» [7, с.12]. Ця змістова лінія розкривається у інсценізаціях улюблених казок, віршів чи вистав. Саме тут діалог між акторами - обмін висловлюваннями. Важливими є такі аспекти як імпровізація у грі, простір для гри акторів для спілкування, жести, міміка, інтонація пози та дії. Кожна репліка виступає як словесний складник висловлювання. Ця змістова лінія допомагає розвивати комунікативні навички дітей, зокрема вміння моделювати різні ситуації спілкування, обирати відповідні засоби комунікації та досліджувати невербальні засоби спілкування. Перевагою є те, що діти, за допомогою голосу і мови тіла (міміки, жестів і рухів), відтворюють емоції казки або байки; обговорюють свої враження від театралізованих сценок з точки зору глядача, зосереджуючись на тому, наскільки добре та гармонійно звучав діалог. Також є ряд недоліків, наприклад: обмеження творчого потенціалу, недостатня увага до розвитку

діалогічного мовлення, недоліки в організації роботи, обмежена тематика, недостатня увага до мовлення та невикористання автентичних матеріалів. Вправи та завдання не завжди спрямовані на стимулювання діалогічного мовлення. Інколи тематика театральних постановок може бути обмеженою, що не дає можливості для розвитку діалогічного мовлення в різних контекстах. Програма не завжди фокусується на правильності мовлення, виразності, інтонації. Діти можуть не отримати достатньої практики в чіткому та виразному висловленні своїх думок. Доречними, на мою думку, були б такі пункти:

- *Збільшити акцент на розвиток навичок, необхідних для діалогу: вміння слухати, ініціювати та підтримувати діалог, чітко та виразно висловлювати свої думки.*
- *Розширити тематику театральних постановок, щоб дати можливість для розвитку діалогічного мовлення в різних контекстах.*
- *Чітко організувати роботу над діалогами (розподіл ролей, черговість висловлювань).*
- *Звернути увагу на правильність мовлення, виразність, інтонацію.*
- *Використовувати автентичні тексти (казки, п'єси) для розвитку діалогічного мовлення.*

На жаль, у підручнику для 1 класу з української мови недостатньо завдань, що формують навички діалогічного мовлення. Проте деякі з них, наприклад: завдання: «Казка. Приказка. Головні герої. Театралізуємо» [1, с. 15]; «Текст. Театралізуємо» [1, с. 23]; «Текст. Передбачення. Театралізуємо» [1, с. 25]; «Текст. Зачин, головна частина, кінцівка. Театралізуємо» [1, с. 29] спрямовані на розігрування діалогів. Можливо, варто було б додати вправи на створення діалогів самими учнями. Це розвиває у школярів комунікативні навички, креативність, уяву, творчість та мислення.

У 2 класі слід звернути увагу на різноманітність вправ, що сприяють розвитку як монологічного, так і діалогічного мовлення. Наприклад: вправи на театралізацію діалогу між казковими героями: «Завдання: Оповідання.

Тема і головна думка. Місце і час подій. Передбачення. Головні герої. Театралізуємо» [2, с. 15]; або вправи на пошук відмінностей між діалогом та монологом: «Завдання: Прочитай. Порівняй монолог і діалог. Як записують діалог? Чому?» [2, с. 18]. В основному вправи на побудову діалогів є типовими, адже усюди потрібно розігрувати розмови персонажів з казок, віршів чи інших текстів. Перевагами є те, що підручник містить багато цікавих та доступних для дітей текстів, які можна використовувати для театралізації. Запропоновані вправи та завдання у підручнику дають можливість дітям практикуватися у введенні діалогів у різні контексти. Це сприяє розвитку творчого потенціалу, емоційного інтелекту та комунікативних навичок дітей. Наприклад: «Хто з казкових героїв використовує монолог, а хто-діалог? Розіграй ситуації з друзями» [2, с. 17]; «Тема і головна думка казки. Головні герої. Театралізуємо» [2, с. 31]. Робота над вивченням таких творів не лише розвиває навички діалогічного мовлення (що надзвичайно важливо), а й дає знання дітям з багатьох галузей наук, збуджує в них інтерес до навчання, розвиває допитливість і винахідливість, сприяє розширенню світогляду школярів.

У 3 класі збільшується кількість завдань, у яких потрібно не лише розігрувати діалоги, а також вправи на списування діалогів. Такі форми роботи допомагають дітям запам'ятати структуру діалогів, краще розуміти контекст та запам'ятовування опорних слів, фраз, за допомогою яких будують діалоги. Наприклад: «Уяви, що розмовляють троє друзів. Спиши, доповнивши речення звертаннями» [3, с.20]; «Прочитай діалог. Визнач,

до кого звертаються. Спиши» [3, с.19]. Вправи на розігрування та складання діалогів розвивають у дітей комунікативні, мовленнєві та творчі навички. Адже розігруючи діалоги, які вони складають самостійно, учні вчаться імпровізувати, придумувати нові сюжети, правильно використовувати слова та граматичні форми, чітко та лаконічно висловлювати свої думки та дотримуватися правил спілкування. Наприклад: «Розіграй діалог. Обговори в групі, що значить бути дисциплінованим» [3, с.40]; «Уяви, що зустрілися Чернетка і Чистовик та посперечалися, хто з них важливіший. Склади діалог» [3, с.79]. Розігрування діалогів розвиває пам'ять, увагу та впевненість в собі. Тому що діти вчаться запам'ятовувати текст діалогу, бути уважними до співрозмовника та не боятися публічних виступів, глибше зрозуміти й відчувати красу художнього слова. Важливим є й те, що формуються орфографічні й орфоепічні навички, розвивається зорова й механічна пам'ять.

У 4 класі автори підручника виділяють тему «Ситуація спілкування. Діалог і монолог»; «Прочитай. Визнач, де діалог, а де – монолог» [4, с. 26] для кращого розуміння відмінностей між діалогом та монологом. Вправи, підібрані до розкриття цієї теми, спрямовані на повторення вже вивченого поняття учнями у 2 класі «діалог», «монолог»; на розвиток складання, читання та ведення діалогів та на виховання культури спілкування: («Склади діалог, у якому хтось дає поради для вдалого усного виступу» [4, с. 26]; «Розповідь хлопця є діалогом чи монологом. Чому?» [4, с. 27]). Також є ряд завдань, в яких реалізовується змістова лінія «Театралізуємо». Наприклад: «Вірш. Переказуємо тему. Театралізуємо» [4, с. 38]; «Народна байка.

Характеристика персонажів. Театралізуємо» [4, с. 66]. Звичайно, закріплюється не лише вивчене раніше, а й поглиблюється обмін судженнями, думками, враженнями; прийняття чи неприйняття запровадженого; обґрунтування своєї точки зору. А так як діалогічному мовленню властиві емоційна забарвленість, ситуативність, спонтанність, то допоміжними засобами є ще й – невербальні (жести, міміка, рухи). Тоді на уроці створюється сприятливий психологічний клімат, доброзичливість, зацікавленість у роботі, що вмотивовано діалогічним мовленням.

Висновок. Вправи на розвиток діалогічного мовлення є найчастіше типовими, це вправи на розігрування діалогів з того чи іншого твору. Правда, твори різноманітні за жанром: вірші, казки, байки, оповідання, п'єси. Ці завдання є ефективними, але не досить креативними та творчими. Бажано, на мою думку, вчителів використовувати більше завдань, які були б спрямовані на створення нових сюжетів з різними жанрами. Щоб краще передати зміст діалогу та зацікавити слухачів, доцільно використовувати візуальні матеріали, адже використання різних форм роботи також підсилюють розвиток діалогічного мовлення школярів, формують навички діалогічного мовлення: робота в групах, у парах, індивідуально. Це допоможе учням навчитися співпрацювати, спілкуватися, йти на компроміси. Діалогічне мовлення сприяє розвитку гармонійної особистості, здатної до саморозвитку та самовдосконалення, відіграє провідну роль при вивченні української мови в початкових класах, сприяє розвитку та вдосконаленню мовленнєвих навиків.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Большакова І. О. Українська мова. Буквар : підруч. 1 кл. закл. загал. серед. Освіти(у 2-ох ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська.
Харків : Вид-во «Ранок», 2018. 80с.
2. Большакова І. О. Українська мова та читання: підруч. 2 кл. закл. загал. серед. освіти(у 2-ох ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська.
Харків : Вид-во «Ранок», 2019. 96с.
3. Большакова І. О. Українська мова та читання: підруч. 3 кл. закл. загал. серед. освіти(у 2-ох ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська.
Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 112с.
4. Большакова І. О. Українська мова та читання: підруч. 4 кл. закл. загал. серед. освіти(у 2-ох ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, І. Г. Хворостяний.
Харків : Вид-во «Ранок», 2021. 128с.
5. <https://naurok.com.ua/stattya-movlenneviy-rozvitok-molodshih-shkolyarivta-suchasna-movna-osvita-67807.html> (Дата звернення: 15.05.2024)
6. Державний стандарт початкової освіти України <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text> (Дата звернення: 17.05.2024)
7. Типова освітня програма за Шияном <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/programy-1-4-klas/2022/08/15/Typova.osvitnya.prohrama.1-4/Typova.osvitnya.prohrama.1-2.Shyuan.pdf> (Дата звернення: 17.04.2024)

Воляннюк Анна Андріївна
здобувач фахової передвищої освіти
Науковий керівник: **Ліпкевич Ольга Богданівна**
КЗЛОР "Бродівський фаховий педагогічний коледж
Імені Маркіяна Шашкевича"

ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ УЧНІВ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

Особистісно-орієнтована модель освіти, згідно Концепції Нової української школи, є однією з провідних засад формування в учнів життєвого досвіду, здобуття необхідних знань, умінь та цінностей, необхідних для успішної реалізації у сучасному суспільстві.

Уміння керувати емоціями, усвідомлювати й розуміти власні емоції та емоції інших людей, застосовувати емоційний інтелект у освітньому процесі є чи не найважливішим умінням всебічно розвиненої, конкурентно спроможної особистості.

Оволодіння комунікативними навичками іншомовного спілкування не можливе без урахування діяльнісного підходу у навчанні. Погоджуємося з думкою науковців, що "діяльнісний підхід спрямовує освітній процес на те, щоб учні оволоділи досвідом взаємодії з іншими людьми, що й забезпечуватиме розвиток їхнього емоційного інтелекту, який виявляється і розвивається лише в діяльності" ... "Комунікативний підхід, задекларований у Концепції НУШ як одна з важливих умов реалізації змісту освіти, спрямовує на формування в учнів здатності успішно користуватися мовою у процесі пізнавальної та комунікативної діяльності задля формування життєво необхідного досвіду обміну інформацією, думками, емоціями й почуттями під час міжособистісної взаємодії. [7, с. 48].

Дослідники виявили, що наша емоційна освіченість та здібності детермінують наш успіх і щастя в будь-яких сферах життя навіть більше, ніж IQ [4, с. 5].

Поняття «емоційний інтелект» було запропоновано науковцями Джоном Майером та Пітером Саловесем (1990 р.), проте ідея набула поширення у праці психолога та журналіста Данієля Гоулмана у 1995 р. Цьому питанню присвячено низку фундаментальних робіт як зарубіжних дослідників (Р. Бар-Он, Г. Гарднер, Д. Гоулман, О. Олпорт, Р. Стернберг, Е. Торндайк, Н. Холл та ін), так і вітчизняних науковців (Т. Березовська, І Гуменюк, С. Дерев'янка, М. Журавльова, В. Зарицька, Є. Карпенко, Н. Коврига, Т. Котик, О. Лящ, Е. Носенко, Л. Савчук, М. Шпак та ін).

В основу розуміння поняття емоційного інтелекту беремо визначення М. Шпак: "Інтегральна властивість особистості, яка відображає пізнавальну здатність людини до розуміння емоцій та управління ними шляхом когнітивного опрацювання емоційної інформації і забезпечує психологічне благополуччя особистості та успішність соціальної взаємодії" [8].

Т. Котик визначає характерні показники оптимального рівня емоційного інтелекту дітей молодшого шкільного віку:

- самостійно ідентифікує власний емоційний стан у знайомих і незнайомих ситуаціях;
- намагається зрозуміти емоційний стан інших близьких людей;
- має розвинуті рефлексивні здібності;

- уміє аналізувати мотиви вчинків інших людей;
- самостійно контролює власний емоційний стан;
- використовує різні способи досягнення мети відповідно до ситуації;
- виявляє наполегливість у досягненні мети;
- використовує отриману інформацію про емоції інших людей у спілкуванні з ними;
- має стабільний позитивний настрій незалежно від того, є труднощі чи їх нема;
- має стійку внутрішню настанову на комунікацію;
- виявляє стійке емпатійне ставлення до людей довкола себе [4, с. 24 - 25].

Розвиток емоційного інтелекту – важлива складова освітнього процесу, яка передбачає роботу над вміннями контролювати власні емоції, використовувати інтуїцію, а також оволодіння комунікативними вміннями й навичками.

Урок іноземної мови якнайкраще підходить до інтеграції емоцій у процес викладання, тому й у формуванні мовної особистості учня цей компонент відіграє важливу роль. Як результат, сучасна лінгводидактика постійно збагачується методами і прийомами, які б сприяли розвитку емоційного інтелекту.

Як бачимо з практики, урок, наповнений позитивними емоціями, допомагає налаштувати учнів на продуктивну розумову діяльність, забезпечити успішне сприймання, усвідомлення й запам'ятовування нового мовного та мовленнєвого матеріалу матеріалу.

Загалом особливості уроку англійської мови дозволяють використовувати широкий спектр технологій, методів та прийомів, які б сприяли розвитку емоційного інтелекту. Під час проходження пробної педагогічної практики на уроках англійської мови в початковій школі ми мали змогу апробувати декілька технологій, які виявились досить ефективними: особистісно-орієнтоване навчання, проектні технології, технології критичного мислення, ігрові та арт-технології.

Враховуючи особливості *особистісно-орієнтованого навчання*, намагались демонструвати різні моделі позитивної поведінки за допомогою моделювання різних комунікативних ситуацій, що давало учням можливість відкрито говорити про свої почуття та емоційне становище. Наприклад, під час проведення ранкового кола (3 клас) учні повинні були обрати відповідний смайлик, який би передав їх настрій та емоції і сказати чому. Також на етапі рефлексії учні демонструють смайлики за певними категоріями: *I've learnt new words, I can use new words, I can write new words, I can read, I can describe ...* До того ж у процесі розвитку навичок техніки читання можна використовувати різні види читання: хором, індивідуально, в парах, але з виявом певної емоції чи стану (*Read as if you are happy (sad, relaxed, nervous, surprised etc)*). Особливої уваги приділяється здібностям учнів, їх потенційних можливостей, не підкреслюючи їхні нездібності до яких-небудь дій, демонструється класу результати успішної роботи кожного учня, звертається особливу увагу на сильні сторони дітей.

Проектні технології дозволяють організовувати роботу як і в групах, так і індивідуально. Власне у добре організованій спільній праці проявляються риси характеру кожного учня, їхні вміння співпрацювати, ну і, звичайно, рівень мотивації учнів. Учні, виконуючи проект разом, вчаться бути толерантними один до одного, враховувати думку іншим, загалом комунікують, збагачуючи свій навчальний та життєвий досвід.

Ігрові технології, мабуть, завжди були і будуть найемоційнішими. Учні молодшого шкільного віку притаманно сприймати навколишній світ через гру. Гра - модель реального життя. Рольові ігри не тільки сприяють розвитку комунікативних навичок учнів, а й

збагачують емоційний досвід, дозволяють розвивати навички саморегуляції та самовдосконалення. Гра у значному ступені підвищує мотивацію дитини до вивчення іноземної мови. Рольова гра розвиває найважливіші компоненти емоційного інтелекту – мотивацію досягнень, використання та розуміння невербальних засобів спілкування тощо.

Використання *арт-технологій* дає можливість виявляти творчий потенціал кожного школяра, знаходити ресурси для наступного розвитку, відновляти емоційну рівновагу та спокій. Дослідники визначають “арт-терапію як сукупність форм, методів різних видів мистецтва, спрямованих на розвиток творчого потенціалу особистості в освітньому процесі” [1, с. 37]. Мистецтво допомагає учням всебічно розвиватися, набувати свої естетичні смаки, займатися самопізнанням, краще розбиратися у почуттях інших людей. Найбільш поширеними видами арт-технологій, які можна використовувати на уроках англійської мови в початковій школі, є такі напрями: кольоротерапія, музикотерапія, казкотерапія, маскотерапія та лялькотерапія.

Отож бачимо, що емоційний інтелект – важлива складова розвитку особистості. Цілісність освіти передбачає єдність емоційної та когнітивної сфер. Молодший шкільний вік є найбільш сприятливим періодом для розвитку емоційного інтелекту, оскільки відрізняється значною гнучкістю психічних процесів, глибоким інтересом до внутрішнього світу. В учнів початкової школи відбувається процес формування довільності, внутрішнього плану дій, розвивається здатність до рефлексії, що дозволяє школярам набути вмінь аналізу власної поведінки та поведінки інших людей, здатність до регуляції власним емоційним станом та поведінкою. Тому важливо якнайповніше використовувати можливості уроку англійської мови для розвитку не тільки комунікативних навичок учнів, а й сприяти розвитку емоційного інтелекту школярів, що забезпечить усебічність та комплексність навчального і виховного процесу.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Рівне : Волинські обереги, 2011. 552 с.
2. Гоулман Д. Емоційний інтелект /пер. з англ.. С.Л. Гумецька. Київ: Віват, 2018. 478 с.
3. Державний Стандарт початкової освіти: постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87. Київ, 2018. 37 с. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/87-2018-%D0%BF#Text>
4. Котик Т.М. Нова українська школа: теорія і практика формування емоційного інтелекту в учнів початкової школи: навч.-метод. посібник для вчителів початкової школи. Тернопіль: Астон, 2020. 192с
5. Кравчина Т. В. Арт-технології на заняттях з англійської мови. – Київ, 2016. 164 с.
6. Носенко Е. Л., Коврига Н. В. Емоційний інтелект: концептуалізація феномену, основні функції : монографія [для викладачів, аспірантів, студентів вищ. навч. закл.]. Київ, 2003. 159 с.
7. Савонова Г. І. Розвиток емоційного інтелекту в закладі загальної середньої освіти. Лисичанськ, 2021. 70 с.
8. Шпак М. М. Вікові особливості розвитку емоційного інтелекту молодших школярів. URL : <http://doi.org/10.31174/SEND-PP2018-164VI68-17>

Голіченко Л. М.,

кандидат філологічних наук, доцент,

Національна академія Служби безпеки України

УКРАЇНСЬКОМОВНА НАУКОВА КОМПЕТЕНІСТЬ ЯК ВАЖЛИВИЙ СКЛАДНИК ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ АД'ЮНКТІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ВІЙСЬКОВОЇ ОСВІТИ

У реаліях сьогодення важливим складником професійної діяльності ад'юнктів є наукові знання. Згідно зі статтею 22, п. 1, Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» мовою науки в Україні є державна мова [1].

Сучасний стан наукової українськомовної культури, яку репрезентують дослідники в працях та під час усних виступів, засвідчує недостатній рівень знань норм мови, зокрема, орфографічних, акцентологічних, орфоепічних, граматичних, лексико-стилістичних, синтаксичних, пунктуаційних, а також нехтування зазначеним аспектом у дослідженні загалом. Такі реалії актуалізують потребу підвищення ролі державної мови як важливого складника фахової підготовки. Аксиоматично, що основою наукової мови є літературна мова. Опанування ад'юнктами наукової української мови, підвищення рівня українськомовної компетентності – важлива передумова під час підготовки досконалого дослідження сучасного науковця та презентації його результатів.

Метою дослідження є окреслення важливості українськомовної наукової підготовки ад'юнктів у закладах вищої військової освіти як необхідного складника фахової діяльності.

Семеног О. М. зазначає, що культура наукової мови охоплює такі аспекти: нормативний, комунікативний, етичний. Нормативний – знання літературних норм і вміння застосовувати їх у науковому мовленні; комунікативний – відбір мовних засобів для наукового спілкування; етичний аспект полягає в дотриманні норм поведінки, поваги до учасників спілкування, тактовності тощо [2, с. 10].

Варто зазначити, що важливим аспектом культури наукової мови є практичний аспект. Лінгвістичний аналіз (експертиза) наукових робіт ад'юнктів доводить наявність проблемних питань, пов'язаних з порушенням мовностилістичних норм наукової мови. Зазначене нівелює довершений змістовий складник та практичну значущість фахової роботи. З-поміж типових порушень мовних норм у наукових працях зазначимо, що виявляємо багато ненормативних конструкцій, пов'язаних зі слововживанням (порушення лексичних норм). Зокрема, ненормативними є конструкції *більше того, вирішити завдання, у відповідності до закону, вирішити проблему, видалити файли, вірне рішення, дана дисертація, дійсним доповідая, задавати питання, згідно наказу, значимий, об'єм роботи, підняти питання, при аналізі, при необхідності, у тому числі, у цілому, як правило та ін.*; нормативними відповідниками до зазначених огріхів є: *до того ж, крім, того; виконати завдання; відповідно до закону; розв'язати проблему; знищити файли; правильнее рішення; ця / подана / зазначена / запропонована дисертація; повідомляю Вам про те, що...; ставити питання; згідно з наказом; значущий; обсяг роботи; порушити питання; під час аналізу; за потреби / якщо потрібно / якщо є потреба; зокрема її; загалом; здебільшого, переважно, зазвичай та ін.* Дотримання лексичних норм у наукових текстах є важливим складником для цілісного розуміння

інформації, логічного та адекватного сприйняття досліджуваних аспектів у роботі, для уникнення непорозумінь та фальсифікації даних тощо.

Бацевич Ф. С. окреслив мовну девіацію (лат. *de* – від і *via* – дорога) як тип комунікативної невдачі чи збою у спілкуванні, причиною яких є недостатня мовна компетентність учасників [4, с. 322]. Варто констатувати, що багато проблемних питань, пов'язаних із порушенням акцентологічних та орфоепічних норм, фіксуємо під час виступів / доповідей на конференціях, форумах тощо. Зокрема, іменники в множині переважно мають наголос на останньому складі: *військо* – *війська*; якщо іменник у середньому роді утворено від дієслова, то наголос падає на суфікс **-анн-**: *запитання*, *завдання*; у двоскладових прикметниках наголошуємо другий склад: *новий*, *легкий*; у словах із частиною **-метр** наголос падає саме на **-метр**: *сантиметр*, *міліметр*; у числівниках на **-дцять** завжди наголошуємо **-а-**: *одинадцять*, *чотирнадцять* та ін.

Отже, українськомовна наукова підготовки ад'юнктів у закладах вищої військової освіти – важливий складник фахової підготовки. Вона потребує поглиблення теоретичних знань, практичних умінь та навичок відповідно до норм сучасної української літературної мови. Підвищення рівня мовностилістичної грамотності під час підготовки наукових робіт сприятиме становленню активної позиції щодо реалізації навичок мовної культури у фаховій діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» // Відомості Верховної Ради, 2019, № 21, ст. 81.
2. Семеног О. М. Культура наукової української мови : навч. посіб. 2-ге вид., стереотип. К. : ВЦ «Академія», 2012. – 216 с.
3. Мацько Л. І., Кравець Л. В. Культура української фахової мови : навч. посіб. К. : ВЦ «Академія», 2007. – 360 с.
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики : підруч. К. : Видавничий центр «Академія», 2004. – 344 с.

СУТНІСТЬ ПРОФЕСІЙНО ЗНАЧУЩИХ ЯКОСТЕЙ ЯК ОСНОВИ ГОТОВНОСТІ ДО МАЙБУТНЬОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Вивчення процесу формування професійно значущих якостей ускладнюється тим, що відсутній єдиний підхід до трактування поняття “якість особистості”. Досить часто його вживають як синонім до понять “властивість особистості”, “здібності”, “характер особистості”, “морально-етичні переконання” та ін. Така неузгодженість у розмежуванні цих понять потребує їх ґрунтовного та всебічного аналізу, який, на нашу думку, необхідно проводити з погляду філософських категорій одиничного і загального [75, с. 50].

В “Універсальному словнику української мови” [91, с. 845] “якість” трактується як: наявність істотних ознак, властивостей, особливостей, що відрізняють один предмет чи явище від інших.

О. Гура, аналізуючи наукові підходи до розуміння сутності поняття “якість”, зробив наступне визначення: “якість – філософська категорія, що позначає якусь сторону предмета пізнання, розглянуту як цілісна ознака в процесах порівняння з іншими предметами” [21, с. 67]. Учений виділив такі основні принципи вивчення якості:

- цілісність, тобто будь-яка якість розглядається в цілому;
- динамічність, тобто якісна визначеність є результатом процесу розвитку, переходу одного в інше, внутрішнього в зовнішнє. Якість не виникає відразу в готовому вигляді, вона формується, розвивається;
- спостережливість.

В “Енциклопедії освіти” під якостями розуміються “змістовні ознаки особистості як форми існування психіки людини, котра є цілісністю, здатною до саморозвитку, самовизначення, свідомої предметної діяльності і саморегуляції та наділеною власним унікальним і неповторним внутрішнім світом” [27, с. 1019].

І. Петухов, даючи філософську оцінку поняттям “якість” і “властивість”, стверджує, що властивість особистості має біологічну основу розвитку, а якість – соціальну. На його думку, в педагогіці під властивостями особистості треба розуміти родові психофізіологічні особливості людини, а під якостями – стійку систему світоглядних, морально-етичних, естетичних і інших переконань, почуттів і звичок. Посилаючись на роботи Б. Ананьєва, І. Петухов зауважує, що властивості людини в процесі розвитку входять до структури якостей. У свою чергу, розвиток властивостей особистості припускає не тільки їх удосконалення, але й якісні зміни. В цьому сенсі правомірно говорити про розвиток якостей особистості і формування її властивостей [65, с. 42].

У психолого-педагогічній літературі поняття “якість” нерідко пов’язують з поняттям “професійні здібності”. Так у “Педагогічному словнику” зазначається, що “якості особистості визначаються насамперед здібностями і характером” [64, с. 513]. Під останніми розуміють достатній для успішного оволодіння трудовими навичками рівень розвитку індивідуально-психологічних якостей, особливостей людини.

На прямий зв'язок між якостями і здібностями вказує М. Щукін: “індивідуально-психологічні якості при достатній їхній виразності і необхідному рівні розвитку забезпечують успішність оволодіння різними трудовими вміннями та навичками і відповідними їм знаннями, а тому виступають як здібності” [104, с. 14].

Л. Регуш під категорією “якість” з погляду психологічних здібностей розуміє наявність і ступінь прояву реальних психічних процесів, станів і властивостей особистості. Психічна якість характеризує рівень розвитку того психічного явища, вираженням якого вона служить і втілює в собі єдність суті процесу, що протікає, і міру його сформованості [72, с. 26].

За визначенням Є. Ільїна психічна якість є генотиповим утворенням, що являє собою сплав уроджених психофізіологічних і морфологічних особливостей із набутим у процесі життя і тренування досвідом. Якості психічних процесів, включені в систему діяльності, виступають як система якостей, що забезпечують успішне виконання діяльності [34, с. 87].

О. Ковальов, вивчаючи розвиток особистості, підкреслює, що якості певним чином пов'язуються одна з одною відповідно до вимог діяльності і утворюють складні структури, зокрема спрямованість, здібності, характер [41].

А. Бражнікова розглядає характер як загальну якість особистості, яка виявляється через ставлення до людей, до справи і до себе. Характер, зазначає дослідник, залежить від навчання та виховання. Якщо такі властивості характеру як стійкість та переключення уваги, здатність до вольового контролю пов'язані з темпераментом, то дисциплінованість, доброта, працелюбність, відповідальність та інші якості, обумовлені вихованням і всіма формами соціальних контактів [10, с. 15].

Важливий внесок у дослідження якостей особистості зробив В. Мерлін [53, 54]. Якості, на його думку, одночасно проявляються в спрямованості, характері, здібностях: вони формуються в діяльності, проте значною мірою залежать від спадковості.

Аналіз численних наукових підходів (Б. Ананьєв [2], А. Бражнікова [10], М. Буланова-Топоркова [11], О. Гура [21], Є. Ільїн [33], В. Мерлін [53, 54], І. Петухов [65], Л. Регуш [72], М. Щукін [104] та ін.) до розуміння поняття “якості особистості” дозволяє класифікувати їх за походженням на психофізіологічні, які значною мірою обумовлюються спадковістю, і соціальні, формування яких залежить від умов виховання і навчання. Тому доцільно говорити про морально-етичні якості, як результат соціалізації особистості, і якості, які обумовлюються фізіологією, спадковістю людини.

Професійні та професійно значущі якості були предметом досліджень багатьох учених (А. Батаршев [7], О. Гура [21], Е. Зеєр [32], Т. Ільїна [34], Г. Карпова [35], Т. Попова [67], В. Сластьонін [81], О. Смирнова [83], А. Теймуразян [88], В. Шадріков [96] та ін.).

У працях В. Шадрікова [96] визначено, що професійні якості – це індивідуальні якості суб'єкта діяльності, які впливають на ефективність виконання діяльності і успішність її опанування. До професійних якостей, вважає учений, можна віднести і здібності, але вони не вичерпують всього обсягу професійних якостей. Професійні якості та їх системи визначаються як внутрішні умови, які опосередковують зовнішні впливи і вимоги діяльності.

О. Гура під професійними якостями розуміє “індивідуальні особливості суб'єкта діяльності, що впливають на ефективність діяльності й успішність її засвоєння, які є стійкими, суттєвими, рівноцінними та можуть спостерігатися” [21, с. 68].

Цієї ж думки дотримується О. Смирнова, зазначаючи, що “професійно значущі якості – індивідуальні особливості людини, які є умовою успішного опанування професії і професійної діяльності. Є якості, які обумовлюють професійну успішність у конкретній

професії, а є якості, від яких залежить успішність у будь-якій професійній діяльності, тобто професійно значущі якості можуть бути специфічними і неспецифічними. Такі якості, як працездатність, інтелектуальна активність, відповідальне ставлення до своєї роботи, своїх обов'язків і забезпечують успіх у будь-якій професії" [83, с. 109]. В професіях типу "людина – людина" учена до професійно значущих якостей відносить: комунікативність, емпатію, самовладання, витримку, такт, організаційні вміння [83, с. 119].

Е. Зеєр під поняттям "професійно значущі якості" розуміє "...психологічні якості особистості, які визначають продуктивність (якість, результат) діяльності. Вони багатофункціональні і разом з цим кожна професія має свій ансамбль таких якостей" [32]. До професійно значущих якостей, які властиві представникам усіх професій, учений відносить: спостережливість, наполегливість, цілеспрямованість, дисциплінованість, самоконтроль та ін.

Т. Ільїна [34] з-поміж якостей, які необхідні професіоналу, виділяє:

- абсолютно обов'язкові (стан здоров'я);
- дуже важливі (впевненість у високому призначенні та розуміння відповідальності, нахили та інтерес до діяльності, організаційні якості, принциповість, дисциплінованість, володіння емоціями, творчість, кмітливість, терпіння та ін.);
- бажані (пам'ять на обличчя, уміння розподілити увагу, поєднання вимогливості та м'якості та ін.).

Багато з авторів, досліджуючи проблему якостей, приділяють увагу пошуку "стрижневих", значущих для певної професії якостей.

А. Карпова професійні якості розділяє на чотири основні групи, які в сукупності утворюють структури професійної придатності:

- абсолютні професійно значущі якості – властивості, які необхідні для виконання діяльності на нормативному рівні;
- відносні професійно значущі якості – визначають можливості досягнення суб'єктом високих показників у діяльності;
- мотиваційна готовність до реалізації діяльності – висока мотивація може істотно компенсувати недостатній рівень розвитку багатьох професійно значущих якостей, але не навпаки;
- антипрофесійно значущі якості – властивості, які несумісні з тим чи іншим видом професійної діяльності. Професійна придатність передбачає мінімальний рівень їх розвитку чи навіть відсутність. У протилежність якостям перших трьох груп вони корелюють з параметрами діяльності істотно, але негативно [35].

В дослідженнях М. Ануфрієва [6], Ю. Ірхіна [6], М. Курко [6] визначені антипрофесійно значущі якості відносно юридичної діяльності:

- низький рівень моральності, недбалість, користолобство, безвідповідальність, недобросовісність, виражена мотивація уникнення невдачі;
- низький рівень інтелектуального розвитку, інтелектуальна ригідність, виражена емоційна деструкція, нерозвинена уява, слабка пам'ять, слабка пізнавальна активність;
- інфальтивність, пасивність, нерішучість, безініціативність;
- виражена інтровертність, властолюбство, емоційна нестійкість, надмірна агресивність, риси залежності, вразливість, відсутність емпатійності, когнітивна й афективна ригідність;
- нестійка самооцінка, відсутність самостійності, пасивність, наявність внутрішніх конфліктів, песимізм.

Психологами встановлено, що будь-яка професійна діяльність реалізується на базі системи професійно значущих якостей, що являє собою набір своєрідних властивостей, специфічних для тій чи іншій діяльності. Для професій типу “людина-людина” (вчителів, лікарів, юристів та ін.), на думку В. Шадрикова, загальними властивостями є: спрямованість особистості на міжособистісні стосунки, високий рівень комунікативності, емпатія, здібність адекватно сприймати і оцінювати людей, чіткість і виразність мовлення, вміння володіти собою і впливати на людей [96, с. 49]. Соціономічні професії, на думку О. Смирнової [83, с. 23], висувають високі вимоги до таких якостей працівників, як вміння встановлювати та підтримувати ділові контакти, розуміти стан людини, вміння розбиратися у взаємостосунках, знаходити спільну мову з людьми, впливати на них, мати добру пам'ять, виявляти витримку, терпіння, спокій і доброзичливість, розвинені мовленнєві здібності. На думку Є. Клімова, представникам цих професій мусить бути властиве: вміння керувати, вчити, виховувати; вміння слухати і вислуховувати; широкий кругозір; емпатійна спостережливість, здібність відчувати характер людини, її думки, уявляти, моделювати її поведінку, внутрішній стан; проєктувальний підхід до людини, заснований на впевненості: “людина завжди може стати кращою”; спостережливості та здібності співпереживання; глибока та оптимістична переконливість щодо правильності ідей служіння народу; вирішення нестандартних ситуацій; високий рівень саморегуляції [39, с. 431].

Професійно значущі якості формуються у суб'єкта в процесі засвоєння їм відповідної діяльності і забезпечують виконання кожного етапу професійної діяльності (формування мотивів та мети діяльності, планування діяльності, прийняття рішень, дії, перевірки результатів, корекції дій).

У всіх видах діяльності А. Батаршев [7, с. 9] розрізняє ті індивідуальні якості, які відповідають за її виконання, і ті, які необхідні для сприйняття професійної інформації. За цим критерієм професійно значущі якості він поділяє на виконавчі та інформаційні.

А. Теймуразян у проведеному дисертаційному дослідженні виділяє інваріантні професійно значущі якості, які властиві спеціалісту будь-якого профілю, і специфічні, властиві для певної категорії спеціалістів (працівників освіти, медицини, сервісного, технічного обслуговування, юристів тощо) [88, с. 19].

Т. Попова під професійно значущими якостями розуміє “індивідуальні якості особистості, які сприяють ефективному опануванню професії в процесі навчання, в період адаптації і в ході безпосередньої діяльності, а також успішному виконанню професійних функцій” [67, с. 30].

Як зазначає В. Сластьонін професійно значущі якості це “сукупність найбільш суттєвих, відносно стійких властивостей та характеристик, що обумовлюють готовність до виконання певних соціальних та професійних функцій” [81, с. 24]. Основним критерієм якості роботи будь-якого спеціаліста, вважає учений, є виконання ним професійних функцій [81]. Цієї ж думки дотримується В. Васильєв: “У психологічному дослідженні процесу формування професійно значущих психічних якостей, необхідно мати на увазі, яку саме функцію це явище виконує в складній системі взаємодії людини з оточуючою дійсністю, в процесі її професійної діяльності” [14, с. 54]. Основою виконання тієї або іншої функції слугує певний рівень сформованості професійних якостей. Дослідженню останніх, з точки зору професійних функцій, присвятили свої праці В. Васильєв [14], Н. Кузьміна [46], В. Сластьонін [81], .

“Професійно значущі якості – це постійно закріплене ставлення до своєї професії, праці, природи, речей як певної системи мотивів, форм і способів професійно-рольової поведінки, в якій ці стосунки реалізуються” [14]. Вони диференціюють людей за ефективністю праці упродовж всієї професійної діяльності. Недостатній розвиток професійно значущих якостей у спеціаліста не вдається повною мірою компенсувати іншими, більш розвиненими психологічними утвореннями.

Аналіз наукових праць дозволяє стверджувати, що основу професійних якостей складають якості особистості, які необхідні для успішного виконання тієї чи іншої професійної діяльності. Професійні якості обумовлюються специфікою професійної діяльності (педагогічною, медичною, юридичною та ін.) і забезпечують її ефективність, надійність, професіоналізм особистості. Разом з цим людина сама програмує еталон, взірць цієї діяльності, задає критерії професіоналізму і майстерності. Саме тому кожна історична епоха, нація має своє уявлення про вчителя-професіонала, юриста-професіонала, лікаря-професіонала. Відповідно класифікувати професійні якості можна за предметом професійної діяльності на педагогічні професійні якості, професійні якості юриста, військовослужбовця, інженера тощо.

За роллю, яку виконують ці якості в здійсненні професійної діяльності їх можна розділити на:

- професійно значущі – ті, які відіграють вирішальну, суттєву роль у здійсненні професійної діяльності;
 - бажані – ті, які виконують допоміжну роль у здійсненні професійної діяльності;
 - нейтральні – ті, які суттєво не впливають на рівень професіоналізму особистості.
- Наприклад, наявність музичного слуху для співака є професійно необхідною якістю, для вчителя – бажаною, для юриста – нейтральною.

Отже, під професійно значущими якостями будемо розуміти ознаки психіки, які визначаються здібностями й характером особистості, відповідають вимогам професійної діяльності, забезпечують високий рівень майстерності та професійного самовдосконалення.

Висновки

Особистість як соціальна якість людини є предметом соціальних наук: філософії, соціології, психології, педагогіці.

Особистість у соціології – це цілісність соціальних якостей людини, продукт суспільного розвитку та включення індивіда в систему соціальних зв'язків у ході активної діяльності та спілкування

У психології особистість – це людина, що взята в системі таких її психологічних характеристик, які соціальне обумовлені, проявляються в суспільних за своєю природою зв'язках і стосунках, є стійкими, визначають моральні вчинки людини, що мають істотне значення для нього самого і для оточуючих.

У педагогіці вважається, становлення особистості відбувається в процесі діяльності.

Основними передумовами успішного професійного становлення особистості є:

- “успішність професіоналізації визначається ступенем відповідності індивідуально-психологічних особливостей особистості вимогам професії;
- кожна людина відповідає вимогам ряду професій;
- ступінь співвідношення індивідуально-психологічних особливостей і професійних вимог визначає рівень інтересу до професії, задоволеності, прагнення до професійного удосконалення;

- професіоналізація реалізується протягом усього професійного шляху розвитку особистості, що має визначені періоди, стадії і характеризується більш-менш істотною зміною професійних вимог;

- характер співвідношення індивідуально-психологічних особливостей складу, здібностей і вимог професії визначає особливості професійного та психологічного розвитку особистості, її спрямованість (прогресія, регресія), інтенсивність, вибірковість;

- професійне становлення особистості проходить нерівномірно і гетерохронно;

- спрямованість особистості є визначальним психологічним фактором вибору професійного шляху і професіоналізації”.

Активізуючи навчальну діяльність студентів, необхідно прагнути реалізувати головну мету навчання майбутніх фахівців: виховання, розвиток і навчання студентів засобами навчальних предметів на основі і в процесі практичного оволодіння ними майбутньою професійною діяльністю.

У педагогіці крім традиційних виділяються наступні основні методи активного навчання: ділова гра, розігрування ролей, аналіз конкретних ситуацій, активне програмове навчання, ігрове проектування, стажування та проблемна лекція. Методи активного навчання використовуються для тренування та розвитку творчого мислення студентів, формування в них відповідних практичних умінь та навичок. Вони стимулюють і підвищують інтерес до занять, активізують та загострюють сприймання навчального матеріалу.

Під професійно значущими якостями розуміються ознаки психіки, які визначаються здібностями й характером особистості, відповідають вимогам професійної діяльності, забезпечують високий рівень майстерності та професійного самовдосконалення.

За роллю, яку виконують ці якості в здійсненні професійної діяльності їх можна розділити на:

- професійно значущі – ті, які відіграють вирішальну, суттєву роль у здійсненні професійної діяльності;

- бажані – ті, які виконують допоміжну роль у здійсненні професійної діяльності;

- нейтральні – ті, які суттєво не впливають на рівень професіоналізму особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеев С. С. Введение в юридическую специальность / С. С. Алексеев. – М. : Юрид. лит., 1976. – 256 с.

2. Ананьев Б. Г. Избранные психологические труды : в 2 т. / под ред. А. А. Бодалева и др. – М. : Педагогика, 1980. – Т. 1–2.

3. Анисимова Т. И. Дидактические условия формирования профессионально важных качеств личности у будущих юристов в вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13. 00. 01 / Тамара Ивановна Анисимова. – Казань, 2003. – 202 с.

4. Анисимова Т. И. К вопросу о профессионально важных качествах юриста / Т. И. Анисимова, С. А. Потапова // Юридическое образование и наука. – 2003. – №2. – С. 2–9.

5. Антологія української юридичної думки : [у 6 т.] / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України ; за заг. ред. Ю. С. Шемшученко. – К. : Юрид. книга, 2002.

6. Ануфрієв М. І. Професіографічна характеристика основних видів діяльності в органах внутрішніх справ України (кваліфікаційні характеристики професій, професіограми основних спеціальностей) : [довідник] / М. І. Ануфрієв, Ю. Б. Ірхін, М. Н. Курко та ін. – К. : МВС України : КІВС, 2003. – 80 с.

7. Батаршев А. В. Диагностика профессионально важных качеств / А. В. Батаршев, И. Ю. Алексеева, Е. В. Майорова. – СПб. : Питер, 2007. – 192 с.
8. Біленчук П. Д. Правова деонтологія : підручник [для студ. вищ. навч. закл.] / П. Д. Біленчук, С. С. Сливка. – К. : АТІКА, 1999. – 320 с.
9. Бортник В. А. Недоторканість особи, її честь та гідність під захистом прокуратури / В. А. Бортник // Судова реформа в Україні : міжнар. наук. -практ. конф. , 18–19 квітня 2002 року. : тези доп. – Х. , 2002. – С. 153–155.
10. Бражникова А. Н. Развитие профессионально значимых качеств юриста : дис. ... канд. психол. наук : 19. 00. 07 / Антонина Николевна Бражникова. – Ставрополь, 2000. – 214 с.
11. Буланова-Топоркова М. В. Педагогика и психология высшей школы : учебное пособие / М. В. Буланова-Топоркова. – Ростов н/Д : Феникс, 2002. – 544 с.
12. Бунакова Т. А. Педагогические условия формирования социально-значимых качеств личности студентов в процессе межкультурной коммуникации : дис. ... канд. пед. наук : 13. 00. 02 / Татьяна Александровна Бунакова. – Кострома, 2006. – 161 с.
13. Варій М. Й. Основи психології і педагогіки : навчальний посібник / М. Й. Варій, В. Л. Ортинський. – К. : Центр учбової літератури, 2007. – 376 с.
14. Васильев В. Л. Юридическая психология : учеб. для вузов / В. Л. Васильев. – 5-е изд. , доп. и перераб. – СПб. : Питер, 2006. – 656 с.
15. Васильева М. П. Основы педагогической деонтологии : навчальний посібник / М. П. Васильева. – Х. : Нове слово, 2003. – 200 с.
16. Васильева М. П. Теоретичні основи деонтологічної підготовки педагога : автореф. дис... доктора пед. наук : спец. 13. 00. 04 – теорія і методика професійної освіти / М. П. Васильева. – Харків, 2004. – 38 с.
17. Ворончихина Т. В. Формирование профессионально-этических качеств будущих психологов в системе профессиональной подготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13. 00. 08 / Татьяна Владимировна Ворончихина. – Киров, 2006. – 186 с.
18. Выготский Л. С. Педагогическая психология / под ред. В. В. Давыдова. – М. : Педагогика, 1991. – 480 с.
19. Горностаева И. Н. Формирование профессионально важных качеств личности будущих менеджеров : дис. ... канд. пед. наук : 13. 00. 08 / Ирина Николаевна Горностаева. – Брянск, 2002. – 243 с.
20. Горшенев В. М. Юридическая деонтология : учебное пособие / В. М. Горшенев, И. В. Бенедик. – К. : УМК ВО при Минвузе УССР, 1988.
21. Гура О. І. Педагогіка вищої школи: вступ до спеціальності : навчальний посібник / О. І. Гура. – К. : Центр навчальної літератури, 2005. – 244 с.
22. Гусарев С. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навчальний посібник / С. Д. Гусарев, О. Д. Тихомиров. – К. : Знання, 2005. – 655 с.
23. Гусарев С. Д. Юридична діяльність: методологічні та теоретичні аспекти / Станіслав Дмитрович Гусарев. – К. : Знання, 2005. – 375 с.
24. Долгополов А. М. Організація юридичної служби на підприємствах: Коспект лекцій / А. М. Долгополов. – К. : МАУП, 2000. – 72 с.
25. Дьяченко М. И. Психология высшей школы : учебное пособие / М. И. Дьяченко, Л. А. Кандыбович, С. Л. Кандыбович. – Минск : Харвест, 2006. – 416 с.
26. Елканов С. Б. Основы профессионального самовоспитания будущего учителя / С. Б. Елканов. – М. : Просвещение, 1989. – 175 с.

27. Енциклопедія освіти / Акад. пед. наук України ; головний ред. В. Кремень. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
28. Жалинский А. Э. Основы профессиональной деятельности юриста (Введение в специальность) / Альфред Ернестович Жалинский. – Смоленск : Изд-во СГУ, 1995. – 125 с.
29. Запорожцев Є. Г. Про деякі проблеми вдосконалення правового регулювання управлінської діяльності в органах внутрішніх справ / Є. Г. Запорожцев // Вісник Одеського інституту внутрішніх справ. – 2000. – №1. – С. 97–101.
30. Зараковский Г. М. Психофизиологический анализ трудовой деятельности / Г. М. Зараковский. – М. : Наука, 1991. – 145 с.
31. Заяць Н. Місце органів внутрішніх справ у реалізації прав людини / Н. Заяць // Право України. – 1999. – №9. – С. 26–29.
32. Зеер Э. Ф. Психология личностно ориентированного профессионального образования / Э. Ф. Зеер. – Екатеринбург : Изд-во Урал. проф. пед. ун-та, 2000. – 258 с.
33. Ильин Е. П. Психология воли / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2000. – 228 с.
34. Ильина Т. А. К вопросу о профессиональной ориентации и профессиональном отборе в педагогическом учебном заведении / Т. А. Ильина. – СПб. ; Казань, 1996. – 421 с.
35. Карпова Г. Г. Формирование профессионально значимых качеств у будущих преподавателей музыки в процессе изучения “Мировой литературы”: дис. . . канд. психол. наук : 19. 00. 07 / Галина Гельевна Карпова. – Курск, 2006. – 180 с.
36. Кельбя В. Г. Виховання професійних якостей у майбутніх офіцерів оперативно-розшукових органів прикордонних військ України : дис. . . . канд. пед. наук : 20. 02. 02 / Віктор Георгійович Кельбя. – Хмельницький, 2002. – 169 с.
37. Климов Е. А. Введение в психологию труда : [учебник] / Е. А. Климов. – М. : Культура и спорт : ЮНИТИ, 1998. – 350 с.
38. Климов Е. А. Психология профессионала. Психологи Отечества / Е. А. Климов. – М. ; Воронеж : МОДЭК, 1996. – 360 с.
39. Климов Е. А. Психология профессионального самоопределения / Е. А. Климов. – Ростов-на-Дону : Феникс, 1996. – 512 с.
40. Кобликов А. С. Юридическая этика : [учебник для вузов] / А. С. Кобликов. – М. , 1999. – 168 с.
41. Коваль Н. В. Введение в юридическую специальность (деонтологический аспект) : курс лекций / Н. В. Коваль. – Донецк : Центр подготовки абитуриентов, 1998. – 192 с.
42. Конопкин О. А. Психологические механизмы регуляции деятельности / О. А. Конопкин. – М. : Наука, 1980. – 264 с.
43. Корольчук М. С. Теорія і практика професійного психологічного відбору : навчальний посібник [для слухачів і студентів вищих навчальних закладів] / М. С. Корольчук, В. М. Крайнюк. – К. : Ніка-Центр, 2006. – 536 с.
44. Ксенофонтова А. Н. Речевая деятельность в процессе обучения / А. Н. Ксенофонтова // Советская педагогика. – 1986. – №4. – С. 52–55.
45. Ксенофонтова А. Н. Проблемы речевой деятельности в речевом процессе: учебное пособие к спецкурсу / А. Н. Ксенофонтова. – Оренбург: Изд-во ОГПИ, 1995. – 100 с.
46. Кузьмина Н. В. Профессионализм личности преподавателя и мастера производственного обучения / Н. В. Кузьмина. – М. : Высшая школа, 1990 – 119 с.
47. Леонтьев А. Н. Лекции по общей психологии / под ред. Д. А. Леонтьева, Е. Е. Соколовой. – М. : Смысл, 2001. – 511 с.

48. Лобанова Е. А. Формирование профессионально важных качеств личности специалиста сферы муниципального управления в вузе : дис. ... канд. пед. наук : 13. 00. 08 / Елена Анатольевна Лобанова. – Москва, 2001. – 182 с.
49. Ломов В. Ф. Военная инженерная психология / В. Ф. Ломов, А. А. Васильев, В. В. Офицеров. – М. : ВИМО СССР, 1970. – 275 с.
50. Ломов В. Ф. Методологические и теоретические проблемы психологии / В. Ф. Ломов. – М. : Наука, 1984. – 444 с.
51. Маслоу А. Мотивация и личность / А. Маслоу ; пер. с англ. А. М. Татлыбаевой. – СПб. : Евразия, 1999. – 478 с.
52. Маслоу А. Самоактуализация личности и образование / А. Маслоу ; пер. с англ. , предисл. Г. А. Балла. – Киев ; Донецк, 1994. – 52 с.
53. Мерлин В. С. Очерк интегрального исследования индивидуальности / В. С. Мерлин. – М. : Педагогика, 1986.
54. Мерлин В. С. Очерк теории темперамента / В. С. Мерлин. – М. : Знание, 1964. – 292 с.
55. Мертон Р. Социальная теория и социальная структура. Социальная структура и аномия. / Р. Мертон // Социологические исследования. – 1992. – № 2 – С. 4.
56. Методические рекомендации по классификации методов активного обучения. – Киев, 1992. – 15 с.
57. Мичко М. Реформування прокуратури: проблеми і перспективи / М. Мичко, В. Долежан // Право України. – 1999. – №3. – С. 78–80.
58. Монастирський В. М. Педагогічні умови формування професійних навичок майбутніх правоохоронців у процесі тактико-спеціальної підготовки у вищих навчальних закладах МВС України : автореф. дис... канд. пед. наук: спец. 13. 00. 04 – теорія і методика професійної освіти / В. М. Монастирський. – Луганськ, 2007. – 20 с.
59. Немов Р. С. Психология: Учебник для студентов вузов: в 3 кн. / Р. С. Немов. – М. : Владос, 2001. – т. 1: Общие основы психологии. – 686 с.
60. Низамов Р. А. Проблемы развития познавательной активности студентов / Р. А. Низамов. – Казань: КГУ, 1980. – 175 с.
61. Новейший англо-русский, русско-английский словарь. – Х. : Промінь, 2008. – 960 с.
62. Ожегов С. И. Словарь русского языка : ок. 57 000 слов / под ред. чл. -корр. АН СССР Н. Ю. Шведовой. – 18-е изд. , стереотип. – М. : Рус. яз. , 1986. – 797 с.
63. Павлютенков Є. М. Моделювання в системі освіти (у схемах і таблицях) / Є. М. Павлютенков. – Х. : Основа, 2008. – 128 с.
64. Педагогічний словник / за ред. М. Д. Ярмаченка. – К. : Педагогічна думка, 2001. – 516 с.
65. Петухов И. Н. Общие основы воспитания : [учебное пособие] / И. Н. Петухов. – Л. : ЛГУ, 1975. – 130 с.
66. Підберезський М. К. Формування правової культури студентів вищих педагогічних навчальних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора пед. наук : спец. 13. 00. 04 – теорія та методика професійної освіти / М. К. Підберезський. – К. , 1997. – 37 с.
67. Попова Т. Н. Педагогические условия формирования профессионально важных качеств у будущих учителей : дис. ... канд. пед. наук : 13. 00. 01 / Татьяна Николаевна Попова. – Саратов, 2001. – 230 с.
68. Прилуцький С. Незмінюваність суддів – питання теорії і практики / С. Прилуцький // Право України. – 2003. – №8. – С. 48–51.

69. Птуха Н. И. Формирование личностно-профессиональных качеств руководителя правоохранительных органов как субъекта управления : дис. . . . канд. психол. наук : 19. 00. 06 / Николай Иванович Птуха. – М. , 2004. – 191 с.
70. “Про Вищу освіту”: Закон України від 1 липня 2014 // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – №37-38. – ст. 2004.
71. “Про освіту”: Закон України від 23 травня 1991 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 34. – С. 451.
72. Регуш Л. А. Развитие способностей к прогнозированию в познавательной деятельности / Л. А. Регуш. – Л. : ЛГУ, 1983. – 124 с.
73. Роджерс К. Взгляд на психотерапию: становление человека : пер. с англ. / К. Роджерс ; под общ. ред. и предисл. Е. И. Исепиной. – М. : Прогресс: Универс, 1994. – 480 с.
74. Савищенко В. М. Асертивність як професійно значуща якість юриста / В. М. Савищенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол. : Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Запоріжжя. – 2005. – Вип. 39. – С. 341–345.
75. Савищенко В. М. Педагогічні умови формування професійно значущих якостей майбутнього юриста в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу: дис. . . . канд. пед. наук : 13. 00. 04 / Вікторія Миколаївна Савищенко. – Запоріжжя, 2008. – 255 с.
76. Савищенко В. М. Проблеми педагогізації юридичної освіти / В. М. Савищенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол. Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Київ ; Запоріжжя. – 2006. – Вип. 38. – С. 406–410.
77. Саморегуляция и прогнозирование социального поведения личности / Под. ред. В. А. Ядова. – Л. : Наука, 1979. – 264 с.
78. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України: методологічні аспекти : монографія / В. М. Селіванов. – К. : Ін Юре, 2002. – 621 с.
79. Семаков С. С. Нотаріат в Україні : курс лекцій / С. С. Семаков, С. П. Кондракова. – К. : МАУП, 2001. – 120 с.
80. Скаун О. Ф. Юридическая деонтология : [учебник] / О. Ф. Скаун. – Харьков : Эспада, 2002. – 504 с.
81. Сластенин В. А. Профессиональная готовность учителя в воспитательной работе: содержание, структура, функционирование / В. А. Сластенин // Профессиональная подготовка учителя в системе высшего образования. – М. : Из-во Моск. пед. ин-та им. В. И. Ленина, 1982. – С. 14–28.
82. Словарь по образованию и педагогике / под ред. В. М. Полонского. – М. : Высш. шк. , 2004. – 512 с.
83. Смирнова Е. Е. На пути к выбору профессии / Е. Е. Смирнова. – СПб. : КАРО, 2003. – 176 с.
84. Смирнов В. И. Общая педагогика : учебное пособие / В. И. Смирнов. – Изд. второе, перераб. , испр. и доп. – М. : Логос, 2002. – 304 с.
85. Сущенко А. В. Теоретико-методичні основи гуманізації педагогічної діяльності вчителя в основній школі : автореф. дис... доктора пед. наук : спец. 13. 00. 04 – теорія і методика професійної освіти / А. В. Сущенко. – Харків, 2004. – 44 с.
86. Сущенко Л. О. Сучасна безперервна освіта або “навчання впродовж життя” / Л. О. Сущенко // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / редкол. Т. І. Сущенко (голов. ред.) та ін. – Київ ; Запоріжжя. – 2006. – Вип. 39 – С. 371–377.

87. Сущенко Т. И. Методическое обеспечение внутришкольного управления / Т. И. Сущенко. – Запорожье, 1992. – 48 с.
88. Теймуразян А. Л. Формирование профессионально значимых личностных качеств будущих юристов : дис... канд. пед. наук : 13. 00. 08 / Анжелика Лаврентьевна Теймуразян. – Тольятти, 2004. – 222 с.
89. Ткаченко В. Д. Юридична деонтологія : [підручник] / В. Д. Ткаченко, С. П. Погребняк, Д. В. Лук'янов та ін. – Х. : Одісей, 2006. – 256 с.
90. Тюльнина В. П. О новом подходе к обучению иностранным языкам в техническом вузе / В. П. Тюльнина // Горный журнал. – 1996. – №7-8. – С. 96-99.
91. Універсальний словник української мови. – Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2007. – 848 с.
92. Ушинский К. Д. Письма о воспитании наследника русского престола / К. Д. Ушинский // Собрание сочинений : в 6 т. – М. , 1988.
93. Федунина Н. Ю. Проблема личности в трудах Пьера Жане / Н. Ю. Федунина // Вопросы психологии. – 2003. – №1. – с. 117-128
94. Хьелл Л. , Зиглер Д. Теории личности (Основные положения, исследования и применение). / Л. Хьелл, Д. Зиглер. – СПб. : Питер Ком, 1999. – 608с.
95. Чергинец В. П. Формирование профессионально важных качеств у студентов юридических факультетов средствами физической культуры : дис. . . канд. пед. наук : 13. 00. 04 / Виктор Петрович Чергинец. – Улан-Удэ, 2004. – 165 с.
96. Шадриков В. Д. Проблемы системного анализа профессиональной деятельности / В. Д. Шадриков. – М. : Наука, 1982. – 185 с.
97. Шадриков В. Д. Проблемы системогенеза профессиональной деятельности / В. Д. Шадриков. – М. : Наука, 1982. – 326 с.
98. Шадриков В. Д. Психология деятельности и способности человека : учебное пособие / В. Д. Шадриков. – М. : Логос, 1996. – 320 с.
99. Шадриков В. Д. Формирование подсистемы профессионально важных качеств в процессе профессионализации / В. Д. Шадриков, В. Н. Дружинин // Проблемы индустриальной психологии. – Ярославль : Изд-во Ярославского гос. ун-та, 1979. – С. 3–18.
100. Шинкаренко В. П. Формирование профессионально важных личностных качеств учащихся в процессе гуманизации общего среднего образования : дис. . . . канд. пед. наук : 13. 00. 08 / Валерий Петрович Шинкаренко. – Тольятти, 2002. – 226 с.
101. Шмоткін О. В. Юридична деонтологія / О. В. Шмоткін. – К. : МНТУ, 1995.
102. Штепа О. С. Пропріум зрілої особистості / О. С. Штепа // Практична психологія та соціальна робота. – 2004. – № 2. – с. 26-32
103. Щелканова О. Г. Формирование профессионально значимых качеств учителя музыки : дис. . . . канд. пед. наук : 13. 00. 02 / Ольга Георгиевна Щелканова. – М. , 2000. – 181 с.
104. Щукин М. Р. Психологические основы индивидуального подхода к учащимся в процессе производственного обучения / М. Р. Щукин. – М. : Высшая школа, 1990. – 88 с.
105. Я.А. Коменский, Д. Локк, Ж. -Ж. Руссо, И. Г. Песталотци. Педагогическое наследие / М. : Педагогика, 1989. – 416 с.
106. Яворська Г. Х. Соціально-професійна зрілість курсантів вищих закладів освіти МВС України : монографія / Г. Х. Яворська. – Одеса : ПЛАСКЕ ЗАТ, 2005. – 408 с.
107. Якуба Е. А. Социология: учебник для студентов / Е. А. Якуба. –Харьков: Издательство "Константа", 1996. – 176 с.

ВИКЛАДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ «АКАДЕМІЧНЕ ПИСЬМО» СТУДЕНТАМ НАФТОГАЗОВОГО ПРОФІЛЮ

Дисципліну «Академічне письмо» ввели в закладах вищої освіти України порівняно недавно. Це зумовлено кількома причинами. Найперше її поява в навчальних планах відповідає впровадженню у ЗВО України Проєкту сприяння академічній доброчесності в Україні, що передбачає удосконалення системи вищої освіти на засадах довіри, чесності і відповідального ставлення до наукового і навчального процесу як викладачів, так і студентів [1, с. 5].

Крім того, у будь-якому разі під час навчання студенти продукують тексти різних жанрів у науковому стилі, зокрема лабораторні роботи, різні види кваліфікаційних робіт, доповіді на студентських наукових конференціях тощо. З огляду на це, основним завданням цієї дисципліни вважаємо сформувати вміння й практичні навички комунікативно виправдано користуватися засобами мови для створення відповідних зразків текстів академічного письма. Особливо це актуально для студентів технічних спеціальностей, зокрема для здобувачів вищої освіти зі спеціальностей нафтогазового профілю, у яких цей курс ввели тільки два роки тому.

Актуальність викладання дисципліни «Академічне письмо» студентам нафтогазового профілю зумовлена, на наш погляд, насамперед великою кількістю прикладних досліджень у цій галузі, що вимагає у фахівців навичок правильного їх текстового оформлення. До того ж, на думку Ю. Сурміна, сучасного вченого неможливо уявити без створення або експертизи того чи іншого тексту, різних типів якого стає так багато, що важко обійтися без спеціальної допомоги зі складання тих текстів, з якими найчастіше доводиться працювати вченому. Можна мати які завгодно дослідницькі таланти, але якщо немає умінь і навичок написання наукових текстів, можна з упевненістю сказати, що досягнення і самореалізація такого вченого будуть мінімальними [3, с. 3].

Таким чином **метою** нашого дослідження є виявити специфіку вивчення дисципліни «Академічне письмо», зумовлену практикою нашого викладання її студентам спеціальностей «Нафтогазова справа та технології» і «Гірництво».

Насамперед зазначимо, що відповідно до навчальної програми цієї дисципліни курс поділено на два змістові модулі. Перший модуль містить теми, загальні для усіх спеціальностей: поняття про науковий стиль сучасної української літературної мови, академічну доброчесність, загальні принципи написання та будову наукових праць, різновиди компресії наукового тексту. Другий модуль присвячений доречності вживання мовних засобів, притаманних для оформлення наукових праць у тій чи тій галузі, та особливостям написання академічного есе.

Проте й вивчення тем першого модуля має для студентів названих спеціальностей свою специфіку. Так уже на практичному занятті № 1 студенти отримують завдання проаналізувати наукову статтю зі своєї галузі знань, застосовувши при цьому теоретичний матеріал, викладений під час перших лекцій, та інформацію, яку вони опрацьовували під час виконання попереднього практичного завдання. Зокрема здобувачам після опрацювання фрагмента монографії П. Селігея «Світло і тіні наукового

стилю» було запропоновано з'ясувати ознаки псевдонаукового стилю на противагу ознакам наукового стилю. Прочитавши фахову статтю, студенти повинні насамперед визначити, як у ній викладена інформація: науковим чи псевдонауковим стилем, та виписати конкретні приклади реалізації ознак наукового стилю в тексті аналізованої статті. Це повинні бути фрагменти, де автор аргументує свою позицію, повідомляє про нові наукові досягнення; також здобувачі визначають як реалізується в тексті безособовість, об'єктивність викладу; виписують приклади абстрактної лексики, нафтогазову термінологію, наукові фразеологізми, інтернаціоналізми, з'ясовують, як оформлені покликання на інших авторів.

Під час опрацювання теми «Різновиди компресії наукового тексту» студенти здійснюють внутрішній аналіз професійно орієнтованого тексту, насамперед виділивши у ньому ключові слова та з'ясувавши їхнє значення за фаховими словниками. Після цього здобувачі виконують завдання на поєднання англійського відповідника того терміна, який був у прочитаному тексті, та його визначення українською мовою. Таким чином відбувається ознайомлення майбутніх фахівців нафтогазової галузі зі спеціальною термінологією їхнього фаху як українською, так і англійською мовами, а також набуття навичок читання та розуміння професійно орієнтованих текстів.

Також на лекціях ознайомлюємо студентів із прикладами анотацій до статей, монографій та підручників, які стосуються майбутнього фаху здобувачів. На практичних заняттях вони, відповідно до пункту 3.2 «Положення про загальні політики використання інструментів генеративного штучного інтелекту в навчальному процесі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу» [2], за допомогою інструментів штучного інтелекту укладають анотацію до фрагмента статті фахового спрямування і виділяють ключові слова.

Вивчення теми «Цитування наукових джерел» закріплюється практичним оформленням цитат зі статей та інших видів текстів наукового стилю нафтогазової галузі відповідно до нормативних вимог до введення цитат у науковий текст.

Вивчаючи вимоги ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічний опис. Загальні положення та правила складання», здобувачі укладають список джерел, який складається з підручників, навчальних посібників, наукових статей, інтернет-джерел, стандартів, патентів тощо тематики нафтогазової галузі.

У другому змістовому модулі особливу увагу приділяємо вивченню термінології нафтогазової галузі, способів її утворення, введення у контекст тощо, вивченню держстандартів, які унормовують утворення й використання термінології зі сфери нафтогазової інженерії, та написанню складних термінів.

Отже, специфіка викладання дисципліни «Академічне письмо» для студентів спеціальностей «Нафтогазова справа та технології» і «Гірництво» полягає насамперед у тому, що всі види діяльності, пов'язані із написанням та правильним оформленням академічного тексту, здобувачі виконують, опрацьовуючи та створюючи зразки наукових текстів винятково пов'язаних із тематикою їхньої галузі знань. Це зумовлено тим, що оволодіння навичками академічного письма у своїй галузі – один із важливих аспектів успішного навчання в ЗВО і подальшої науково-дослідницької діяльності, зокрема й на міжнародному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Академічне письмо : навч. посібник / Уклад. Ревуцька С. К., Зінченко В. М. Кривий Ріг, 2019. 130 с.
2. Положення про загальні політики використання інструментів генеративного штучного інтелекту в навчальному процесі Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу. URL : https://drive.google.com/file/d/17bBDaJKlhZPr1R5RAYD_-xCANQLvZUe/view (дата звернення : 19.06.2024).
3. Сурмін Ю. П. Наукові тексти: специфіка, підготовка і презентація : навч.-метод. посібник. Київ : НАДУ, 2008. 184 с.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Короход Ясмiна Джанiвна

кандидат політичних наук,

доцент за кафедрою психології та соціології,

Освітня асоціація «Центр українських дослідників в Австрії»

(м.Відень, Австрія)

Лісовенко Анна Федорівна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри психології,

Національний університет «Одеська юридична академія»

(м.Одеса, Україна)

КОГНІТИВНІ СТРАТЕГІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПСИХОЛОГА ТА ОСОБЛИВОСТІ РОБОТИ З ПТСР В УМОВАХ ВІЙНИ

Професійна адаптація психолога в умовах війни – складний і багатогранний процес, що включає когнітивні компоненти. В умовах війни психологи стикаються з численними викликами, які вимагають не лише професійних знань, але й особистої стійкості та гнучкості. Вивчення цих аспектів є критично важливим для ефективного надання психологічної допомоги в умовах війни.

Когнітивний компонент охоплює особливості інтерпретативної моделі, рівень усвідомленості, а також переоцінку попереднього досвіду і норм, поряд з іншими аспектами [6, с. 88]. Когнітивний компонент також дозволяє значно розширити коло професійно важливих навичок та умінь, складає основу професійної компетентності психолога. Він виявляється у психічних процесах, пов'язаних з пізнанням оточення, самого себе, власних здібностей і можливостей, а також у прагненні до самовдосконалення. Цей компонент включає систему знань про сутність, структуру, функції та особливості професійного спілкування, що утворює комунікативну компетентність. До того ж, загальнокультурна компетентність, або фонове знання, дозволяє психологу розуміти приховані натяки та асоціації, що робить спілкування більш глибоким. Рефлексивні уміння забезпечують можливість проникнення у внутрішній світ клієнта, допомагають чітко інтерпретувати його стан і особистісні властивості [3, с. 21-22].

В умовах війни психологи стикаються з надзвичайно складними завданнями, зокрема з наданням допомоги постраждалим від посттравматичного стресового розладу (ПТСР). Когнітивні стратегії, які застосовуються в професійній діяльності психологів, є ключовими для ефективного подолання таких викликів. Когнітивні стратегії адаптації психологів включають когнітивну гнучкість, що є здатністю швидко адаптувати свої методи та підходи відповідно до мінливих умов та потреб клієнтів. Це є надзвичайно важливим, оскільки ситуації під час війни часто змінюються [1]. Також важливим є розвиток когнітивної емпатії, яка полягає в розумінні і вмінні інтерпретувати емоційні стани клієнтів. Це сприяє більш глибокому розумінню їхніх проблем і полегшує процес терапії [4].

Особливості роботи з ПТСР включають інтеграцію когнітивно-поведінкової терапії

(КПТ), яка виявилася ефективною у лікуванні ПТСР завдяки своїй здатності допомагати клієнтам змінювати деструктивні мисленнєві патерни [2]. Важливими є також техніки когнітивного реструктурування, що допомагають клієнтам переосмислити травматичний досвід і зменшити симптоми ПТСР. Когнітивний компонент у професійній діяльності психологів включає використання інтерпретативних моделей, які враховують культурні, соціальні та індивідуальні особливості клієнтів для ефективної роботи з ПТСР. Переоцінка та інтерпретація попереднього досвіду клієнтів є важливими для надання адекватної допомоги та підтримки [5].

Серед проблем і викликів, які стоять перед психологами, є дисоціація, яка може блокувати здатність клієнтів адекватно оцінювати емоційний складник ситуацій, що ускладнює роботу з ПТСР. Часто люди обирають квазірефлексію як спосіб подолання травматичного досвіду, що може перешкоджати ефективній терапії. Таким чином, когнітивні стратегії професійної діяльності психологів є критично важливими для ефективної роботи з ПТСР в умовах війни. Психологи повинні розвивати когнітивну гнучкість, емпатію та використовувати інтерпретативні моделі, щоб надавати якісну допомогу постраждалим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Затерта З. В. Когнітивні стратегії адаптації психологів включають когнітивну гнучкість, що є здатністю. *Габітус*. 2024. Вип. 28. С. 140-144.
2. Когнітивно-поведінкова терапія це. *Український психологічний ХАБ*. URL: <https://www.psykholoh.com/post/%D0%BA%D0%BE%D0%B3%D0%BD%D1%96%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE-%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%BE%D0%B2%D0%B0-%D1%82%D0%B5%D1%80%D0%B0%D0%BF%D1%96%D1%8F-%D1%86%D0%B5>
3. Низовець-Кропта О. А. Професійна адаптація психолога в умовах ведення військових дій в Україні. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського*. Серія: Психологія. 2024. Том 35 (74). № 1. С. 19-24.
4. Посттравматичні стресові розлади : навчальний посібник / під заг. ред. проф. Б. В. Михайлова. Вид. 2-е, перероблене та доповнене. Харків : ХМАПО, 2014. 223 с.
5. Психологія стресу : підручник / Л. Б. Наутольник. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2015. 324 с.
6. Спільнота в умовах воєнного конфлікту: психологічні стратегії адаптації : колективна монографія / за наук. ред. Л.М.Коробки ; Національна академія педагогічних наук України, Інститут соціальної та політичної психології. Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2019. 286 с.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Ayoub AIT LMQADEM

4th year student

Faculty of Computer Information Technologies,

*Scientific Supervisor: **Pavlo BYKOVYY***

Associate professor, Ph.D.,

Department for Information Computer Systems and Control,

West Ukrainian National University

PERFORMANCE EVALUATION OF WIREGUARD AND SOFTETHER VPNS

Public Wi-Fi connections, commonly found in hotels, shopping centers, and airports, are highly susceptible to interception and unauthorized access. To mitigate these risks, Virtual Private Networks (VPNs) are widely used to provide secure, encrypted communication channels [1].

This study aims to fill the gap by implementing and evaluating the performance of WireGuard and SoftEther VPNs on a Raspberry Pi 5 [2-4]. By using a virtualization environment to separate each VPN server, this setup ensures a fair comparison [5].

The measurement of the Quality of Service (QoS) across VPN-established channel connections involves evaluating key metrics such as throughput, latency, packet loss, jitter, and CPU utilization [6]. The performance of each VPN is assessed through wireless connections to clients implemented on two VMware machines (Windows 10, Ubuntu 22) and a Raspberry Pi 5 as the testbed. Tools like iperf3 and ping are used to gather data under controlled settings, ensuring a fair comparison [7, 8]. These findings help make informed decisions about which VPN performs best between the two. The main results are provided below:

1. WireGuard demonstrated slightly higher throughput compared to SoftEther, with averages of 99.8 Mbps and 99.9 Mbps on Windows and Linux clients respectively, whereas SoftEther achieved 99.5 Mbps and 99.4 Mbps.

2. WireGuard showed lower latency on the Windows client (1.66 ms) compared to SoftEther (3.33 ms), though it was slightly higher on the Linux client (2.95 ms vs. 2.83 ms).

3. WireGuard exhibited lower jitter values, indicating more stable data transfer rates compared to SoftEther.

4. WireGuard significantly outperformed SoftEther in terms of CPU efficiency, with utilization averages of 1.25% on Windows and 1.15% on Linux compared to SoftEther's 4.46% and 4.7%.

5. Both VPNs showed minimal to no packet loss, indicating reliable performance.

The findings from this study highlight WireGuard's suitability for environments requiring high performance with minimal resource consumption, making it ideal for deployment on resource-limited devices like the Raspberry Pi. Its low latency and jitter also make it preferable for real-time applications. SoftEther, while demonstrating almost similar performance, requires more processing power, which might limit its use, particularly during overload situations. In conclusion, WireGuard generally outperforms SoftEther in terms of throughput, latency, jitter, and CPU efficiency, making it more suitable for resource-limited environments [8-10].

REFERENCES

1. VPN security: How VPNs help secure data and control access. CloudFlare, 2024. URL: <https://www.cloudflare.com/learning/access-management/vpn-security/>
2. WireGuard Documentation. URL: <https://www.wireguard.com/protocol/>
3. SoftEther VPN project. SoftEther Docs. URL: <https://www.softether.org/>
4. Raspberry Pi 5 Review. RaspberryTips, 2024. URL: <https://raspberrytips.com/raspberry-pi-5-review/>
5. Lacković D., Tomić M. Performance analysis of virtualized VPN endpoints. URL: <https://ieeexplore.ieee.org/document/7973470>
6. Al-Fayoumi M., Al-Fawa'reh M., Nashwan S. VPN and non-vpn network traffic classification using time-related features. Computers, Materials & Continua, 2022, 72(2), pp. 3091-3111. URL: <https://doi.org/10.32604/cmc.2022.025103>
7. What is WireGuard? TechRadar, 2023. URL: <https://www.techradar.com/vpn/what-is-wireguard>.
8. Faster than Microsoft's and OpenVPN's implementation. SoftEther. URL: https://www.softether.org/1-features/1._Ultimate_Powerful_VPN_Connectivity
9. Optimizations in WireGuard Achieve Record Throughput Speed. Restore Privacy, 2023. URL: <https://restoreprivacy.com/optimizations-in-wireguard-achieve-record-10gbit-sec-throughput/>
10. Toshikazu K. A combination of Raspberry Pi and SoftEther VPN for controlling research devices via the Internet. URL: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/jeab.289>

Natalia Dremlukh

*Candidate of Technical Sciences, Docent,
Associate professor of the department oil and gas extraction
Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas
Ivano-Frankivsk, Ukraine*

STUDY OF THE PERMEABILITY OF CEMENT STONE FOR FASTENING OF LOW-CEMENTED ROCKS

The operation of gas and gas condensate wells with un-stable reservoirs is accompanied by the removal of rock particles from the reservoir and their accumulation at the well bottom with the sand plugs formation. Most often, un-stable rocks in domestic fields are represented by low-cemented sandstones.

The main reason for the sand removal from the reservoir into the well is the bottomhole zone destruction due to high stresses in the rock during reservoir fluids filtration through the rock or pressure drop across the reservoir [1].

One method to control the sand entry from the bottom-hole zone is to drill a smart well equipped with deep pressure and temperature sensors to continuously measure the dynamic performance of the well and the reservoir, to control the volume of fluid incoming to the well [2].

In domestic and foreign practice, mixtures of cement with various filler materials, polymer compositions, foamed and synthetic resins, as well as their mixtures with sand, are used for strengthening the low-cemented rocks.

In practice, hardening resins are used, such as epoxy, furan, phenol-formaldehyde. Many years' experience of strengthening the bottomhole zone rocks with synthetic res-ins shows that the effectiveness of their application decreases with an increase in the size of caverns in the bottomhole zone. The resin hardened in the cavern reduces the conductivity of the bottomhole formation zone.

For strengthening the low-cemented rocks, silicate-based compositions are used, which, unlike resins, have a high strength of rock fixing. The operational properties of silicate-based compositions are retained for a long period (more than one year), while the serviceable life of most resins does not exceed 3-6 months. Silicate-based solutions have high binding properties, stickability and increased adhesion to quartz sand [3].

In the work [4], authors propose to use a lightweight cementing slurry filler – hollow glass microspheres ranging in size from -50-100 to 400-500 μm , which are produced in many countries of the world. The low bulk consistency of the micro-spheres lightens the mixture, and the regular and rounded shape of particles improves the solution spreadability. To increase the compression strength of cement stone, the authors in the work [5] propose to use carbon nanofibers.

In laboratory conditions, the cementing slurry composition has been developed to create a highly permeable and strong cement stone in the bottomhole zone of a well with unstable reservoirs [6]. The TS-100 grout mixture, filler (expanded perlite of 0.16-1.25 mm fraction), non-ionic surfactants, plasticizer and water are used as the initial reagents for creating the cementing slurry. For research, a composite grout mixture TS-100 is used as the main binding material, which in its component composition almost completely corresponds to the innovative material of the Schlumberger Company.

To form the cement stone of porous structure, an expanded perlite of 0.16-1.25 mm fraction is used as a filler, which is obtained by heat treatment of aluminosilicate perlite rock of volcanic origin. Perlite consists of SiO_2 (65-75%) and Al_2O_3 (10-16%), K_2O , Na_2O , Fe_2O_3 , MgO , CaO are also present, the water content is 2-5%. Expanded perlite, produced in Ukraine according to the two-stage technology of the SE Ukrainian Research and Design-and-Engineering Institute of Building Materials and Products (NDIBMV) from the secondary-hydrated perlite of the Fogos deposit, is by 2.5-3 times stronger than perlite, which is produced by one-stage technology from the primary-hydrated perlite from the Greece, Turkey, Georgia, and Armenia deposits. Due to this peculiarity, the perlite abrasion is reduced when preparing the dry mix. The non-ionic surfactants (neonol AF-09-10, stinol, savenol SWP) are used in the research. The best results have been obtained in experiments with the use of neonol AF-09-10, which ensures the homogeneity and stability of the solution after mixing. The cementing slurry acquires plasticity, which ensures its penetration into the pores of the rock and contributes to the high-quality strengthening of the well bottomhole zone. To ensure optimal rheological characteristics of cementing slurries and the required spreadability, the polycarboxylate superplasticizing agent Termit PT is used, which satisfies the requirements of superplasticizers EN 934-2:2001, DSTU BV.2.7-171-2008, NEQ. The grout compound for strengthening the low-cemented rocks in the bottomhole zone of wells is prepared by mixing expanded perlite, dry grout mixture TS-100, the required amount of plasticizer and surfactant with a calculated volume of water. To analyse the developed grout compound effectiveness, the properties of the cementing slurry and cement stone are studied in the laboratory conditions.

The permeability of the cement stone structure is studied in accordance with GOST 26450.2-85. Gas is passed through the cement stone sample with fixing the pressure drop before and after the sample. The absolute gas permeability coefficient for stationary gas filtration along the linear direction of the gas flow is determined by the Darcy's formula.

The results of experimental research on determining the cement stone permeability are shown in Table 1.

Table 1

Results of research on the cement stone permeability

Experiment №	Cement stone composition, % mass					Gas permeability coefficient Oil well of the cement stone, μm^2
	Oil well cement	Expanded perlite	Nonionic surfactants	Plasticizer	Water	
1	68.3	0.5	0.2	—	31	0.0011
2	65.75	1	0.2	0.05	33	0.004
3	65.15	1.5	0.25	0.075	33.03	0.01
4	64.63	2	0.25	0.075	33.05	0.08
5	64	2.5	0.3	0.1	33.1	0.15
6	63.5	3	0.3	0.1	33.1	2.92
7	62.85	3.5	0.35	0.1	33.2	3.22
8	62.3	4	0.4	0.1	33.2	5.5

The results of experimental research indicate that with an increase in the expanded perlite proportion from 0.5 to 4% mass in the composition for strengthening unstable reservoir rocks, the permeability coefficient of the cement stone in-creases from 0.0011 to 5.5 μm^2 . At the same time, it should be taken into account that an increase in the expanded perlite proportion leads to a decrease in the cement stone strength.

Conclusions

Using laboratory research, the cementing slurry composition has been developed for strengthening the low-cemented rocks, which includes: TS-100, expanded perlite, nonionic surfactant, plasticizer and water. The optimal proportion of the expanded perlite in the solution has been found, at which the corresponding values of the compression strength (up to 4 MPa) and gas permeability (up to $3.47 \mu\text{m}^2$) of the cement stone are provided.

REFERENCES

1. . Oliveira. S.. Oliveira. A.. Guimaraes. L.. Gomes. I.. Filho. O. (2020). Analysis of geomechanical behavior of carbonate rock fractures. 2020-1757 ARMA Conference Paper - 2020. 54th U.S. Rock Mechanics/Geomechanics Symposium, 28 June - 1 July, physical event cancelled. <https://www.onepetro.org/download/conference-paper/ARMA-2020-1757?id=conference-paper%2FARMA-2020-1757>
2. Grigorev. M. Tananykhin. D. Poroshin. M. (2020). Sand management approach for a field with high viscosity oil. Journal of Applied Engineering Science. 1. (64-69). <http://www.engineeringscience.rs/images/pdf/660%20-%2024541.pdf>
3. Tananykhin. D., Tcvetkov. P., Kamoza. V. (2018). Analysis and recommendations of sand consolidation methods to limit sand production in gas wells. Journal of Physics Conference Series. (1-7). <https://iopscience.iop.org/article/10.1088/1742-6596/1072/1/012022/pdf>
4. Soltanian. H. Khojastefar A. Ghorban. A. (2013). A new cement additive to improve the physical properties of oil well cement and to enhance zonal isolation. Journal of Petroleum Science and Technology. 3 (1). (31-38). https://jpst.ripi.ir/article_6_7cdef9511893ae06733756d088a32450.pdf
5. Kazimov. Sh.. Ahmed F. (2015) Sand Control in the Wells of SOCAR Oilfields. Society of Petroleum Engineers. SPE-177338-RU. <https://doi.org/10.2118/177338-RU>
6. Kondrat. R.. Dremlyuh. N.. & Kovalchuk. Yu. Pat. 113026 UkraYina, MPK E 21 V33/138. Sklad dlya krIplennya nestIykih pored kolektorIv. 201606383; zayav. 13.06.2016; opub. 10.01.2017, Byul 1. <https://base.uipv.org/searchINV/search.php?action=viewdetails&IdClaim=231262&chapter=description>

ДЕЯКІ АСПЕКТИ АСПЕКТНО-ОРІЄНТОВНОГО ПРОГРАМУВАННЯ

Об'єктно-орієнтоване програмування (ООП) уособлює собою перехід від процедурного до об'єктно-орієнтованого підходу в парадигмі розробки програмного забезпечення. На відміну від процедурного програмування, яке фокусується на розбитті задачі на чітко визначені кроки (процедури), ООП організовує код навколо об'єктів, що моделюють реальні сутності. Ця методологія надає пріоритет інкапсуляції даних та взаємодії між об'єктами, які інкапсулюють як стан, так і поведінку, на противагу зосередженню виключно на процедурній логіці, яка працює з даними.

По суті, ООП-програми складаються з набору об'єктів, кожен з яких містить поля даних і методи [1]. Ці об'єкти взаємодіють один з одним через чітко визначені інтерфейси для виконання необхідних обчислень і досягнення бажаних результатів. Такий підхід відрізняється від традиційного процедурного програмування, яке фокусується на функціях і послідовності операцій, що виконуються над даними.

Фундаментальними принципами ООП є інкапсуляція, успадкування, поліморфізм та абстрагування [2]. Інкапсуляція гарантує, що внутрішній стан об'єкта прихований від зовнішнього світу і може бути змінений лише за допомогою його методів. Така інкапсуляція даних сприяє модульності та зменшує ймовірність небажаних побічних ефектів. Спадкування дозволяє об'єктам успадковувати властивості та поведінку від інших об'єктів, що полегшує повторне використання коду та створення ієрархічних зв'язків. Поліморфізм дозволяє розглядати об'єкти як екземпляри батьківського класу, спрощуючи код і підвищуючи гнучкість. Абстрагування дозволяє створювати спрощені моделі складних систем, фокусуючись на суттєвих аспектах і приховуючи несуттєві деталі.

До переваг ООП можна віднести:

- зрозумілість - код, організований за принципами ООП, легше читати, розуміти та модифікувати, що полегшує супровід та розширення програмного забезпечення;
- повторне використання - завдяки інкапсуляції та спадкуванню компоненти ООП можна легко повторно використовувати, скорочуючи час розробки та зменшуючи кількість помилок;
- гнучкість - поліморфізм робить код ООП гнучким та адаптивним до змін, що полегшує модифікацію та вдосконалення програмного забезпечення;
- обслуговуваність - модульна структура ООП полегшує локалізацію та виправлення помилок, підвищуючи загальну надійність програмного забезпечення.

Еволюція об'єктно-орієнтованого програмування (ООП) за останні роки ознаменувалася появою нових концепцій, які суттєво розширили його можливості. Серед них шаблони проектування, які пропонують багаторазові та перевірені рішення для типових проблем проектування програмного забезпечення. Аспектно-орієнтоване програмування (АОП) виводить модульність на новий рівень, дозволяючи чітко

відокремлювати та локалізувати наскрізні аспекти програмної логіки. АОП покликана суттєво підвищити модульність програмного забезпечення та ґрунтується на принципі відокремлення наскрізних проблем, що позитивно впливає на загальну якість, стабільність та динаміку розробки програмного продукту. Наскрізні проблеми, такі як ведення журналів, керування безпекою та обробка помилок, зазвичай пронизують логіку роботи багатьох модулів програми. Традиційні підходи до програмування часто призводять до дублювання коду та ускладнення його супроводу. АОП пропонує елегантне рішення, локалізуючи ці аспекти в окремих модулях, названих аспектами.

Однією з головних переваг АОП є його здатність сприяти модульності. Інкапсулюючи наскрізні проблеми в окремі модулі, які називаються аспектами, ООП дозволяє розробникам підтримувати чіткий поділ проблем. Модульний підхід призводить до більш зручного та зрозумілого коду, оскільки кожен аспект можна розробляти та змінювати незалежно від основної бізнес-логіки. Така незалежність зменшує ризик небажаних побічних ефектів і покращує повторне використання коду.

АОП також покращує читабельність коду, зменшуючи його захащеність. У традиційному об'єктно-орієнтованому програмуванні (ООП) наскрізні проблеми часто призводять до розпорошення та заплутування коду, коли один і той самий код з'являється в різних місцях або різні проблеми зміщуються в межах одного модуля. АОП вирішує цю проблему шляхом централізації реалізації наскрізних проблем в аспектах, роблячи основну бізнес-логіку чистішою і більш цілеспрямованою.

Крім того, АОП полегшує обслуговування та розвиток програмних систем. Оскільки аспекти можуть бути змінені без зміни основної логіки, зміни в наскрізних проблемах не потребують значних модифікацій в основній кодовій базі. Таке розділення спрощує процеси налагодження та тестування, оскільки кожен аспект можна тестувати незалежно.

Незважаючи на свої переваги, АОП також має ряд недоліків. Одним із суттєвих недоліків є підвищена складність розуміння та управління кодовою базою. Поділ проблем на аспекти може ускладнити для розробників відстеження потоку виконання, особливо коли декілька аспектів застосовуються до одних і тих самих точок з'єднання. Це може призвести до труднощів у налагодженні та більш стрімкої кривої навчання для розробників, які не знайомі з АОП.

Ще однією проблемою АОП є потенційне збільшення продуктивності. Процес переплетення, який інтегрує аспекти з основною бізнес-логікою, може призвести до зниження продуктивності під час виконання. Оцінюючи продуктивність системи, важливо брати до уваги вплив додаткових витрат, що стає особливо критичним у випадку програм з активним використанням певних аспектів. Кумулятивний ефект цих витрат може призвести до значного зниження загальної працездатності.

Крім того, фреймворки та інструменти АОП не так широко прийняті та стандартизовані, як традиційні інструменти ООП. Відсутність стандартизації може призвести до проблем сумісності та обмежити доступність ресурсів і підтримку спільноти. Як наслідок, розробники можуть зіткнутися з проблемами у пошуку документації та найкращих практик для ефективного впровадження АОП.

Ефективність застосування АОП на практиці особливо виражена у сценаріях, де наскрізні проблеми мають системний характер та визначають ключові аспекти функціональності програми. Поширені випадки використання включають ведення журналів, безпеку, управління транзакціями та моніторинг продуктивності.

Інкапсулюючи ці проблеми в аспекти, розробники можуть забезпечити послідовну реалізацію в усій програмі, що призведе до покращення якості та стабільності програмного забезпечення.

Наприклад, у корпоративній програмі такі проблеми безпеки, як автентифікація та авторизація, можуть бути інкапсульовані в аспекти. Це гарантує, що перевірки безпеки однаково застосовуються у всіх відповідних модулях, зменшуючи ризик вразливостей безпеки через непослідовну або неповну реалізацію. Аналогічно, аспекти журналювання можуть забезпечити всебічне і послідовне журналювання у всій програмі, що полегшує моніторинг і налагодження.

До очікуваних переваг АОП для програмістів можна віднести скорочення часу і зусиль на розробку, оскільки наскрізні проблеми реалізуються один раз і повторно використовуються у всьому додатку. Це призводить до більш ефективної підтримки та розвитку коду, оскільки зміни в окремих аспектах не вимагають внесення змін до основної бізнес-логіки. Крім того, покращена модульність і розділення проблем сприяють створенню більш стабільного і надійного програмного забезпечення, оскільки кожен аспект може бути незалежно протестований і підтверджений.

Аспектно-орієнтоване програмування пропонує значні переваги з точки зору модульності, супроводжуваності та читабельності коду, відокремлюючи наскрізні проблеми від основної бізнес-логіки. Однак, воно також створює проблеми, пов'язані зі складністю, накладними витратами на продуктивність і відсутністю стандартизації. При розумному застосуванні ООП може забезпечити суттєві переваги для якості та стабільності програмного забезпечення, особливо в додатках з великою кількістю міждисциплінарних проблем. Як і у випадку з будь-якою парадигмою програмування, ключ до ефективного використання АОП полягає в розумінні його сильних і слабких сторін та застосуванні його в контекстах, де його переваги переважають його недоліки.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. A. Neyer, F. Wu, K. Imhof "Object-oriented programming for flexible software: example of a load flow.", Power Systems, IEEE Transactions on., 5(3), 1990, pp. 689-696.
2. E. Khan, M. Al-A'ali, M. Girgis "Object-oriented programming for structured procedural programmers.", Computer, 28(10), 1995, pp. 48-57.

Дремлюх Наталія Степанівна

к.т.н., доцент

Івано-Франківський національний технічний університет

нафти і газу

nataliadremluh@ukr.net

ДОСЛІДЖЕННЯ ВІНОСНИХ ВЛАСТИВОСТЕЙ ПІНОТВОРНИХ ПОВЕРХНЕВО-АКТИВНИХ РЕЧОВИН

У процесі експлуатації газових і газоконденсатних свердловин виникають ускладнення, які погіршують умови експлуатації свердловин і знижують ефективність видобутку газу. Накопичення рідини в стовбурі свердловини обумовлене рядом причин, як природного так і технологічного характеру. До природних причин відносять зниження дебітів газу, поява рідини у продукції свердловини, до технологічних причин – невідповідний діаметр насосно-компресорних труб на даній стадії розробки родовища [1].

Для забезпечення ефективного винесення рідини і підвищення продуктивності свердловин, застосовують пінотворні поверхнево-активні речовини (ПАР), які сприяють утворенню стабільної газорідинної піни. Вибір оптимального типу ПАР залежить від хімічного складу пластової води та наявності конденсату в рідині, для чого необхідно виконати додаткові лабораторні дослідження.

Для оцінки пінотворних властивостей розчинів ПАР використовують різні критерії: піноутворювальна здатність розчину, кратність піни, стабільність (стійкість) і дисперсність піни [2].

Ефективність виносної здатності досліджуваних ПАР оцінюють по кількості винесеної рідини із скляної трубки в процентах до її початкового об'єму. Життєвий цикл піни повинен забезпечувати можливість її винесення із свердловини на поверхню і подальше її руйнування. Використовувані ПАР не повинні негативно впливати на роботу свердловини і корозію промислового обладнання [3].

На лабораторній установці виконані експериментальні дослідження з вибору композицій ПАР для утворення пін з високими пінотворними характеристиками.

Для утворення піни використовують різні поверхнево-активні речовини, які відносять до чотирьох основних класів: аніоноактивні, неіоногенні, катіоноактивні і амфотерні. Асортимент ПАР, які використовують для винесення рідини з вибою свердловин, достатньо широкий, але найбільше поширення отримали аніоноактивні і неіоногенні ПАР, що володіють високою пінотворною здатністю.

Досліди проводили з розчинами савенолу SWP, стінолу, софіру M2, TEACy у прісній воді з масовою концентрацією 0,25; 0,5; 1; 2; 4%.

Савенол SWP, стінол, софір M2, TEAC є нетоксичними ПАР, випускаються вітчизняними підприємствами і використовуються при проведенні ремонтних робіт у газових і газоконденсатних свердловинах, для інтенсифікації винесення з них рідини спінюванням.

Експерименти проводили за температур 20, 40, 60 і 80 °C і атмосферного тиску 0,1013 МПа.

Узагальнені результати досліджень зображено на рис. 1 у вигляді залежностей кратності K і стійкості S піни від масової концентрації ПАР у прісній воді, для різних температур.

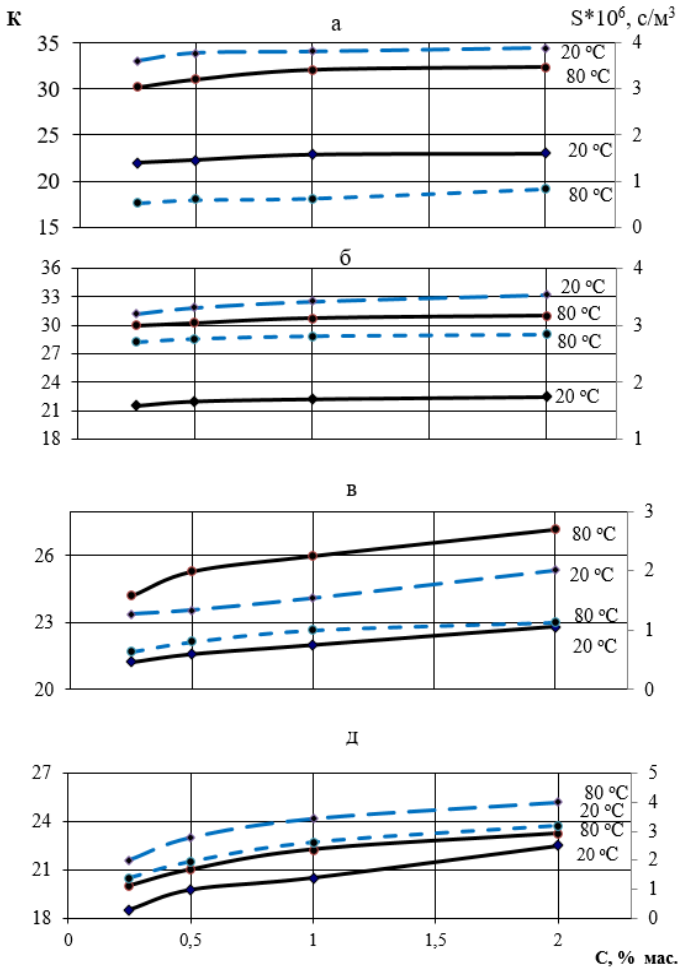

Рис. 1 Залежності кратності і стійкості піни від масової концентрації ПАР у прісній воді при різних температурах: а) савенол SWP; б) стінол; в) софір М2; г) теас
 — кратність піни; - - - стійкість піни

Для всіх досліджених значень температур спостерігається тенденція зростання кратності піни із збільшенням концентрації ПАР у прісній воді.

Аналіз експериментальних даних щодо вспінювальних властивостей різних ПАР свідчить, що із збільшенням температури кратність піни утвореної, з водних розчинів досліджуваних ПАР у прісній воді безперервно зростає, а стійкість піни зменшується.

Найбільшою піноутворюю здатністю володіє савенол SWP і стінол, меншими софір М2 і ТЕАС. Найбільшу стійкість піни мають розчини савенолу SWP, стінолу у прісній воді, меншу – розчин софіру М2 і ТЕАСу для всіх досліджених значень температур.

Висновок

На лабораторній моделі свердловини досліджено пінотворні і виносні властивості рідких поверхнево-активних речовин (савенолу, стінолу, софіру М2 і ТЕАСу).

За результатами експериментальних досліджень оцінено кратність і стійкість піни, проаналізовано вплив концентрації ПАР у спінювальній рідині і температури на пінотворну здатність поверхнево-активних речовин.

Встановлено оптимальну концентрацію пінотворних ПАР для утворення стійкої піни в області температур від 20 до 80 °С, які можна використовувати для винесення рідини із обводнених газових і газоконденсатних свердловин.

Використання поверхнево-активних речовин дозволить забезпечити стабільну експлуатацію свердловин на завершальній стадії розробки газових і газоконденсатних родовищ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Використання поверхнево-активних речовин в процесах нафтовидобутку на родовищах ВАТ «Укрнафта». Монографія. 2009. 400 с.
2. Кондрат Р. М., Кондрат О. Р., Марчук Ю. В., Хомин І. І. Підвищення продуктивності низькодебітних обводнених газових і газоконденсатних свердловин. *Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ*. 2007. № 3. С. 14-17.
3. Марчук Ю. В., Кондрат О. Р. Промислові дослідження умов стабільної роботи газоконденсатних свердловин за рахунок власної енергії пластового газу. *Розвідка та розробка нафтових і газових родовищ*. 2010. № 3. С. 131-134.

ФІЗИЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА СПОРТ

Казіміров Микола Миколайович

курсант н.з ДР-245

факультет підготовки фахівців для органів

досудового розслідування Національної поліції України

*Науковий керівник: **Рогальський Володимир Ілліч***

викладач кафедри спеціальної фізичної підготовки

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ВАЖЛИВІСТЬ ВІДІГРАВАННЯ РЕАЛЬНИХ СИТУАЦІЙ ПІД ЧАС СПЕЦІАЛЬНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Частіше відігравання реальних ситуацій під час вивчення спеціальної фізичної підготовки відіграє ключову роль у їхньому професійному формуванні та забезпечує необхідний рівень фізичної, а також психологічної готовності до виконання службових обов'язків. Вона є невід'ємною складовою загальної системи підготовки майбутніх фахівців у військових, правоохоронних та інших силових структурах.

Як зазначають Ануфрієв М. І., Бутов С. Є., Гіда О. Ф. та Решко С. М., загальна фізична підготовка спрямована на підтримання та покращення здоров'я, підвищення загальної працездатності, оптимізацію фізичного та психічного стану, готування організму до великих навантажень. Вона також включає виховання звички до регулярних фізичних вправ та здатності переносити великі фізичні навантаження, усунення недоліків у фізичній підготовці, цілеспрямований розвиток окремих фізичних якостей[1, с. 6]

Спеціальна фізична підготовка сприяє розвитку витривалості, сили, швидкості та гнучкості. Ці фізичні якості є критично важливими для виконання складних завдань у екстремальних умовах, зокрема в умовах тривалих фізичних навантажень, що є типовими для службових ситуацій.

Працюючи в парі, курсанти мають можливість порівнювати свої досягнення з партнером, що стимулює здорову конкуренцію та підвищує мотивацію до покращення результатів. Взаємна підтримка та змагання допомагають кожному прагнути до більш високих результатів. Партнер може допомогти при виконання вправ, вказуючи на помилки та допомагаючи їх виправити. Це дозволяє досягти кращих результатів у розвитку фізичних навичок та уникнути травм, які можуть виникнути через неправильне виконання рухів.

Фізично підготовлений курсант здатен ефективніше виконувати поставлені на нього завдання, швидше реагувати на зміну ситуації та адекватно оцінювати обстановку. Це підвищує його бойову готовність та збільшує шанси на успішне виконання завдань.

Фізичні тренування, особливо ті, що проводяться у стресових умовах, допомагають розвивати психологічну стійкість. Це дає змогу майбутнім фахівцям зберігати спокій та впевненість у своїх силах під час виконання завдань у напружених і небезпечних ситуаціях.

Здавна відомо, що успіх в екстремальних ситуаціях майже на половину залежить від рівня фізичної підготовки особового складу. Для підтримання цього рівня на належному рівні необхідно якісно та ефективно організовувати і проводити заняття з фізичної підготовки [2, с. 3].

Під час спеціальної фізичної підготовки вони набувають професійно важливих якостей, таких як дисциплінованість, рішучість, швидкість прийняття рішень та вміння працювати в команді. Ці якості є важливими для успішного виконання професійних обов'язків.

Загалом, відтворення реальних ситуацій під час спеціальної фізичної підготовки є необхідним для формування всебічно розвинених, фізично та психологічно стійких фахівців, готових до виконання службових обов'язків у будь-яких умовах.

Таким чином, частіше відтворення реальних ситуацій під час спеціальної фізичної підготовки готує курсантів більш досконало, забезпечуючи їх необхідними фізичними та психологічними якостями для успішного виконання службових обов'язків. Частіше відтворення сприяє формуванню стійкості та впевненості у собі,

Список використаних джерел:

1. Ануфрієв М. І., Бутов С. Є., Гіда О. Ф. Решко С. М. Основи спеціальної фізичної підготовки працівників органів внутрішніх справ: Навч. 10 посібник / Заг. ред. Я. Ю. Кондратьєва та Є.М. Моїсеєва. – К. : Національна академія внутрішніх справ України, 2003. – 338 с.
2. Бабенко В. Г., Попов О. В., Янко І. В. Заходи фізичного впливу : метод. рек. Київ, 2001. 24 с.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Житар Ірина Василівна,
доцент кафедри
українського ділового мовлення
Національної академії Служби безпеки України,
кандидат філологічних наук

**ВСТАВЛЕНІ РЕЧЕННЯ З ЕЛІПСОВАНИМИ ЯДЕРНИМИ
ЧАСТИНАМИ**

Актуальність дослідження вставлених речень з еліпсованими ядерними частинами в українській мові зумовлено загальною тенденцією сучасних лінгвістичних студій до опису специфіки мовного матеріалу. Незважаючи на достатньо велику кількість наукових досліджень, у яких розкрито структурні, семантичні та стилістичні параметри еліптичних речень, типологічне вивчення відповідних одиниць потребує подальшого опрацювання.

Еліптичними є такі неповні речення, у яких пропущений член можна встановити безпосередньо із змісту та будови речення, передусім із значення та форми синтаксично залежного слова. Еліптичні речення – це такі конструкції, у яких пропуск його члена зумовлено структурою самого речення, а не ситуацією мовлення чи контекстом. Еліпсис як синтаксичний засіб стиснення змісту текстів полягає в пропуску логічно необхідних членів речення. Еліптичні речення – найпоширеніший засіб ущільнення змісту і усного, і письмового публіцистичного та наукового тексту, тому що «еліптичні структури чітко стабілізовані, передусім у публіцистичному мовленні, і виступають його виразною стильовою ознакою. Будучи нормативними, наповненими сучасним змістом, такі конструкції виявляють тенденцію до все більшого поширення в усіх жанрах публіцистики, її писемній і усній формах» [1, с. 106].

Аналіз фактичного матеріалу засвідчує тенденцію до пропуску ядерних компонентів вставленого речення. Такі випадки є прикладом мовленнєвого еліпсису, що призводить до виникнення одиниць, позначених неповнотою – як контекстуальною, так і ситуативною. Еліпсация призводить до набуття структурної неповноти переважно однією з предикативних частин складного речення, проте це не порушує комунікативної коректності.

У досліджуваних текстах наукового й публіцистичного стилів виявлено вставлені речення з еліпсованим предикатом: *З дитинства займався музикою, закінчив Харківську державну консерваторію за класом фагота (звідки пішло прізвище)* (З газети). Еліпсациі зазнає й суб'єкт, а його імпліцитність компенсована наявністю суб'єкта в базовому реченні: *Подальша історія дипломатії характеризується певними спрощеннями, сама дипломатія стає більш діловою, демократичною (іноді йменується «дипломатією без шортків – «Shirt Sleeves Diplomaci», а тепер – «дипломатією без краваток»)* (З тижневика). Еліпсований суб'єкт вставленого речення може стосуватися теж еліпсованого суб'єкта базового речення: *Найважливішими рівнями інтелектуальної організації людини є епізодичний (оперує окремими складовими), прототиповий (оперує прототипами і стереотипами) та семантичний (оперує значеннями та смислами)* (З наукової статті).

Трапляються випадки, коли еліпсовано і предикат, і суб'єкт – предикативний центр речення: *Басіру Діомаю Фаю (на фото ліворуч) та лідеру партії PASTE Усману Сонко тепер доведеться працювати разом, щоб виконати обіцянки, дані на виборах (3 часотику).* Причиною такого явища може бути спільність суб'єкта та предиката вставленої конструкції із суб'єктом і предикатом базового речення, як-от у реченні: *Коли в 1942 році українська поліція покинула німецькі казарми і перейшла до УПА, окупанти спішно виявили довір'я полякам (а на території Польщі – [окупанти виявили довір'я] українцям)* (Є. Сверстюк).

Отже, фактичний матеріал дозволяє констатувати, що паралельність повідомлень двох відповідних планів – основного та вставленого зумовлює формально-змістову усиченість компонентів вставленого речення: зазвичай еліпсований предикатно-суб'єктний центр вставленого речення пропущено через його змістову надлишковість. Для розуміння змісту повідомлення мовець не потребує наявності суб'єкта й предиката. Це явище підтверджує думку Ш. Баллі, котрий, характеризуючи явище еліпсису, зазначав, що якщо мовець не відчуває еліпсис (коли його свідомість не прагне відновити пропущений елемент), еліпсис свідчить про сприйняття елементів такого сполучення як єдності, а не окремих частин [2, с. 107].

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Богатько В. В. Синтаксис і стилістика неповних речень у мові сучасної української періодики. Вінниця: Нова книга, 2010. 176 с.
2. Балли Ш. Французская стилистика. М.: Эдиториал УРСС, 1961. 394 с.

Кавуза Соломія,
здобувачка освіти II курсу
спеціальності «013 Початкова освіта»
Науковий керівник: **Ірина Лагола,**
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
КЗ ЛОР «Бродівський фаховий педагогічний коледж
ім. Маркіяна Шашкевича»

НАУКОВО-ПІЗНАВАЛЬНИЙ ХАРАКТЕР ЛІТЕРАТУРНОЇ КАЗКИ КАТЕРИНИ МІХАЛІЦИНОЇ «ХТО РОСТЕ У ПАРКУ»

Науково-художня література є важливим засобом пізнання дітьми навколишнього світу. Знання, які вони одержують при читанні науково-художніх творів – про навколишній світ, про своїх однолітків, про їхнє життя, ігри, пригоди, початкові відомості з історії нашої Батьківщини – допомагають нагромадженню соціально-морального досвіду дитини. «Науково-художня книга звичайно вміщує знання, але не будь-які й не заради них самих. Вона ставить перед собою ідейні завдання і тому відбирає із скарбниці знань, з наукового світу те, що необхідно для досягнення ідейно-художньої цілі... Книга не повинна нав'язувати читачу тягар зайвих відомостей – вона повинна заставляти його думати, залучати його у роботу думки і уяви» [3]. Завдання науково-художньої книги – дати читачеві точні, достовірні знання – наукові, технічні, в області мистецтва чи пізнанні країни, світу, впливаючи в той же час на його уяву і почуття.

Твори української сучасної письменниці Катерини Михаліциної є яскравим прикладом науково-пізнавальної літератури для дітей. Її літературна казка «Хто росте у парку» є поєднанням захоплюючого сюжету та пізнавальної природничої інформації. Ця казка допоможе дітям дізнатися про різні види дерев, особливості їхньої зовнішньої структури, властивості листя, кори, цвіту. У літературній казці яскраво описано такі дерева, як береза, дуб, горобина, липа, клен, ясен, явір, каштан, тополя, верба, гінкго. Увага до деталей в описах рослин формує у дітей розуміння різних процесів у природі.

У казці розповідається про маленький паросток, який *«мав тонке стебельце і два листочки»* [1], ріс у тихому парку і мріяв дізнатися, ким він є. Спостерігаючи за різноманітними деревами навколо, він уважно порівнював себе з ними, намагаючись знайти щось спільне. Згодом паросток зрозумів, що є не звичайним паростком, а паростком дерева гінкго, відомого як «срібний абрикос». Дізнавшись про своє походження, маленький паросток був надзвичайно щасливий, адже немає нічого кращого, ніж знайти своїх рідних: *«Бо частя — це знайти у цьому світі когось схожого на себе. Хоча б листочками, хоча б трицинками на корі...»* [2].

Інтегративне навчання в сучасному освітньому процесі набуває особливої актуальності, оскільки це сприяє кращому засвоєнню знань дітей через міжпредметні зв'язки, у цьому випадку між літературним читанням і ЯДС. Поєднання художнього тексту з інформацією про природні явища та процеси сприятимуть розвитку уявлень дітей про навколишній світ.

Детальні описи дерев не лише розширюють знання дітей про природу, але й сприяють формуванню емоційного зв'язку з навколишнім середовищем. Наприклад, в одному з уривків казки авторка описує березу, розповідаючи про її кору, сік та листя: *«Але у берези кора біла, гладенька, а на ній — темні й шерехаві плями. Навесні вона надіває серезжки. Ось такі. І дає сік. Авжеж, сік! Його збирають просто зі стовбура. Сік прозорий і дуже корисний. Листячко береза має дрібне, а гілля — як тоненькі батіжки. Ось такі»* [1].

Цікавим є епізод про березовий сік. Авторка розповідає дітям про те, що берези виділяють сік, який збирають безпосередньо зі стовбура. Ця інформація про опис дерева є корисною для читачів. Дитина, яка дізналася, що березовий сік прозорий і дуже корисний, може не тільки запам'ятати властивості цього дерева, а й почне цінувати природні ресурси, що сприятиме розвитку екологічної свідомості.

Особливої уваги заслуговує епізод, у якому авторка описує дуб — величне дерево, яке має свої унікальні особливості. Діти дізнаються, що дуб відрізняється від інших дерев своєю кремезністю та розлогою кроною. Його кора є шорсткою і темно-сірою, а листочки мають характерну форму, що нагадують хвильки. Окрім того, описуються жолуді, які виростають восени і є важливим кормом для багатьох лісових тварин. Такі деталі допомагають дітям краще зрозуміти, як виглядає дуб і які його особливості, що сприяє розвитку їхньої спостережливості та зацікавленості природою: *«Та дуб — кремезний і розлогий, і кора в нього шорстка, темно-сіра. І листочки такі, хвилькою — раз, два, три, чотири, п'ять, і знову — раз, два, три, чотири, п'ять. А восени на дубі виростають жолуді. Ось такі. Їх полюбують білки — ховають собі на зиму у дуплах. І дикі кабани полюбують теж — ну але вони у парках не водяться* [1]». Цей уривок показує, як важливо дбати про збереження таких дерев і яка важлива їхня роль у житті тварин, що живуть у лісах та парках.

«Хто росте у парку» К. Міхаліциної є хорошим інструментом для розвитку уяви дитини. Казка допомагає дітям не лише дізнатися більше про природу, але й розвивати свої творчі здібності, що сприятиме вихованню гармонійної та допитливої особистості. За допомогою уяви дитина може ефективніше вивчати матеріал, оскільки вона може застосовувати метод візуалізації для усвідомлення інформації. Цей підхід допомагає краще зрозуміти та аналізувати отримані знання. Чіткі описи дерев дозволяють дитині з легкістю їх уявити. Дитяча уява може оживити куш горобини з її тонкими гілками та білими кетягами квітів у весняний період, може побачити цей чудовий образ природи та відчутти аромат квітів, навіть якщо вони «пахнуть не дуже смачно»: *«Але горобина - тонка-тоненька. Весною на її гіллі з'являються білі кетяги цвіту. Гарні, та от біда: пахнуть не дуже смачно - фу-у-у. Проте бджолам, здається, вони все одно подобаються. А восени на горобині гойдаються червоні кетяги ягід. Точніше - руді. Ось такі. Терпкі, якщо їх розкусити. Зате пташки ласують ними цілу зиму. І дякують, якщо чемні»* [1]. Цей опис створює унікальні образи природи, які можуть стати джерелом натхнення для творчості дитини та розвитку її творчих здібностей.

Отже, літературна казка К. Міхаліциної «Хто росте у парку» відкриває дітям захопливий світ природи, унікальні риси різних дерев. Через казку діти вчаться розрізняти особливості дерев та їхні функції в екосистемі, а також розвивають уяву та креативне мислення. Казка сприяє розвитку спостережливості та бажання дізнаватися більше про світ, який оточує дитину, робить його цікавим та доступним для подальшого вивчення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Міхаліцина К. «Хто росте у парку». URL: <https://search.app/MWQLvtjf6wLaz9np6> (дата звернення: 12.06.2024)
2. Міхаліцина К. «Хто росте у парку». URL: <https://youtu.be/IX5e27opdFs?feature=shared> (дата звернення: 14.06.2024)
3. Сорока Н. Значення науково-художніх творів для розвитку молодших школярів. URL: <https://dspace.vspu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/3161> (дата звернення 14.06.2024).

ХІМІЧНІ НАУКИ

Грунт Марина Анатоліївна
вчитель інтегрованих курсів «Пізнаємо природу»,
«Здоров'я, безпека та добробут»,
хімії, біології.

Обухівський ліцей
Обухівської селищної ради
Дніпровського району Дніпропетровської області
e-mail: marignagrunt@gmail.com
тел: +380671044225

ІДЕЇ ВПРОВАДЖЕННЯ STEM-ПІДХОДІВ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДИДАКТИЧНИХ ПРИНЦИПІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ НА ПРИКЛАДІ ВИКЛАДАННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ « ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ» 6 КЛАС.

Коло питань:

- Шляхи реалізації STEM- уроку та взаємозв'язок інтегрованого курсу з подальшим вивченням природничих наук: хімія, біологія, фізика 7 клас НУШ;

- Впровадження теорії в практику. Дослідницька діяльність учнів. Проектна робота;

В результаті останніх педагогічних досліджень було виявлено, що для стимулювання процесів навчання необхідне більш ефективне оснащення освітнього процесу, STEM-лабораторії: освіта сьогодні стає ключовим чинником розвитку інноваційної економіки України. У цей час STEM-освіта є одним з головних трендів інноваційної освіти.

Розвиток STEM- освіти має вирішальне значення для розвитку сучасного інформаційного суспільства. Впровадження системи освіти STEM продиктовано вимогою «Нової української школи». В 5-6 класах застосування STEM відіграє важливу роль для формування творчого інженерного мислення на уроках предметів природничо-математичного циклу. Тому дана робота дає можливість вирішити питання щодо викладання практичної частини природничих наук 5-7 класах НУШ.

Метою даної роботи є : висвітлення практичних питань реалізації елементів STEM-освіти у навчанні хімії, біології, фізики, астрономії, географії показати приклади такого впровадження із власного досвіду.

Робота призначена для вчителів хімії, біології, фізики, географії, астрономії які будуть працювати в 2024/2025 навчальному році в 7-му класі Нової української школи.

ВСТУП

Ні для кого вже не є новиною той факт, що у сучасній українській школі (НУШ) впроваджується світовий бренд STEM-освіти. Вже науково обґрунтовано доцільність використання STEM - методик на уроках хімії, біології, географії, фізики, природознавства відповідно.

Процес навчання має давати не тільки учням знання, формувати вміння та навички, обов'язково вміти застосовувати свої знання на практиці, а також впливати на їх свідомість та поведінку, розвивати активну пізнавальну діяльність, що є рушійною силою психоемоційного розвитку дитини.

Засади STEM - освіти вже закладені в інтегрованому курсі «Пізнаємо природу». Адже модельна програма В. Коршевніюк, яку ми обрали самостійно, вже є стемом для всіх природничих дисциплін, а також базується на знаннях учнів комп'ютерних технологій.

Особливою формою STEM-підходів є інтегровані уроки для забезпечення розвитку базових потенційних компетенцій і особистісних якостей школярів.

Державний стандарт базової середньої освіти визначає 10 ключових компетентностей нової української школи, серед яких компетентність у галузі природничих наук:

1. Спілкування рідною / державною мовою;
2. Спілкування іноземними мовами;
3. Математична компетентність;
4. Основні компетентності в природничих науках і технологіях;
5. Інформаційно-цифрова компетентність;
6. Уміння вчитися впродовж життя;
7. Соціальні та громадянські компетентності;
8. Ініціативність і підприємливість;
9. Загальнокультурна грамотність;
10. Екологічна грамотність і здорове життя.

Ключова компетентність – спеціально структурований комплекс характеристик особистості, що дає їй можливість активно діяти в різних сферах життєдіяльності і належить до загальногалузевого змісту освітніх стандартів. Ця компетентність визначена як наукове розуміння природи і сучасних технологій, здатність застосовувати їх в практичній діяльності, формування наукового світогляду, набуття досвіду дослідження природи, розуміння змін, зумовлених людською діяльністю, відповідальності за наслідки такої діяльності.

Компетентність учнів у галузі природничих наук – це формування допитливості, прагнення шукати і пропонувати нові ідеї, спостерігати та досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе та навколишній світ шляхом спостереження та дослідження.

Чому повинні навчитися учні, щоб оволодіти ключовими компетенціями?

1. Навчатися: уміти отримувати користь із набутих знань, умінь, навичок; організовувати взаємозв'язок знань, вміти їх упорядковувати; організовувати свої власні прийоми навчання.

2. Шукати: запитувати різні бази даних; отримувати інформацію з різних джерел; уміти працювати з документами, класифікувати їх.

3. Думати: займати позицію в дискусіях і вміти відстоювати власну думку; оцінювати соціальні звички, пов'язані з екологією навколишнього середовища, зі здоров'ям людей.

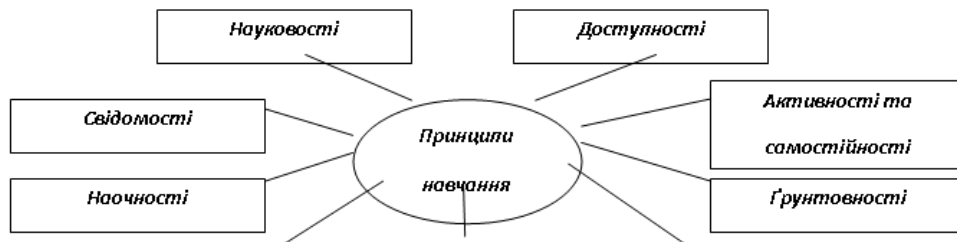
4. Адаптуватися: вміти використовувати нові технології інформації та комунікації і знаходити нові рішення.

Реалізація дидактичних принципів НУШ полягає в закономірності навчання. Ці закономірності достатньо обґрунтовані у науковому відношенні, то вони повинні

виступати в якості вихідних вимог до організації навчального процесу. Ці вимоги в педагогіці прийнято називати дидактичними принципами.

Ю. Бабанський принципами навчання (принципами дидактики) називав певну систему вихідних, основних дидактичних вимог до процесу навчання, дотримання яких забезпечує його необхідну ефективність. Під термінами «дидактичні принципи», «принципи навчання» й «принципи дидактики» ці вчені розуміють одну й ту ж сутність – основні вимоги до процесу та його організації.

Принцип – це те, що лежить в основі сукупності фактів, теорій, науки.

У практичній роботі процес навчання організовується таким чином, щоб він був ефективним і якісним. Реалізації закономірностей і законів навчання сприяє знання принципів навчання, якими вчителі керуються все своє професійне життя.

В роботі з учнями я використовую різні технології. Так при вивченні теми «Хімічні явища й ознаки, що їх супроводжують» діти працювали як дослідники у віртуальній хімічній лабораторії і в дома вимірювали температуру води у двох різних посудинах; визначали швидкість охолодження протягом певного часу; визначали чинники, що впливають на процес охолодження; знайомились із фізичними та хімічними явищами та ознаками, як приладом для хімічних дослідів; у робочих зошитах вчилися вести щоденник досліджень і робити підсумкові висновки. Ключові компетентності: природознавча; вільне володіння державною мовою; інноваційна; інформаційно-комунікаційна; навчання впродовж життя; математична.

Наскрізні змістові лінії: екологічна безпека та сталий розвиток ;здоров'я та безпека. Реалізація принципу науковості.

А ось вже при вивченні теми «Тіла та речовини» дітям запропонувала зробити моделі молекул речовин, які їм найбільш відомі :вода, сіль, сода, цукор. Діти вже знали і

сформували логічний ланцюжок «Речовина - молекула – атоми». При моделюванні діти враховували такі наукові основи як:

- * атоми хімічних елементів різні;
- * речовини складаються із молекул;
- * речовини складаються із атомів різних хімічних елементів.

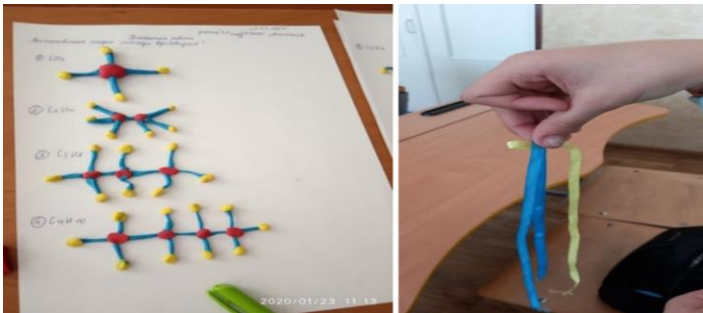
Тому, моделі учні виготовили мініатюрні, але їм вдалося змоделювати зв'язки між атомами у молекули, вони виділили різними кольорами атоми одного виду.

Для виготовлення моделей використовували пластилін, зубочистки, пінопласт, різнокольорові стрічки.

Ключові компетентності: природознавча; вільне володіння державною мовою; інноваційна; інформаційно-комунікаційна; навчання впродовж життя;

Наскрізні змістові лінії: екологічна безпека; здоров'я та безпека.

Реалізація принципу навчання.

Вивчаючи тему «Вода на земній кулі. Як людина змінює оболонки Землі», запропонувала дітям попрацювати із доповненою реальністю, використовуючи сучасні комп'ютерні програми, створити 3D модель і провести відеопрезентацію дослідів. Для цього учні використали свої знання з географії та сучасних технологій, спробували себе у ролі творця віртуального простору.

Моделювання дає можливість дитині бути автономною. А ось креативність підходу до створення власних моделей (продуктів власної діяльності) є результатом здатності дитини критично мислити.

Ключові компетентності: Природознавча; Вільне володіння державною мовою; Інноваційна; Екологічна; Інформаційно-комунікаційна; Навчання впродовж життя; Громадянська та соціальна; Математична.

Наскрізні змістові лінії: екологічна безпека та сталий розвиток ;здоров'я та безпека. Реалізація принципу наочності.

Вивчаючи тему **«Дізнаємось про Землю і Всесвіт. Сусіди Землі у Сонячній системі»**, продовжили свої природничі дослідження, відвідавши Планетарій м. Дніпра. В межах запланованої навчальної екскурсії учні спостерігали за різними планетами, мали змогу побувати «віртуально» в космосі. Діти були справжніми науковцями. Спостерігали за різними фізичними та хімічними явищами, які відбуваються на кожній Планеті. Потім дітям було запропоновано вибрати будь-яку Планету Сонячної системи, виконати проєкт у вигляді 3D-макету, використовуючи пластилін, пінопласт, гудзики, нитки, пластик, поліетилен, матеріали із дерева, і на уроці презентувати результати своєї роботи. Знання, які отримала учні 6 класу зможуть використовувати в подальшому навчанні з фізики, хімії, географії, астрономії.

Реалізація принципу навчання.

Вивчаючи тему **«Привідкриваємо таємниці зоряного неба»**, запропонувала дітям виготовити із паперу та ниток проєктор «Сузір'я» із доповненою реальністю, використовуючи свою логіку та творче мислення, і провести відеозвіт своєї роботи. Реалізація принципу доступності.

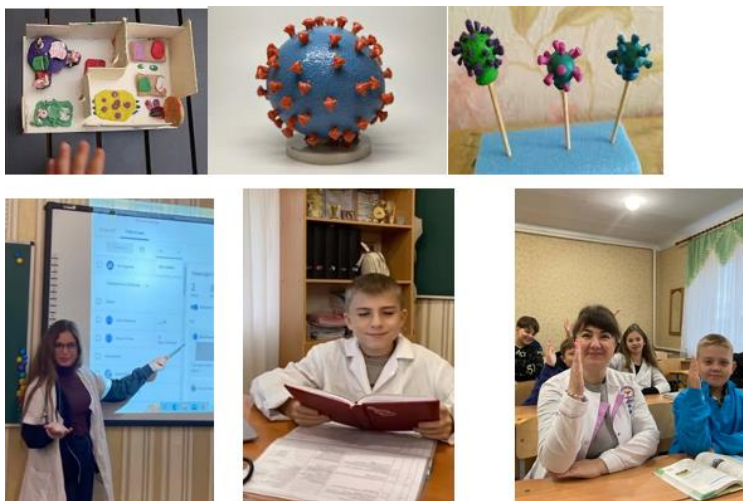
Вивчаючи тему **«Невидимий світ живої природи»**, запропонувала дітям виконати домашній експеримент «Вирощування пліснявих грибів». Таким чином, учні дослідили продукти харчування, в яких було виявлено велику наявність дріжджів, крохмалю. Дотримуючись певних умов (вологість, температури), учні спостерігали утворення плісняви. Всі свої спостереження записували в щоденник. Робили висновки. Використовуючи свої навички з інформатики, презентували відеоролики та презентації за результатами своєї роботи. Реалізація принципу навчання.

Під час вивчення теми «**Віруси та бактерії**» учні створювали моделі бактеріальної клітини із паперу, повітряного пластиліну, картону, пінопласту. Використовували пошуково-дослідницький метод для вивчення різних видів вірусів. Запропонувала зробити колективний проєкт на тему «Збережи своє здоров'я», використовуючи свої знання та вміння з інформаційних технологій, логіку, творче мислення і провести відеозвіт своєї роботи. Діти уявили себе справжніми лікарями. Висловлювали свої тези, припущення щодо нового штаму 2019 року.

Такий вид роботи учнів дає можливість закласти «фундамент» для подальшого, більш легкого та цікавого, вивчення біології, валеології, вірусології, бактеріології в середній та старшій школі; прививає любов та зацікавленість до природничих наук, майбутньої професії.

Реалізація принципу активності та самостійності.

ВИСНОВКИ

Особливості реалізації елементів STEM-освіти у навчанні інтегрованого курсу «Пізнаємо природу», хімії та біології:

- Модернізація професійної діяльності вчителя – основна складова нової системи навчання в сучасному освітньому просторі.
- Завдання сучасної школи полягає у формуванні особистості творчої, конкурентоспроможної, здатної самостійно здобувати знання і застосовувати їх, приймати нестандартні рішення.
- Завдання педагога – допомогти особистості дитини зрости в успіху, дати відчуття радості.

Ідеї впровадження STEM-підходів в контексті реалізації дидактичних принципів Нової української школи у навчанні природничих дисциплін дає можливість зробити наступні висновки:

1. Застосування STEM - технологій сприяє розвитку навичок критичного мислення та пізнавальних інтересів учнів.
2. Спонукає виявляти уяву та творчість.
3. Підвищує активність учнів.
4. Досліджувати, спостерігати, експериментувати, робити висновки.
5. Використовувати свої знання на практиці.
6. Дидактичні принципи Нової української школи – це основа процесу навчання. Вони є основою для двох взаємопов'язаних процесів: викладання й учіння.
7. Кожний принцип навчання містить у собі певне положення чи ідею, яка має бути реалізованою у процесі навчання. Існують засоби, за допомогою яких вчитель, керуючись принципом, реалізує на практиці закладену в ньому ідею.

Вчитель розлучається зі своїми учнями. Але випускник школи не розлучається з потребою в природничих знаннях, необхідних йому протягом усього життя, знаннях, отриманих в школі...

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бегей В. Сутність демократизму в загальноосвітній школі // Рідна школа. -1995.-№6.-С.25.
2. Бондар В. І. Дидактика. -К.: Либідь, 2005. -264 с.
3. Буренко В. М. Принципи навчання // Завуч. -2002. -№ 19, липень. -С.23.
4. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. -К., 1997.
5. Дроб'язко П. І. Українська національна школа: вимоги і сучасність. -К., 1997.-184 с.
6. Зязюн І. Гуманістична стратегія теорії і практики навчального процесу // Рідна школа. -2000.-№8.-С.8-13.
7. Кузьмінський А. І., Омелянко В. Л. Педагогіка: Підручник. -К.: Знання, 2007. - 447 с.
8. Нові технології навчання: Науково-методичний збірник /Редкол. В. О. Зайчук та ін.. - К., 2017. -Вип. 19.-296 с.
9. Остапчук О. Методологія інноваційних процесів-крок до розуміння сутності // Рідна школа. -2004.-№ 11.-С.3-6.
10. Фіцула М. М. Педагогіка. -К.: Академія, 2000.
11. Шушара Т. Активізація навчально-пізнавальної діяльності учнів – вимога сьогодення // Рідна школа.-2003.-№2.-С.11-14.
12. Ягунов В. В. Педагогіка.-К., 2022.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

Бондарчук Ю.В.
*аспірант кафедри
конституційного і адміністративного права*

*Національний авіаційний університет
м. Київ, Україна*

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ПСИХІЧНИЙ СТАН ОСОБИ

У демократичних країнах, таких як Україна, право на приватність та недоторканість особистого життя визнається одним із основоположних прав людини, що закріплено на конституційному рівні. Така фундаментальна свобода гарантує індивіду можливість контролювати доступ до особистої інформації та захищає від несанкціонованого втручання в приватну сферу життя. Статтею 32 Конституції України закріплено норму, що здійснення збору, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її попередньої згоди є неприпустимим [1].

Водночас, суспільні інтереси безпеки та охорони публічного порядку об'єктивно зумовлюють необхідність встановлення законодавчих винятків із загального режиму конфіденційності в окремих сферах та ситуаціях, пов'язаних з потенційними ризиками. Однією з таких специфічних сфер, де конфіденційність інформації потребує виваженого правового регулювання, є сфера охорони психічного здоров'я.

Правовий режим конфіденційності відомостей про психічний стан особи регламентується ст. 6 Закону України «Про психіатричну допомогу». Відповідно до ч. 1 вказаної статті, медичні працівники та інші особи, обізнані про психічний стан пацієнта, зобов'язані зберігати конфіденційність такої інформації, а її розголошення допускається виключно у випадках, прямо передбачених законодавством. Згідно з ч. 3 згаданої статті, розголошення інформації про психічний стан допускається за письмовою згодою пацієнта або його законного представника в інтересах пацієнта (для лікування, захисту прав), а також у наукових та освітніх цілях [2].

Сфера психічного здоров'я характеризується підвищеним ступенем делікатності й вразливості порівняно з іншими напрямками медицини. Несанкціоноване оприлюднення психіатричних відомостей здатне завдати непоправної шкоди правам, гідності, соціальній реінтеграції та реабілітації осіб з психічними розладами. Зважаючи на зазначене, принцип конфіденційності набуває особливого значення у психіатричній галузі.

Разом з тим, у деяких випадках наявність психічного розладу може створювати реальну загрозу для життя, здоров'я або безпеки самого пацієнта чи оточуючих його осіб. Таким чином, постає гостра необхідність збалансування приватного інтересу збереження конфіденційності психіатричних даних та публічного інтересу забезпечення безпеки громадян і державного правопорядку. З цієї причини, у ч. 4 ст. 6 Закону України «Про психіатричну допомогу» передбачено можливість розголошення відомостей про психічний стан особи без її згоди у виняткових випадках, зокрема для організації надання

пацієнтові з тяжким розладом належної психіатричної допомоги, а також на вимогу органів досудового розслідування, прокуратури, суду та пробації у межах відповідних проваджень (ч. 4 ст. 6 Закону) [2].

На міжнародному рівні питання захисту конфіденційності медичних даних регулюється низкою актів, зокрема Рекомендацією № R(97)5 Комітету Міністрів Ради Європи, якою наголошено на необхідності поважати право на приватність шляхом встановлення належних гарантій його дотримання під час обробки відомостей про стан здоров'я [3].

Одним з дієвих методів забезпечення конфіденційності персональних даних пацієнтів у медичній галузі є псевдонімізація. Як зазначає К. Токарева, у медичному закладі може бути створено реєстр пацієнтів, де особисті відомості замінюються на унікальні ідентифікатори. Такий підхід унеможливує ідентифікацію пацієнтів сторонніми особами під час опрацювання їхньої медичної документації, тим самим гарантуючи збереження конфіденційності інформації [4, с. 499].

Захист конфіденційності психіатричних даних вимагає більш виваженого підходу у правовому регулюванні, зважаючи на підвищений рівень делікатності такої інформації порівняно з іншими галузями медицини. Законодавчий механізм має забезпечувати збалансування гарантій права на приватність осіб із психічними розладами та можливості розголошення відомостей про їхній психічний стан виключно в інтересах публічної безпеки за чітко визначених винятків. Запровадження відповідного правового режиму конфіденційності психіатричних відомостей є складним завданням для вітчизняного законотворця, що потребує врахування чутливого характеру такої інформації та дотримання принципу пропорційності під час встановлення винятків із загальної заборони її розголошення.

При вдосконаленні правового режиму конфіденційності інформації про психічний стан особи постає делікатна проблема вироблення оптимального механізму захисту такої інформації, який би водночас задовольняв приватний інтерес збереження таємниці даних, а також об'єктивну потребу в розголошенні відповідних відомостей у виняткових випадках виникнення потенційної або реальної загрози суспільній безпеці. Наприклад, нерозголошення відомостей про психічний розлад особи, схильної до агресивної поведінки, може спричинити загрозу для життя та здоров'я оточуючих. Водночас, неправомірне розголошення інформації про психічний стан пацієнта може завдати непоправної шкоди його соціальній реінтеграції та ускладнити процес реабілітації. Зазначене питання набуває актуальності з огляду на безпосередній вплив психічних захворювань на життя та здоров'я як самої особи, так і оточуючих її людей.

З огляду на викладені міркування, вдосконалення правового режиму інформації про психічний стан особи є нагальним питанням для українського законодавства. Для забезпечення належного балансу між правом на приватність та публічним інтересом безпеки громадян доцільним видається запровадження в національне законодавство концепції «психіатричної таємниці». Психіатрична таємниця – це правовий режим конфіденційності відомостей про психічний стан особи, що передбачає обов'язок медичних працівників та інших осіб, обізнаних про такі відомості у зв'язку з виконанням професійних обов'язків, зберігати їх у таємниці та не розголошувати третім особам без згоди пацієнта або його законного представника, крім випадків, прямо передбачених законодавством.

Водночас, для ефективного впровадження концепції психіатричної таємниці в національне законодавство необхідно передбачити низку заходів. По-перше, слід на

законодавчому рівні врегулювати особливий порядок документообігу та правила поводження з конфіденційними даними в закладах надання психіатричної допомоги, що унеможливить їх несанкціоноване розголошення. Такий крок може охоплювати використання псевдонімізації, захищених електронних систем зберігання даних, обмеження фізичного доступу до документів тощо. По-друге, важливо визначити вичерпний перелік підстав для розголошення інформації про психічний стан пацієнта у публічних інтересах, наприклад, за рішенням суду у випадках наявності обґрунтованих підстав вважати, що особа становить реальну загрозу для себе або оточуючих, а також передбачити процесуальні гарантії та процедури здійснення такого розголошення з дотриманням принципу пропорційності. Крім того, доцільно посилити відповідальність за незаконне розголошення психіатричної інформації, забезпечити належний рівень обізнаності та навчання медичного персоналу, а також розробити етичні кодекси та стандарти для психіатричних установ у сфері захисту конфіденційності.

Підсумовуючи вищевикладене, вдосконалення правового режиму конфіденційності інформації про психічний стан особи є нагальним питанням для українського законодавця. Запровадження концепції «психіатричної таємниці» дозволить забезпечити збалансування права на приватність та захист гідності пацієнтів з психічними розладами, з одного боку, та суспільних інтересів безпеки й публічного порядку, з іншого. Для ефективної реалізації даної концепції необхідно удосконалити нормативно-правове регулювання обігу психіатричних даних, встановити вичерпний перелік винятків для їх розголошення у визначених законом випадках, передбачити відповідні процесуальні гарантії та посилити відповідальність за порушення режиму конфіденційності, а також забезпечити належну підготовку медичного персоналу та розробку етичних стандартів у зазначеній сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-вр#Text> (дата звернення: 22.05.2024).
2. Про психіатричну допомогу : Закон України від 22.02.2000 р. № 1489-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1489-14#Text> (дата звернення: 09.05.2024).
3. Recommendation No. R (97) 5 on the Protection of Medical Data (Feb. 13, 1997). Council of Europe, Committee of Ministers. Human Rights Library. URL: <http://hrlibrary.umn.edu/instreet/coerecr97-5.html> (дата звернення: 09.05.2024)
4. Токарева К. Проблема захисту персональних даних у сфері охорони здоров'я в умовах інформатизації. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 11. С. 496–499.

БУРЛАКОВ Олександр

курсант 2 курсу, н.г ДР-245

ФПФОДР НПУ

Науковий керівник: **ФРОЛОВ Михайло**

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЕВАКУАЦІЇ МАЙНА В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану особливе значення набуває питання евакуації майна, яке включає організацію, регулювання та забезпечення збереження матеріальних цінностей. Правове регулювання евакуації майна в Україні здійснюється на основі Конституції України, законів, підзаконних актів та інших нормативно-правових актів, які визначають порядок та умови евакуації в умовах воєнного стану.

Основним нормативним актом, що регулює питання воєнного стану, є Закон України "Про правовий режим воєнного стану" від 12 травня 2015 року № 389-VIII. Цей закон визначає основні засади функціонування держави у період воєнного стану, включаючи питання евакуації майна. Згідно з частиною першою статті 16 Закону, органи державної влади та органи місцевого самоврядування у межах своїх повноважень мають забезпечувати організацію евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей у безпечні райони [1].

Процедура евакуації майна також регулюється Постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 року № 443 "Про затвердження Порядку евакуації населення у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій". Цей документ визначає механізми та організаційні заходи, необхідні для проведення евакуації, включаючи евакуацію майна. Відповідно до пункту 5 цього Порядку, евакуація матеріальних цінностей здійснюється за рішенням місцевих органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування [2].

Евакуація майна в умовах воєнного стану має важливі аспекти щодо збереження права власності. Цивільний кодекс України (ЦКУ) встановлює загальні положення щодо захисту права власності, включаючи право на відшкодування збитків у разі примусового вилучення майна. Згідно зі статтею 353 ЦКУ, у випадках, передбачених законом, майно може бути примусово вилучене у власника за умови повного відшкодування його вартості [3]. Це положення є надзвичайно важливим в умовах воєнного стану, коли держава може потребувати використання приватного майна для оборонних потреб.

Особливої уваги заслуговує Закон України "Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію" від 21 жовтня 1993 року № 3543-XII, який також передбачає можливість вилучення або примусового відчуження майна для потреб оборони. Відповідно до статті 6 цього Закону, примусове відчуження або вилучення майна здійснюється на підставі рішення військових командувань або органів виконавчої влади з подальшим оформленням відповідного акту [4].

Практика правозастосування у сфері евакуації майна під час воєнного стану також включає розгляд спорів щодо компенсації за примусово вилучене або знищене майно. Згідно з рішенням Конституційного Суду України від 25 грудня 2019 року № 12-р/2019, держава зобов'язана забезпечити повне відшкодування вартості вилученого майна, що є важливою гарантією захисту прав власників в умовах воєнного стану [5].

Отже, правове регулювання евакуації майна в умовах воєнного стану в Україні охоплює комплекс нормативно-правових актів, які забезпечують правові механізми організації, проведення та забезпечення збереження матеріальних цінностей. Важливою складовою цього регулювання є забезпечення прав власників на відшкодування збитків, що відповідає міжнародним стандартам захисту прав людини та власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 р. № 389-VIII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2015. № 28. Ст. 250.
2. Про затвердження Порядку евакуації населення у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій: Постанова Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. № 443. Офіційний вісник України. 2013. № 49. Ст. 1727.
3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2003. № 40-44. Ст. 356.
4. Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію: Закон України від 21 жовтня 1993 р. № 3543-XII. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1993. № 44. Ст. 416.
5. Рішення Конституційного Суду України від 25 грудня 2019 р. № 12-р/2019. Офіційний вісник України. 2020. № 5. Ст. 207.

Вайда Дмитро Романович

курсант 3 курсу

*Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців підрозділів Національної поліції*

*Науковий керівник: **Нагорна Олена Олександрівна**
старший викладач кафедри цивільного права та процесу
старший лейтенант поліції*

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ НАКАЗНОГО ПРОВАДЖЕННЯ

Наказне провадження – це відокремлений і спрощений вид судового розгляду в цивільному судочинстві для окремих категорій справ. У цьому процесі суддя, відповідно до закону, може видачу судового наказу на основі поданої заяви, без судового засідання та виклику стягувача та боржника. Наказ видається на основі документів, що додаються до заяви, і представляє собою специфічну форму судового рішення.

С.В. Дяченко визначає наказне провадження як особливий вид правового процесу, що ґрунтується на ініціативі фізичної або юридичної особи (стягувача). Основною метою цього провадження є вимога стягнення грошових коштів або витребування майна від боржника. Важливо відзначити, що наказне провадження відбувається без участі сторін у судовому засіданні та без їх виклику [1, с. 119].

Цей вид судочинства існував у римському праві, відомий як інтердиктне провадження. Наказне провадження також можна називати не протокольним, оскільки хід провадження не реєструється у протоколах чи інших процесуальних документах [2, с.32]. Розгляд відбувається без судового засідання та повідомлення заявникам і боржникам.

Важливо зауважити, що наказне провадження не вказує на відсутність правових суперечностей між сторонами. Справи цього типу розглядаються з урахуванням ефективності процесу. Тобто у деяких випадках вимоги, які подаються до суду, можуть бути розглянуті, не викликаючи загального цивільного процесу.

Наказне провадження є спрощеною формою в порівнянні з позовним провадженням, використовується в суді першої інстанції, заснованою на письмових доказах. Це є засобом захисту прав кредитора за допомогою письмових доказів проти боржника, який не виконує або недостатньо виконує свої зобов'язання. У наказному провадженні може бути задоволено лише документально підтвердженим і безспірним вимогам.

Предмет і порядок розгляду справ наказного провадження визначені статтями 160-173 ЦПКУ. Справи цього типу включають вимоги щодо стягнення заробітної плати, компенсації витрат на розшук осіб чи майна, стягнення боргів за комунальні послуги, аліменти та інші [3].

Учасниками наказного провадження є стягувач, боржник та їх представники. Заявник – це особа, яка звертається до суду із заявою про видачу судового наказу, маючи право вимоги, або стягувач. Зацікавленою особою є та, з якої слід стягувати кошти або майно для задоволення вимоги стягувача – боржник.

Рішення у справах наказного провадження виражається в судовому наказі – специфічному судовому рішенні, яке є виконавчим документом за встановленими

правилами виконавчого провадження. На підставі проведеного аналізу можна визначити особливості наказного провадження в цивільному процесуальному праві [3, с.68]:

- Самостійність, особливість та спрощеність процедури.
- Видача судового наказу обмежується лише вимогами щодо стягнення грошової заборгованості за письмовим (включаючи електронний) договором, при умові, що сума вимоги не перевищує ста розмірів прожиткового мінімуму для працездатних осіб.
- Зорієнтованість на швидкий та ефективний захист прав заявника.
- Відсутність судового засідання та виклику сторін.
- Видача судового наказу базується на достатніх, допустимих і належних доказах.
- Специфіка судового рішення, яке одночасно є і судовим вироком, і виконавчим документом.

Введення наказного провадження в судову практику обумовлено неефективністю використання складного і тривалого процесуального механізму позовного провадження для вирішення безспірних вимог. Довгий час розгляду таких вимог раніше входив у компетенцію органів нотаріату, а виконання заборгованості здійснювалося на підставі виконавчого напису [4].

З прийняттям Цивільного процесуального кодексу 18 березня 2004 року розв'язання таких спорів перейшло під юрисдикцію суду. З того часу в Україні існує Розділ II "Наказне провадження" в ЦПК, який містить норми, що визначають правила розгляду справ на підставі безспірних вимог та вимоги до процесуальної форми судового наказу.

Що стосується імовірних шляхів подальшого розвитку інституту наказного провадження у вітчизняному господарському процесі, то, на думку Пальної А., для України є доволі перспективним запровадження електронного наказного провадження, що вже апробовано зарубіжними державами. Його втілення в національне законодавство сприяло би зниженню навантаження на вітчизняну судову систему, своєчасному та ефективному захисту порушених прав та інтересів фізичних і юридичних осіб, зменшенню витрат з державного бюджету [5, с. 36].

Отже, наказне провадження викликає значні дискусії серед науковців, і відсутність єдності в науковій літературі стосовно його сутності та механізму функціонування. Важливо зауважити, що висловлювані зауваження щодо наказного провадження знаходять відгук в процесуальній науці.

Отже, пропозиції щодо введення аналогів наказного провадження в цивільний процес повинні бути обґрунтовані оцінкою основних проблем та запропонованими шляхами їх вирішення. Це допоможе уникнути введення неефективних аспектів чи можливостей для зловживань в господарський процес.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Дяченко С. В. Поняття наказного провадження. Сучасні питання економіки і права, 2014. Вип. 1. С. 117–120.
2. Теоретичні проблеми спрощеного провадження у цивільному процесі. Цивільне право і процес. 2019. С. 32-35.
3. Джепа Ю. А. Поняття та особливості наказного провадження за Господарським процесуальним кодексом України. Науковий вісник публічного та приватного права, 2018. Вип. 3. С. 66-70.
4. Особливості наказного провадження. 2020. URL: <https://zib.com.ua/u/print/84482.html>
5. Пальона А. Правова регламентація наказного провадження: історія та зарубіжний досвід. Актуальні проблеми юридичної науки та практики 1 (7). 2023. С. 33-37.

ЕФЕКТИВНІСТЬ АЛЬТЕРНАТИВНИХ СПОСОБІВ ВИРІШЕННЯ СПОРІВ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Альтернативні способи вирішення спорів (Alternative Dispute Resolution, ADR) набувають все більшої популярності як ефективні методи врегулювання конфліктів у цивільному процесі. Основними формами ADR є медіація, арбітраж, переговори та інші види посередництва. Їх впровадження у цивільному процесі сприяє зниженню навантаження на судову систему, скороченню тривалості розгляду справ та забезпеченню більш гнучкого та конструктивного підходу до вирішення конфліктів.

Термін «альтернативне вирішення спорів» досі однозначно не визначений ні у вітчизняному, ні у зарубіжному законодавстві. Він є перекладом терміна «Alternative Dispute Resolution (ADR)» «для позначення гнучких і неформальних процедур врегулювання конфліктів, які виникли на противагу складній і громіздкій процедурі офіційного правосуддя та стали його своєрідною альтернативою» [1, с. 37], і який широко вживається в усьому світі, в тому числі в американському праві та праві європейських держав.

Альтернативні методи вирішення цивільних спорів мають на увазі безліч процедур, які використовуються для врегулювання конфлікту інтересів суб'єктів цивільного права тими засобами, які не вимагають звернення до суду. Можливість використання альтернативних методів вирішення цивільно-правових спорів виникає у зв'язку з постійним розвитком внутрішніх та зовнішніх взаємин правового та економічного характеру [2]. Постійне реформування законодавства порушує нові питання про місце альтернативних методів вирішення цивільних спорів, але для дослідження даної проблеми насамперед необхідне дослідження передумов виникнення альтернативних методів вирішення цивільних спорів, їх завдань та визначення можливості розвитку та впливу на вдосконалення законодавчої та судової систем України.

Альтернативні методи вирішення цивільних спорів гнучкіші і можуть розглядатися для подальшого вдосконалення законодавства про судову систему та різних процесуальних галузей як «майданчик» для запровадження нових експериментальних методів вирішення цивільних спорів та елементів забезпечення дії даного процесу. Так, у судовій системі вже значну роль відіграють електронно-обчислювальна техніка для зберігання та систематизації процесуальних документів, або, наприклад, для проведення відеоконференцій з особою, яка не може особисто прийти в зал судового засідання. Однак в якості перспективи розвитку ідей електронного правосуддя можна розглядати появу в деяких іноземних державах поняття «онлайн вирішення спорів». Онлайн-вирішення спорів народилося в результаті злиття альтернативного вирішення спорів та інформаційно-комунікаційних технологій як метод врегулювання спорів, що динамічно

відбуваються в мережі Інтернет, для яких традиційні засоби вирішення спору були неефективними або недоступними [3].

Незважаючи на численні переваги, альтернативні способи вирішення спорів мають певні обмеження та недоліки:

- Не всі спори можуть бути вирішені за допомогою ADR. Наприклад, деякі питання, що стосуються публічних інтересів або прав третіх осіб, повинні вирішуватися виключно в судовому порядку.

- Для використання ADR необхідна добровільна згода обох сторін, що може бути складно досягти в конфліктних ситуаціях [4].

У законодавчу систему активно впроваджуються нові методи альтернативного вирішення цивільних спорів та удосконалюються існуючі норми права. Це пов'язано зі зростанням інтересу громадянського суспільства до простоти методів вирішення спору без звернення до судових органів. Використання цих методів можливе виключно за згодою сторін та їх існування не може перешкоджати зверненню сторін до суду за повноцінним та всебічним розглядом та вирішенням спору відповідно до закону. Традиційний судовий розгляд не може існувати без альтернативних способів вирішення цивільних спорів, тому що їх взаємодія дозволяє розробити оптимальні шляхи вирішення цивільно-правових спорів, що виникають, і дозволяє знаходити нові напрями розвитку, з чого слід висновок про те, що в українському законодавстві об'єктивно необхідно розглядати альтернативні методи вирішення цивільних спорів як невід'ємний спосіб вирішення правових конфліктів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Подковенко Т. Альтернативні способи вирішення спорів: розвиток концепції. Актуальні проблеми правознавства. 2018. Випуск 1 (13). С. 36–42.
2. Озерський І. В. Актуальні проблеми медіації в юрисдикційному процесі України : навч. посіб. Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2020. 248 с. (С. 40)
3. Прилуцька А. В. Альтернативні способи вирішення правових спорів у федеральних судах США. Нове українське право 4. 2021. С. 157-163.
4. Кравцов С., О. Мірошник, А. Кутнякова. Альтернативні способи вирішення спорів. Наука і техніка сьогодні 6 (6) 2022.

КАСАЦІЙНЕ ОСКАРЖЕННЯ ЯК ФОРМА ПЕРЕГЛЯДУ СУДОВИХ РІШЕНЬ

Касаційне оскарження є важливим елементом правової системи, що дозволяє забезпечити справедливість і законність судових рішень.

Відповідно до статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», судові рішення, яким завершується розгляд справи в суді, ухвалюється іменем України. Вони є обов'язковими для виконання всіма органами державної влади, органами місцевого самоврядування, їх посадовими та службовими особами, а також фізичними і юридичними особами та їх об'єднаннями на всій території України [1]. Це означає, що судові рішення, які набрали законної сили, є беззаперечними у тій частині, яка встановлює наявність або відсутність конкретних правовідносин чи юридичних фактів. Вони зобов'язують певних осіб діяти у визначений спосіб або утримуватися від певних дій. Такі рішення вважаються правильними, доки не буде встановлено інше у встановленому законом порядку. Якщо виникають сумніви щодо правильності рішення, що набрало законної сили, закон надає право оскаржити його в касаційному порядку для перевірки його законності [2].

Касаційне провадження — це етап у цивільному процесі, де суд касаційної інстанції перевіряє законність судових рішень, що вже стали остаточними, тобто набрали законної сили. Основна мета цього етапу полягає в виправленні суттєвих помилок у застосуванні матеріального права або порушенні процесуальних норм судами на попередніх стадіях судового процесу [3].

Касаційне провадження є однією з конституційних гарантій захисту прав, свобод та законних інтересів осіб у цивільному процесі. Воно надає учасникам цивільного судочинства можливість захищати свої права навіть після набрання рішенням законної сили, якщо є підстави сумніватися у його законності [2].

Згідно із законодавством, право на касаційне оскарження судових рішень, що набрали законної сили, мають сторони та інші особи, які брали участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їхні права, свободи чи обов'язки. Особи, які не брали участі у справі, мають право отримувати в суді, який ухвалив рішення, усну або письмову інформацію про результати розгляду справи, ознайомлюватися з матеріалами справи, робити з них витяги, знімати копії документів, одержувати копії рішень і ухвал. При розгляді справи в касаційній інстанції вони набувають прав осіб, які беруть участь у справі, зокрема мають право брати участь у розгляді справи, заявляти клопотання тощо [4].

На відміну від суду апеляційної інстанції, суд касаційної інстанції не розглядає справу повторно. Його основною функцією є перевірка законності судових рішень, у яких суд

апеляційної інстанції не усунув істотні порушення закону, допущені судом першої інстанції, або сам їх допустив, а також забезпечення однакового застосування закону [5].

Касаційна скарга на судові рішення подається у письмовій формі відповідно до вимог, визначених законодавством, протягом тридцяти днів з дня його проголошення або з дня складення повного судового рішення у випадках, коли у судовому засіданні було оголошено лише вступну та резолютивну частини рішення або розгляду справи без повідомлення учасників справи. Вона подається безпосередньо до суду касаційної інстанції в порядку, встановленому відповідно до процедур, передбачених в Цивільному процесуальному кодексі [6].

Отже, касаційне оскарження є важливою формою перегляду судових рішень на останньому етапі цивільного процесу. Його основна мета полягає у перевірці законності та правильності судових вирішень, що набрали законної сили, з метою виправлення суттєвих помилок у застосуванні матеріального права або порушенні процесуальних норм судами на попередніх стадіях судового процесу. Касаційна інстанція не розглядає справу повторно, але може скасувати або змінити рішення апеляційного суду і направити справу на новий розгляд. Цей процес спрямований на забезпечення однакового та правильного застосування закону в судовій практиці, що сприяє стабільності та надійності судової системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 02.06.2016 р. № 1402-VIII : станом на 26 берез. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

2. *Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна"*. URL: https://vo.uu.edu.ua/pluginfile.php/319053/mod_resource/content/3/Лекція%2025.pdf (дата звернення: 18.06.2024).

3. Сутність і значення стадії касаційного провадження | Коментар. *Мего-Інфо - Юридичний портал України №1, Коментар ЦПК, КПК, КУПАП, ККУ, ЦК*. URL: <http://mego.info/матеріал/сутність-і-значення-стадії-касаційного-провадження> (дата звернення: 18.06.2024).

4. Про судову практику розгляду цивільних справ у касаційному порядку : Постанова Вищ. спеціаліз. суду України з розгляду цивільн. і кримін. справ від 14.06.2012 р. № 10. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0010740-12#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

5. Завдання Верховного Суду як суду касаційної інстанції. *ВЕРХОВНИЙ СУД*. URL: <https://supreme.court.gov.ua/supreme/pres-centr/zmi/616347/> (дата звернення: 18.06.2024).

6. Цивільний процесуальний кодекс України : Кодекс України від 18.03.2004 р. № 1618-IV : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

ЗАБУДСЬКИЙ Олександр

курсант 2-го курсу, н.г. ДР-245 ФПФОДР НПУ

Науковий керівник: **ЛОГІНОВА Марина**

викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ПОРУШЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Юридична відповідальність за порушення екологічного законодавства – це важлива тема, яка стосується захисту навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки. Україна, як і багато інших країн, має розроблену систему нормативно-правових актів, що регулюють екологічну діяльність і встановлюють відповідальність за їх порушення.

Відповідальність за порушення екологічного законодавства включає різні правові засоби, встановлені законодавством (адміністративним, кримінальним, цивільним, трудовим, фінансовим тощо), які застосовуються при порушенні вимог щодо охорони довкілля, екологічної безпеки населення, правил використання природних ресурсів та заподіяння шкоди навколишньому середовищу [1].

Цей вид відповідальності призначений для покарання за екологічні правопорушення. Екологічне правопорушення – це навмисна, протиправна, та економічно небезпечна дія, яка порушує встановлені правила використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища, а також екологічні та пов'язані з ними права людини і вимоги економічної безпеки [2].

В Україні існують дисциплінарна, адміністративна, цивільна та кримінальна відповідальність за порушення екологічного законодавства, про що зазначено в статті 68 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" [3].

Одним із видів юридичної відповідальності в екологічній сфері є дисциплінарна відповідальність. Дисциплінарна відповідальність за екологічні правопорушення застосовується до осіб, які винні у порушенні екологічних вимог під час виконання своїх обов'язків та правил трудової дисципліни, пов'язаних з використанням природних ресурсів і охороною навколишнього середовища. Підставою для дисциплінарної відповідальності є порушення в сфері екології, таких як використання природних ресурсів, охорона навколишнього середовища і забезпечення екологічної безпеки [3].

Проте, найбільш поширеною в Україні є адміністративна відповідальність за порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Адміністративна відповідальність передбачена Кодексом про адміністративні правопорушення України. Адміністративна відповідальність – це вид суспільних відносин, в яких застосовуються заходи адміністративного впливу (стягнення) за винні і протиправні дії, що порушують встановлений порядок використання природних ресурсів, охорону навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки та екологічні права громадян [3].

Кримінальна відповідальність за екологічні злочини – це стан розвитку суспільних відносин, коли застосовуються кримінально-правові покарання до осіб, винних у вчиненні екологічного правопорушення з високим рівнем екологічного ризику та загрози для навколишнього природного середовища, природних ресурсів, життя і здоров'я людей. Кримінальна відповідальність за екологічні порушення передбачена у розділі VIII Кримінального кодексу України, який повністю присвячений боротьбі зі злочинами проти довкілля. У цьому розділі наведено перелік найбільш небезпечних кримінальних правопорушень у сфері використання природних ресурсів і охорони довкілля та встановлено відповідальність за їх вчинення [4].

Майнова відповідальність за екологічні правопорушення (делікти) – це вид юридичної відповідальності, що передбачає обов'язок фізичних і юридичних осіб компенсувати шкоду, завдану власникам або користувачам природних ресурсів, а також за порушення екологічних та інших прав громадян. Підставою для майнової відповідальності є наявність реальної шкоди, як матеріальної, так і моральної [3].

Особливості застосування цивільної відповідальності за порушення екологічного законодавства зазначені у ст. 69 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища». Вона передбачає, що шкода, заподіяна внаслідок порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища, підлягає компенсації у повному обсязі. Особи, яким завдано такої шкоди, мають право на відшкодування неотриманих прибутків за час, необхідний для відновлення здоров'я, якості навколишнього природного середовища, відтворення природних ресурсів до стану, придатного для використання за цільовим призначенням [2].

Важливо також враховувати, що застосування заходів дисциплінарної, адміністративної або кримінальної відповідальності не звільняє винних від обов'язку компенсувати шкоду, заподіяну забрудненням навколишнього природного середовища та погіршенням якості природних ресурсів. Незаконно добуті природні ресурси та виготовлена з них продукція підлягають безоплатному вилученню, а знаряддя правопорушення – конфіскації [4].

Окремо слід звернути увагу на те, що згідно з Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі», у 2017 році була посилена відповідальність за вчинення певних видів екологічних правопорушень. Сума штрафів була збільшена у п'ять разів, що знайшло своє відображення у статтях 71, 73, 77, 87, 88, 88-1, 90 Кодексу України про адміністративні правопорушення [5].

Та незважаючи на досить серйозні санкції за порушення екологічного законодавства, їх практичне застосування залишається на невисокому рівні. Тому, крім державного регулювання, кожен з нас має розуміти свою відповідальність за стан навколишнього середовища та природних ресурсів, які ми залишимо у спадок майбутнім поколінням. Збереження природи має бути завданням не тільки держави, але й кожного з нас.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Відповідальність за порушення екологічного законодавства – WikiLegalAid. Платформа правових консультацій - WikiLegalAid. URL: [https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Відповідальність за порушення екологічного законодавства](https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Відповідальність_за_порушення_екологічного_законодавства)(дата звернення: 19.06.2024).
2. Відповідальність за порушення норм екологічного законодавства. Освіта.UA. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/9997/>(дата звернення: 19.06.2024).
3. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII: станом на 8 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>(дата звернення: 19.06.2024).
4. Юридична відповідальність за екологічні правопорушення - Юридична Газета. Юридична газета – онлайн версія. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/yuridichna-vidpovidalnist-za-ekologichni-pravoporushehnyia.html>(дата звернення: 19.06.2024).
5. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо виконання Конвенції про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі : Закон України від 07.02.2017 р. № 1832-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1832-19#Text>(дата звернення: 19.06.2024).

Казіміров Микола Миколайович

курсант 2-го курсу ФПФОДР НПУ

*Науковий керівник: **Нагорна Олена Олександрівна,***

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ВПЛИВ ВОЄННОГО СТАНУ НА ЦИВІЛЬНИЙ ПРОЦЕС

Із початком повномасштабної атаки Російської Федерації території нашої незалежної та суверенної держави минуло вже багато часу, ці події вплинули на всі соціально-культурні, політико-економічні та правові реалії нашої держави. Налагоджений процес здійснення правосуддя в Україні не може бути зупинений навіть за умов введення воєнного стану, оскільки деструктивні зміни та порушення прав і законних інтересів фізичних та юридичних осіб, що виникають під час бойових дій, потребують відповідної реакції з боку держави. Порушені права повинні відновлюватись, зокрема і в рамках цивільного процесу.

Правосуддя є основоположною категорією та кінцевою метою реалізації конституційного права кожної особи на судовий захист. Конституція України гарантує право на судовий захист (ст. 55), яке не може бути обмежене навіть в умовах воєнного стану (ст. 64). Правосуддя, як виключна судова компетенція, здійснюється через спеціальну процесуальну форму під час розгляду і вирішення справ[1].

У березні 2022 року ДП «Центр судових сервісів» впровадило новий модуль відеоконференцз'язку, що значно спростило процедуру трансляції судових засідань в онлайн-режимі. Також, У квітні 2022 року вирішили проблему, пов'язану з безпекою подачі необхідних документів до суду, був розроблений новий сервіс під назвою «Електронний кабінет», який надає можливість надсилати документи в електронному форматі без загрози життю. За допомогою відеоконференцій фізичні та юридичні особи можуть брати участь у судових засіданнях, подаючи необхідні документи дистанційно та отримуючи доступ до правосуддя, незалежно від свого місця знаходження.

У відповідь на потреби сучасної воєнної ситуації прискорена адаптація системи правосуддя включає додаткові особливості судочинства. Роз'яснення Верховного Суду України та рекомендації Ради суддів України включають такі положення:

Справи можуть бути відкладені або вилучені з розгляду через небезпеку для життя учасників або працівників суду. Учасники мають право подати заяву про відкладення через активні бойові дії, а також на проведення судових засідань у режимі відеоконференції. Перевага надається невідкладним справам. Відповідальність за розроблення судової практики у воєнний час. Розгляд невідкладних справ за письмового згодою всіх учасників. Обмеження особистого прийому громадян та доступу сторонніх осіб на судові засідання. Обмеження доступу до деяких е-ресурсів для безпеки відвідувачів та учасників процесів. Графік роботи судів та умови визначаються з урахуванням поточної обстановки. Введення воєнного стану є підставою для поновлення процесуальних строків.

Як зазначив О.Г. Привиденцев у своїй статті: «Система судових органів виконує покладену на неї основну функцію - здійснення правосуддя, навіть в умовах воєнного стану, забезпечуючи право особи на судовий захист, яке гарантоване Конституцією України.» [3]

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. Відомості Верховної Ради України.
2. Рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Рада суд-дів України. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikovalarekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogostanu> (Дата звернення: 03.05.2022).
3. О. Г. Привиденцев, Особливості здійснення цивільного судочинства в умовах воєнного стану, аспірант кафедри цивільного процесу Національного університету «Одеська юридична академія», Прикарпатський юридичний вісник, 2022, 56 с.

Казіміров Микола

курсант 2 курсу, н.г ДР-245

ФПФОДР НПУ

Науковий керівник: Логінова Марина

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ЕКОЛОГІЧНІ НАСЛІДКИ БОЙОВИХ ДІЙ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У ЗОНІ КОНФЛІКТУ

Екологічні наслідки бойових дій на території України, зокрема в зоні конфлікту на Донбасі, мають суттєвий негативний вплив на навколишнє середовище. Обстріли та вибухи призводять до викидів великої кількості пилу, диму та токсичних речовин в атмосферу, що погіршує якість повітря. Спалювання військової техніки та складів може виділяти токсичні гази та важкі метали.

Водні ресурси також зазнають значних пошкоджень. Руїнування інфраструктури, таких як очисні споруди та системи водопостачання, призводить до забруднення річок та підземних вод хімічними речовинами, нафтою та важкими металами. Це загрожує здоров'ю місцевого населення та біорізноманіттю.

Ґрунти стають забрудненими внаслідок вибухів, які залишають після себе важкі метали та хімічні сполуки. Це ускладнює ведення сільського господарства та відновлення природних екосистем. Зруйновані ліси та степи втрачають свою здатність до самовідновлення, а це веде до ерозії ґрунтів та зниження продуктивності земель.

Флора та фауна регіону страждають від прямого впливу бойових дій та руїнування середовищ існування. Звукове забруднення та фізичні руїнування призводять до зниження популяцій багатьох видів тварин і рослин. Деякі види можуть опинитися під загрозою зникнення через втрату природних місць проживання.

Вибухонебезпечні предмети, залишені після бойових дій, представляють тривалу загрозу для місцевого населення та дикої природи. Міни та не вибухлі снаряди можуть спричинити додаткові жертви та ускладнювати відновлення територій.

Загалом, екологічні наслідки бойових дій в Україні є масштабними та комплексними, вимагають тривалого часу та значних ресурсів для їх подолання та відновлення екосистем.

За 2021 рік зареєстровано 687 видів тварин та 857 видів рослин, які перебувають під загрозою зникнення через проведення бойових дій на території України. Окрім знищення дикої природи через лісові пожежі, спричинені обстрілами, у Чорному морі знайдено тисячі загинблих дельфінів. Це може бути наслідком підвищеного шуму від судноплавства та використання військово-морськими флотами потужних гідроакустичних систем. Дані про загинбел дельфінів зібрав Національний природний парк Тузлинського лиману України. [1]

Бойові дії порушують спокій диких тварин, як наслідок вони гинуть або намагаються втекти з небезпечних зон. Весна є критичним періодом для більшості птахів, які виводять своє потомство і потребують спокою. З квітня по червень також відбувається отелення лосів, що є критично важливим процесом для їхнього виживання. Лось, який є рідкісним видом в Україні та внесений до Червоної книги, особливо вразливий в цей період.

Через Україну проходять три основні міграційні шляхи птахів: Азово-Чорноморський широтний (південний коридор) з найбільшою концентрацією перелітних птахів, Поліський широтний (північний коридор) уздовж лісової смуги Полісся і на півночі Лісостепу, та Дніпровський меридіанний міграційний шлях, що проходить уздовж річища Дніпра та його притоки Десни. Особливо важливий цей шлях для водоплавних та прибережних птахів, таких як гуси, качки, гагари, кулики, мартини та кричак.

На водоймах зупиняються великі зграї гусей, качок, лебедів, мартинів, кричак. На луках і болотах можна зустріти журавлів, куликів та інших птахів, а на деревах і кущах — багато видів горобцеподібних, таких як зяблики, дрозди, вівсянки, шпаки, вільшанки, вівчарики, кропив'янки та мухоловки. Ці місця зупинок є важливими для харчування та відпочинку мігруючих птахів і потребують охорони. [2]

У 2022 році було зафіксовано, що через військові дії постраждало, як не менше 3 млн гектарів лісів, така кількість становить майже третину лісового фонду України. У 2023 році внаслідок пожежі у Херсонському національному парку згоріло близько 80% острівної частини, також через окупацію Чорнобильські ліси ніяк не могли загасити декілька днів. Через бойові дії деякі ліси втрачені назавжди, а на відновлення інших необхідно близько 10 років як мінімум. [3]

Після початку військових дій в Україні багато країн та міжнародних організацій долучилися до допомоги у відновленні місцевої фауни. Вони надають фінансову, технічну та експертну підтримку для збереження та відтворення біорізноманіття. Міжнародні донори, такі як Європейський Союз, уряди США, Канади та інших країн, виділили значні кошти на програми збереження природи. Ці кошти спрямовані на відновлення знищених екосистем, зокрема лісів, водно-болотних угідь та інших природоохоронних територій. Країни-партнери надають сучасне обладнання та технології для моніторингу стану навколишнього середовища та проведення екологічних досліджень. Зокрема, використовуються дрони та супутникові знімки для оцінки масштабів пошкоджень і планування відновлювальних робіт.

Міжнародні партнери допомагатимуть Україні у відновленні водно-болотних угідь та екосистем на півночі країни. Це обговорив заступник Міністра з питань європейської інтеграції Євгеній Федоренко з керівним комітетом проекту «Сприяння сталому тваринництву та збереження екосистем на півночі України». Проект виконується Програмою розвитку ООН в Україні (ПРООН) за підтримки Глобального екологічного фонду (GEF).

Заступник Міністра зазначив, що попри війну, Україна продовжує реагувати на виклики зміни клімату. Збереження та відновлення деградованих екосистем і торфовищ є важливою складовою досягнення кліматичної нейтральності. Один гектар водно-болотних угідь поглинає близько 2 тонн CO₂.

Проект ПРООН-GEF триватиме до 2026 року і охоплюватиме сім областей: Волинську, Житомирську, Рівненську, Київську, Вінницьку, Хмельницьку та Чернігівську. Мета проекту – створити модель сталої продовольчої системи, яка знижує викиди парникових газів, покращує родючість ґрунтів та зберігає види, що знаходяться під загрозою зникнення.

Проект включатиме розробку планів збереження і відновлення природних середовищ існування та систему вимірювань, верифікації та звітності для оцінки й зменшення потоків парникових газів на торфовищах. Ця робота узгоджується з пунктом 8 Формули

миру Президента України «Екологічна безпека», який передбачає не лише обрахунок збитків довкіллю, а й розмінування та відновлення природи [4].

Військові дії на території України завдали значної шкоди природному середовищу, включаючи ліси, водно-болотні угіддя та екосистеми. Міжнародна співпраця відіграє ключову роль у відновленні цих екосистем та збереженні біорізноманіття. Завдяки підтримці міжнародних партнерів, таких як ПРООН та Глобальний екологічний фонд, Україна отримує необхідні ресурси та експертизу для відновлення природних територій. Проекти, спрямовані на зниження викидів парникових газів, покращення родючості ґрунтів та збереження рідкісних видів, є важливими кроками до екологічної безпеки та сталого розвитку. Спільні зусилля України та міжнародної спільноти допоможуть не лише відновити природне середовище, але й інтегрувати країну до європейських екологічних стандартів, забезпечуючи сталий розвиток та збереження природи для майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Випалена земля і забруднена вода: катастрофічні екологічні наслідки війни Росії проти України. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/ekolohichna-katastrofa-cherez-viynu-rosiyi/31921705.html> (дата звернення 17.06.2024)
2. Природа та війна: як військове вторгнення Росії впливає на довкілля України. URL: <https://ecoaction.org.ua/pryroda-ta-vijna.html> (дата звернення 17.06.2024)
3. Війна та екологія: чому природа стає жертвою збройного конфлікту? URL: <https://iaa.org.ua/articles/vijna-ta-ekologiya-chomu-pryroda-staye-zhertvoyu-zbrojnogo-konfliktu/> (дата звернення 18.06.2024)
4. Міжнародні партнери допомагатимуть Україні у відновленні водно-болотних угідь та екосистем на півночі країни. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/mizhnarodni-partnery-dopomahatymut-ukraini-u-vidnovlenni-vodno-bolotnykh-uhid-ta-ekosystem-na-pivnochi-krainy> (дата звернення 18.06.2024)

Казіміров Микола

курсант 2 курсу, н.г ДР-245

ФПФОДР НПУ

Науковий керівник: **Логінова Марина**

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ПРОБЛЕМИ ДОДЕРЖАННЯ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВИХ СТАНДАРТІВ ЩОДО ПРАВА ЛЮДИНИ НА ВОДУ

Право на воду є не лише основним правом людини, але й важливим елементом для забезпечення життя і здоров'я нашого суспільства. Вода необхідна для задоволення базових потреб людини, таких як пиття, гігієна і санітарія. Доступ до чистої води є критично важливим для запобігання захворювань та підтримання загального здоров'я населення. Крім того, вода є ключовим елементом в агропромисловому секторі, від якого залежить продуктивність сільського господарства і безпека харчування. Її також використовують у виробництві та енергетиці, від чого залежить економічний розвиток і добробут суспільства. Отже, гарантування доступу до безпечної води є стратегічно важливим завданням для забезпечення стійкого розвитку і підвищення якості життя населення.

Як зазначено у Міжнародному протоколі про воду та здоров'я, «вода необхідна для підтримання життя і що наявність води у такій кількості та якості, які необхідні для задоволення основних потреб людини, є однією з передумов як зміцнення здоров'я людей, так і сталого розвитку» [1].

Право на воду безперечно входить у склад права на гідне життя. Гідне життя включає доступ до необхідних ресурсів для задоволення базових потреб людини, серед яких найважливішими є доступ до питної води. Це право закріплене в різних міжнародних документах і конвенціях, які гарантують, що всі люди мають можливість безпечно використовувати водні ресурси для задоволення особистих і сімейних потреб.

Без доступу до чистої води людина не може забезпечити умови гігієни, що може призвести до ризику захворювань і негативно впливати на загальний стан здоров'я. Крім того, вода є ключовим фактором для забезпечення продовольчої безпеки через полив і сільське господарство, що також є необхідними складовими гідного життя.

Право на питну воду є універсальним правом, що належить кожній людині з моменту народження. Це право не від'ємне від права на життя, оскільки вода є життєво важливим компонентом для здоров'я людини. Забезпечення права людини на воду вимагає належних правових механізмів, включаючи міжнародне визнання та закріплення в національних законах, зокрема, на рівні конституції.

Через війну, яка почалася в 2014 році на сході країни. За даними ЮНІСЕФ, понад 6 мільйонів українців, включаючи дітей, стали жертвами кризи з доступом до питної води. Це є серйозною проблемою, оскільки вода є життєво важливим ресурсом для забезпечення основних гігієнічних потреб і здоров'я населення.

Конфлікт на сході України призвів до пошкодження і знищення водопровідних систем і інфраструктури, що призводить до перерв у постачанні води та забруднення

джерел води. Нестабільна ситуація також ускладнює роботу організацій громадянського суспільства і міжнародних гуманітарних організацій у забезпеченні населення чистою і безпечною водою.

Ця ситуація підкреслює важливість міжнародної підтримки та гуманітарної допомоги для відновлення і покращення водопостачання на постраждалих територіях. Гуманітарні організації, такі як ЮНІСЕФ, активно працюють над наданням необхідної допомоги, включаючи доставку питної води, ремонт і відновлення інфраструктури, а також надання освіти щодо безпечного використання води у зоні конфлікту [2].

Відновлення доступу до безпечної води є ключовим елементом в зусиллях з полегшення гуманітарної кризи в Україні і відновлення звичайного життя для мільйонів людей, які постраждали внаслідок війни.

Як підсумок можна зазначити, що право на питну воду є невід'ємним компонентом права на життя кожної людини, оскільки вода є критично важливим для забезпечення її здоров'я та існування. Це універсальне право має бути гарантоване на всіх рівнях — від міжнародного визнання до закріплення в національних законах, щоб забезпечити доступ до чистої і безпечної води для всіх людей незалежно від їхнього місця проживання чи соціального статусу. Реалізація цього права вимагає спільних зусиль усіх держав і міжнародних організацій з метою забезпечення сталого розвитку та підвищення якості життя населення всього світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Протокол про воду та здоров'я до Конвенції про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер 1992 року: ратифікований Законом України № 1066-IV від 09 липня 2003 р. / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 5. Ст. 30.

2. Через війну понад 6 млн українців мають проблеми з питною водою – ЮНІСЕФ. Слово і діло. 2022. 19 квітня. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2022/04/19/novyna/suspilstvo/chezez-vijnu-6-mln-ukrayincziv-mayut-problemy-pytnoyu-vodoyu-yunisef>

КАЗІМІРОВ Микола

курсант 2 курсу, н.г ДР-245

ФПФОДР НПУ

Науковий керівник: **ФРОЛОВ Михайло**

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ЦИВІЛЬНА ПРАВА ГРОМАДЯН В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Цивільні права громадян в умовах воєнного стану є складною темою, що потребує уважного розгляду як з юридичної, так і з соціальною точку зору. Воєнний стан, запроваджений у відповідь на зовнішню агресію або загрозу національній безпеці, накладає особливі обмеження на функціонування державних інституцій та життя суспільства. В Україні правовий режим воєнного стану регулюється Конституцією України та законами, зокрема Законом України "Про правовий режим воєнного стану". Відповідно до статті 64 Конституції, під час воєнного стану можуть бути обмежені деякі конституційні права і свободи громадян, окрім прав, передбачених статтями 27, 28, 29 Конституції України, які не підлягають обмеженню за будь-яких обставин. Це включає право на життя, заборону катувань, право на свободу та особисту недоторканність. В умовах воєнного стану держава зобов'язана дотримуватись принципів пропорційності та необхідності, забезпечуючи баланс між безпекою країни та захистом прав і свобод громадян. Введення воєнного стану також зумовлює особливі процедури щодо захисту прав власності, свободи пересування, свободи слова та зібрань, що вимагає від громадян розуміння нових правових рамок і готовності діяти у відповідності з ними. Розглядаючи питання цивільних прав у цей складний період, важливо враховувати не лише юридичні норми, але й соціальні наслідки, зокрема для вразливих груп населення. Отже, дослідження цивільних прав в умовах воєнного стану має на меті не лише аналіз правових положень, а й оцінку їх реального впливу на життя громадян, що стає особливо актуальним в умовах сучасних викликів, які стоять перед Україною.

Правовідносини постійно змінюються. Вони виникають, змінюються і припиняються на основі юридичних фактів, передбачених законом. У теорії цивільного права юридичні факти традиційно розглядаються як реальні обставини, з якими норми права пов'язують певні юридичні наслідки, а саме виникнення, зміну або припинення цивільних правовідносин.

Як зазначив законодавець, який намагався врегулювати суспільні відносини, що виникають за межами країни, через Закон України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України». У частині 3 статті 9 цього закону чітко вказано, що будь-який акт (рішення, документ), виданий органами чи особами на тимчасово окупованій території, якщо ці органи або особи були створені, обрані чи призначені не відповідно до закону, є недійсним і не має правових наслідків [1].

Такий підхід законодавця призвів до ситуації, коли самостійні суспільні відносини, в яких перебувають громадяни України, опинилися поза сферою правового регулювання. Суд відхиляє задоволення заяв про встановлення факту реєстрації шлюбу, мотивуючи це тим, що заявник знав про недійсність документів, виданих на тимчасово окупованих

територіях, і не використав право на подання заяви про реєстрацію актів громадянського стану до Державного реєстру актів громадянського стану України. Тому відсутні правові підстави для задоволення таких прохань. Проте, час від часу виникає потреба у встановленні окремих правотворюючих фактів, таких як шлюбні договори, оскільки деякі правові наслідки залежать від факту шлюбу: презумпція батьківства, статус дітей, спільне майно подружжя, дійсність шлюбних договорів, визначення кола спадкоємців за законом тощо.

На даний час українські суди при ухваленні рішень, пов'язаних із тимчасово окупованими територіями України, активно застосовують "Намібійські винятки" [2].

Це означає, що незаконність і недійсність влади на окупованій території не призводить до недійсності таких дій, як народження, смерть та реєстрація шлюбу.

Отже, в умовах правового режиму тимчасово окупованих територій України законодавство передбачає недійсність актів, виданих незаконними органами влади. Це створює правові ускладнення для громадян, які проживають на цих територіях, особливо у випадках, пов'язаних із реєстрацією шлюбів, народженням дітей та іншими важливими життєвими подіями. Суди, застосовуючи "Намібійські винятки", визнають дійсність певних юридичних дій, таких як народження, смерть і реєстрація шлюбу, щоб уникнути правової невизначеності та захистити основні права громадян. Це забезпечує баланс між законодавчими обмеженнями та необхідністю захисту прав людини в умовах окупації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text>

2. «Намібійські винятки» або визнання документів, виданих окупаційною владою. URL: <https://porady.org.ua/namibiyski-vynyatky-abo-vyznannya-dokumentiv-vydanykh-okupatsiynoyu-vladoyu>

Дмитро КАЗЬМИРУК

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

Науковий керівник: Олена НАГОРНА

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ЦИВІЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Процесуальні строки – це періоди, визначені законом або судом, протягом яких учасники судового процесу та сам суд здійснюють певні процесуальні дії[1].

Види процесуальних строків за способом визначення: строки, встановлені законом; строки, встановлені судом.

Якщо законом не визначено строк для вчинення процесуальної дії, його встановлює суд. Суд має визначати строки, які є розумними, враховуючи обставини справи. Розумний строк – це той, який надає достатньо часу для виконання процесуальної дії з урахуванням завдань цивільного судочинства.

Види процесуальних строків за способом обчислення: Строки-періоди: визначаються певною тривалістю, протягом якої повинні бути вчинені процесуальні дії. Тривалість цих строків встановлюється згідно із законодавчими способами обчислення та правилами щодо початку, закінчення, поновлення і продовження процесуальних строків. Строки, встановлені конкретним моментом вчинення процесуальної дії: зазначаються конкретна дата і час.

Процесуальні строки, визначені законом або судом, обчислюються роками, місяцями, днями або вказуються за подією, яка неминуче настане. Перебіг строку починається з наступного дня після визначеної дати або настання події. Строк, що обчислюється роками, закінчується у відповідні місяць і число останнього року. Строк, що обчислюється місяцями, закінчується у відповідне число останнього місяця, а якщо відповідного числа в цьому місяці немає, то в останній день місяця. Якщо строк закінчується у вихідний, святковий або інший неробочий день, останнім днем строку вважається перший після нього робочий день. Строк, пов'язаний з настанням події, закінчується наступного дня після її настання. Останній день строку триває до 24 години, але якщо процесуальну дію потрібно здійснити в суді, де робочий час закінчується раніше, строк завершується із закінченням робочого часу суду. Строк не вважається пропущеним, якщо до його закінчення заява, скарга або інші документи та матеріали чи грошові кошти здані на пошту або передані іншим відповідним способом зв'язку.

Недосконалий судовий захист прав і свобод людини та громадянина (недостатня правова визначеність, недотримання розумних строків розгляду справ, обмеження права доступу до суду, недостатнє дотримання принципів незалежності та безсторонності суду тощо) є однією з гострих проблем у нашій країні, на яку неодноразово вказував Європейський суд з прав людини (далі – Європейський суд). Тому підвищення ефективності правосуддя є одним із пріоритетних напрямів стратегічного розвитку України.

Науковці по-різному тлумачать зміст поняття процесуальних строків. Наприклад, М. Й. Штефан визначав процесуальні строки як періоди часу, встановлені для здійснення процесуальних дій учасниками процесу, судом або іншими особами за вказівкою закону або за приписом суду. Він виокремлював дві категорії строків: момент часу (наприклад, останній день строку триває до 24-ї години) та проміжок часу (наприклад, строки, що обчислюються роками, місяцями, днями). Я. П. Зейкан розглядає процесуальний строк як встановлений законом або призначений судом проміжок часу, з яким процесуальний закон пов'язує можливість або необхідність вчинення конкретних процесуальних дій або настання певних правових наслідків. При цьому він зазначає, що строки, встановлені для судді або суду, не є процесуальними і їх слід називати службовими.

Як свідчить практика Європейського суду[3], найпоширенішою підставою для констатації порушення Україною права на справедливий і відкритий розгляд справи упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, закріпленого в п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), є саме недотримання розумних строків розгляду справ.

Встановлюючи строк для виконання певної процесуальної дії, суд повинен враховувати конкретні обставини справи. Цей строк має бути достатнім для здійснення процесуальної дії, але не надто тривалим, щоб не затримувати остаточне вирішення спору. До судових строків належать, наприклад, строк для усунення недоліків позовної заяви (ч. 1 ст. 121 ЦПК), строк надання доказів (ст. 131 ЦПК), та строк відкладення розгляду справи (ст. 191 ЦПК) [1].

Провадження у справі може бути зупинене за певних обставин, що призводить до призупинення процесуальних строків (стаття 251 ЦПК України). Зупинення цих строків починається з події, яка змусила суд призупинити провадження. Наприклад, це може бути смерть особи або оголошення її померлою з можливим правонаступництвом, необхідність примирення сторін у справі про розірвання шлюбу, призначення або заміна представника, військова служба або неможливість розгляду справи до вирішення іншої чи участі судді у вирішенні спору. Відповідно до частини 2 статті 254 ЦПК України[1], після поновлення провадження у справі, строки продовжують свій перебіг.

Варто зазначити, що воєнний стан не є перешкодою для здійснення правосуддя і не є підставою для зупинення судового процесу. Згідно з чинним законодавством, учасники процесуальних правовідносин мають право подавати відповідні клопотання для поновлення строків. Якщо військові дії впливають на проведення справи, необхідно надати відповідні докази для зміни строків.

Отже, проаналізувавши нормативно-правову базу, врегульовану цивільним і цивільно-процесуальним законодавствами, можемо зробити висновок, що обізнаність в юриспруденції громадянами держави в умовах сьогодення є невід'ємною складовою приведення рівня національного законодавства до світового рівня. Уміння громадян розрізняти строки цивільно-процесуального права від строків визначеними іншими галузями права, знати, хто та в яких випадках їх встановлює, коли і під час яких обставин строки можуть бути призупинені, - являють собою вдосконалення державного правничого апарату.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України в ред. від 03.10.2017 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>.
2. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV// Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44 URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : з поправками, внесен. відповідно до положень Протоколів №№ 11 та 14 з Протоколами №№ 1, 4, 6, 7, 12 та 13) // Право України.
4. Конституція України // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – с. 141. – URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.

МАЙБОРОДА Анна

курсант 2 курсу, н.г ДР-245

ННППФПНП

Науковий керівник: НАГОРНА Олена

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВИЙ СТАТУС ТРЕТІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ: ЇХНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ УЧАСНИКІВ СУДОВИХ ВІДНОСИН

У цивільному процесі важливу роль відіграють треті особи, які можуть мати різні мотивації для своєї участі. Деякі визначення, наведені в літературі, зачіпають технічні аспекти цього поняття, розглядаючи третіх осіб головним чином як тих, хто не є прямими учасниками у справі, але має власні суб'єктивні права або інтереси, що не збігаються зі сторонами конфлікту. Інші підходи відзначають, що треті особи можуть брати участь у справі для захисту своїх прав, відмінних від тих, що вже представлені сторонами.

Законодавство йде далі, розрізняючи два види третіх осіб: ті, які претендують на самостійні вимоги щодо предмета спору, та ті, які вступають у справу без власних претензій, але можуть бути залучені до неї через вплив рішення на їхні права. Для кожної з цих категорій закон передбачає певні права та обов'язки, регулюючи їхню участь у процесі [3].

Щодо мотивації третіх осіб, вона може бути різноманітною. Деякі з них можуть мати матеріально-правовий інтерес, оскільки рішення у цій справі може вплинути на їхні права чи обов'язки. Інші можуть мати процесуальний інтерес, бажаючи підтримати одну зі сторін або виступити проти неї.

Необхідно розрізняти між інтересом як об'єктом захисту у судовому процесі та інтересом як мотивацією для участі в ньому. Враховуючи це, можна зрозуміти, що треті особи можуть мати різні підстави для своєї участі у цивільному процесі, а законодавство надає їм відповідні права та обов'язки, визначаючи їхній статус та участь у справі [4].

В літературі зазначено, що поняття охоронюваного законом інтересу варто розглядати у зв'язку з суб'єктивним правом, оскільки інтерес - це потреби та прагнення до конкретного блага, які можуть або не можуть бути захищені певним суб'єктивним правом. Цей інтерес відрізняється від блага, яке охоплюється правом, оскільки його реалізація не залежить від юридичного обов'язку іншої сторони. Таким чином, хоча законний інтерес може бути охоронений законом або правом, він не має такої ж юридичної сили, як право, оскільки не вимагає дій від інших осіб або чітко визначених обов'язків.

У справах окремого провадження, об'єктом судового захисту є саме охоронюваний законом інтерес, який виражається у потребі та прагненні до користування певним благом. Цей інтерес стає основою для вирішення питань, пов'язаних з судовим розглядом і вирішенням цивільних справ. У позовному провадженні, об'єктом судового захисту є порушене, невизнане або оспоруване право сторін [2].

Щодо участі третіх осіб у цивільних справах позовного провадження, їх інтерес полягає в захисті своїх прав, свобод чи інтересів через участь у цьому процесі. Це може

включати подання власного позову до однієї зі сторін або підтримку позову однієї із сторін. Таким чином, об'єктом захисту у цьому випадку є саме право третьої особи на участь у судовому процесі та захист своїх інтересів.

Для деяких категорій справ, закон визначає, хто може набути статусу третьої особи. Наприклад, у випадку з питаннями про застосування керівником або роботодавцем негативних заходів впливу до працівника, Національне агентство з питань запобігання корупції може бути залучено як третя особа на стороні позивача [1].

Тому, можна визначити наступне правовий статус третіх осіб у цивільному процесі визначається набуттям процесуального статусу, який включає в себе ряд прав та обов'язків. Перш за все, треті особи мають право брати участь у цивільному процесі, подавати докази, аргументувати свою позицію та захищати свої інтереси перед судом. Вони також мають право на адвоката та інших представників у судовому процесі.

З іншого боку, треті особи мають обов'язок дотримуватися процесуальних норм та вимог суду, долучатися до провадження у встановленому законом порядку, а також надавати всі необхідні відомості та докази на вимогу суду чи сторін. Крім того, вони повинні поважати права інших учасників судового процесу та дотримуватися принципів справедливості та добросовісності у вирішенні цивільних спорів [3].

Отже, у цивільному процесі правовий статус третіх осіб є важливим аспектом, який регулює їхню участь у судових відносинах. Треті особи мають право брати участь у судовому процесі, захищати свої інтереси та представляти свою позицію перед судом. Вони мають право на адвоката та інших представників у судовому процесі, щоб забезпечити ефективний захист своїх прав.

Одночасно з правами треті особи мають обов'язок дотримуватися процесуальних норм та вимог суду, співпрацювати у провадженні та надавати необхідні відомості та докази.

Вони повинні поважати права інших учасників судового процесу та дотримуватися принципів справедливості та добросовісності у вирішенні цивільних спорів. Такий баланс прав і обов'язків забезпечує рівноправність та справедливості у цивільному процесі, сприяючи ефективному вирішенню суперечок між сторонами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кузьмич О. Я. Про співвідношення третіх осіб у цивільному праві із третіми особами у цивільному процесі. 2021р. 64-66с.
2. Петровський А. Реалізація інституту третіх осіб у цивільному судочинстві. Наукові інновації та передові технології № 2 (30) 2024р. 19-26с.
3. Коваленко І. А., В. В. Хміль. Види, ознаки та участь третіх осіб в цивільному процесі. Results of modern scientific research and development. Barca Academy Publishing, Madrid, Spain, 2022р. 87-89с.
4. Бачинська Н. О., Х. М. Яценко. Поняття, види та особливості третіх осіб у цивільному процесі України. Правовий часопис Донбасу № 3 2023р. 36-42с.

МІРОШНИЧЕНКО Анастасія
курсант 2 курсу, н.г. ДР-245 ФПФОДР НПУ
Науковий керівник: ФРОЛОВ Михайло
старший викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ПРАВО КОРИСТУВАННЯ ЧУЖИМ МАЙНОМ (СЕРВІТУТ) ЯК РЕЧОВЕ ПРАВО

Право користування чужим майном, або сервітут, є одним із видів речового права, яке забезпечує можливість користуватися чужою власністю у визначених межах і для конкретних потреб. Це право має давню історію і глибокі корені в правовій традиції багатьох країн, зокрема й України. Сервітут є важливим інструментом регулювання відносин між власниками майна і тими, хто потребує доступу до цього майна для здійснення своїх прав чи виконання певних функцій.

Сервітут – це право обмеженого користування чужим майном з певною метою, у межах, визначених договором або законом. Суб'єктами сервітутних відносин є: власник або володільць сусідньої земельної ділянки або іншої нерухомості, і особа, на користь якої встановлено сервітут – сервітуарій (фізичні та юридичні особи) [1].

Відповідно до ст. 401 ЦК, право користування чужим майном (сервітут) може бути встановлено щодо земельної ділянки, інших природних ресурсів (земельний сервітут) або іншого нерухомого майна для задоволення потреб інших осіб, які не можуть бути задоволені іншим способом. Особа має право вимагати від власника (володільця) сусідньої земельної ділянки, а в разі необхідності – від власника (володільця) іншої земельної ділянки надання земельного сервітуту. Право користування чужим майном може бути встановлено також щодо іншого нерухомого майна (будівлі, споруди тощо) [2].

Сервітут може належати власникові (володільцеві) сусідньої земельної ділянки, а також іншій конкретно визначеній особі (особистий сервітут) [1].

Згідно зі ст. 402 ЦК України, сервітут може бути встановлений договором, законом, заповітом або рішенням суду [2].

Земельний сервітут може бути встановлений договором між особою, яка його вимагає, та власником (володільцем) земельної ділянки і підлягає державній реєстрації у порядку, встановленому для реєстрації прав на нерухоме майно. Якщо домовленості про встановлення сервітуту та його умови не досягнуто, спір вирішується судом за позовом особи, яка вимагає встановлення сервітуту [4].

Відповідно до ст. 403 ЦК України, сервітут визначає обсяг прав користування чужим майном і може бути встановлений на певний строк або без визначення строку [2].

Особа, яка користується сервітутом, зобов'язана вносити плату за користування майном, якщо інше не передбачено договором, законом, заповітом або рішенням суду. Сервітут не підлягає відчуженню і не позбавляє власника майна права володіння, користування та розпоряджання цим майном. Сервітут зберігає чинність у разі переходу права власності на майно до інших осіб. Збитки, завдані власникові (володільцеві) земельної ділянки або іншого нерухомого майна особою, яка користується сервітутом, підлягають відшкодуванню на загальних підставах [3].

Отже, право користування чужим майном, або сервітут, є важливим аспектом речового права, який дозволяє одній особі користуватися чужою власністю для задоволення певних потреб. Це право може включати такі дії, як право проходу, проїзду, водозабору тощо, і є обмеженим у своєму обсязі та цілі.

Сервітут забезпечує баланс інтересів власника майна і особи, яка користується цим майном. Він регулюється цивільним законодавством і є обов'язковим для дотримання як власником, так і користувачем майна. Встановлення сервітуту повинно здійснюватися на законних підставах і з урахуванням справедливості та розумності, що відповідає принципам цивільного права.

Таким чином, сервітут сприяє ефективному використанню майна, забезпечуючи права користувача без порушення прав власника. Це речове право є важливим механізмом у цивільному праві, який дозволяє уникати конфліктів і сприяти гармонійному співіснуванню різних суб'єктів правовідносин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Право користування чужим майном (сервітут) | Тести на державну службу. Тести на державну службу | Онлайн тестування - Відповіді. URL: <https://testderz.com/zno-pravo/civil-law-lecture/право-користування-чужим-майном-серв/> (дата звернення: 19.06.2024).
2. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 27 квіт. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 19.06.2024).
3. Право володіння/користування чужим майном – WikiLegalAid. Платформа правових консультацій - WikiLegalAid. URL: https://wiki.legalaid.gov.ua/index.php/Право_володіння/користування_чужим_майном (дата звернення: 19.06.2024).
4. Відкритий міжнародний університет розвитку людини "Україна". URL: https://vo.uu.edu.ua/pluginfile.php/263138/mod_resource/content/6/Лекція%2013.pdf (дата звернення: 19.06.2024).

МІРОШНИЧЕНКО Анастасія

курсант 2-го курсу, н.г. ДР-245 ФПФОДР НПУ

Науковий керівник: ЛОГІНОВА Марина

викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПРИ ПОВОДЖЕННІ З НЕБЕЗПЕЧНИМИ ХІМІЧНИМИ РЕЧОВИНАМИ

В сучасному світі питання екологічної безпеки і поводження з небезпечними хімічними речовинами стають все актуальнішими і вимагають комплексного правового підходу. Екологічна безпека в контексті хімічних речовин є однією з найважливіших галузей охорони навколишнього середовища та здоров'я людини.

Хімічні речовини охоплюють широкий спектр речовин, які можуть впливати на навколишнє середовище і здоров'я людей. Це включає органічні і неорганічні сполуки або продукти, що містять ці речовини. При попаданні в навколишнє середовище або контакті з живими організмами вони можуть викликати шкоду через хімічні або фізико-хімічні процеси.

За ступенем небезпеки хімічні речовини класифікуються на чотири категорії:

1. Надзвичайно небезпечні.
2. Високо небезпечні.
3. Помірно небезпечні.
4. Мало небезпечні.

Ця класифікація допомагає визначати рівень потенційної небезпеки для здоров'я людей і навколишнього середовища, що дозволяє вживати відповідних заходів для їх безпечного використання, зберігання і утилізації [1].

Законом «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення» в статті 1 визначено, що серед факторів середовища життєдіяльності, які впливають або можуть впливати на здоров'я людини чи майбутніх поколінь, включаються хімічні фактори [3].

Хімічне виробництво є одним із видів діяльності, що становить підвищену екологічну небезпеку. Це охоплює виробництво основних хімічних речовин, фармацевтичних засобів, засобів захисту рослин, полімерів та інших матеріалів. Згідно з Законом України "Про об'єкти підвищеної небезпеки", об'єктами підвищеної небезпеки вважаються ті, де використовуються, виробляються, переробляються, зберігаються або транспортуються небезпечні речовини у великих кількостях [4]. З метою забезпечення безпеки таких об'єктів, суб'єкти господарювання зобов'язані подавати до місцевих органів декларації безпеки і розробляти плани локалізації та ліквідації аварій. Поводження з небезпечними речовинами регламентується законодавством, що передбачає дотримання спеціальних процедур, щоб уникнути забруднення навколишнього середовища.

Зокрема, вимоги щодо правового режиму поводження з небезпечними речовинами встановлені у Законі України "Про охорону навколишнього природного середовища". Цей закон вимагає від підприємств і громадян дотримувати правила транспортування,

зберігання та застосування хімічних речовин з метою запобігання їх негативному впливу на навколишнє середовище та продукти харчування [5].

Крім того, в Україні діє спеціальне законодавство щодо пестицидів і агрохімікатів. Він визначає важливі терміни та регулює правові відносини, пов'язані з використанням хімічних речовин у сільському господарстві. Згідно з цим законом, пестициди – це токсичні речовини, їх сполуки або суміші хімічного чи біологічного походження, призначені для знищення, регуляції або контролю над шкідливими організмами, які можуть завдати шкоди рослинам, тваринам, людям, матеріальним цінностям, а також бур'янам і деревно-чагарниковій рослинності. Агрохімікати – це різноманітні органічні, мінеральні і бактеріальні добрива, хімічні меліоранти, регулятори росту рослин та інші речовини, які застосовуються для підвищення родючості ґрунтів, урожайності сільськогосподарських культур і поліпшення якості рослинницької продукції [2].

Цей закон визначає процедури державної реєстрації, виробництва, закупівлі, транспортування, зберігання, торгівлі та безпечного застосування пестицидів і агрохімікатів. Він також встановлює права і обов'язки підприємств, установ, організацій та громадян у цій сфері, а також повноваження органів державної виконавчої влади і посадових осіб. Державна політика у цій області реалізується через уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань охорони навколишнього природного середовища та Кабінет Міністрів України [2].

Державна реєстрація пестицидів і агрохімікатів є основою для здійснення державного контролю через запровадження ряду санітарних заходів. Ці заходи включають процедури експертизи, інспектування, сертифікації та прийняття рішень щодо наявності в харчових продуктах дозволених кількостей залишків пестицидів і агрохімікатів, які продаються на ринку України. Цей процес здійснюється за участю центрального органу виконавчої влади з питань охорони здоров'я.

На територіях з радіоактивним забрудненням та в зонах надзвичайних екологічних ситуацій застосування пестицидів і агрохімікатів обмежується в порядку, що визначено спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з питань аграрної політики [1].

Таким чином, захист навколишнього середовища та екологічна безпека є однією з найважливіших проблем сучасності, особливо в контексті поводження з небезпечними хімічними речовинами. Правове забезпечення цієї сфери включає в себе широкий спектр нормативно-правових актів, спрямованих на запобігання негативному впливу хімічних речовин на навколишнє середовище та здоров'я людини. Основними аспектами є регулювання виробництва, зберігання, транспортування та використання хімічних речовин з урахуванням їх потенційної небезпеки. Національне законодавство повинно забезпечувати реєстрацію та контроль за хімічними речовинами, їх класифікацію згідно з міжнародними стандартами, а також розробку та впровадження планів надзвичайних ситуацій для запобігання аварій та подій, пов'язаних з ними. Важливим елементом є також відповідальність підприємств та організацій за наслідки використання небезпечних хімічних речовин. Ефективне правове забезпечення екологічної безпеки при поводженні з небезпечними хімічними речовинами вимагає системного підходу та постійного вдосконалення нормативно-правової бази з метою мінімізації негативних наслідків для природи та людини.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Правове забезпечення екологічної безпеки при поводженні з небезпечними хімічними речовинами. *StudFiles*. URL: <https://studfile.net/preview/5650670/page:20/> (дата звернення: 18.06.2024).
2. Про пестициди і агрохімікати: Закон України від 02.03.1995 р. № 86/95-ВР : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/86/95-вр#Text> (дата звернення: 18.06.2024).
3. Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення : Закон України від 24.02.1994 р. № 4004-XII : станом на 1 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12#Text> (дата звернення: 18.06.2024).
4. Про об'єкти підвищеної небезпеки : Закон України від 18.01.2001 р. № 2245-III : станом на 1 січ. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2245-14#Text> (дата звернення: 18.06.2024).
5. Про охорону навколишнього природного середовища : Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII : станом на 8 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text> (дата звернення: 18.06.2024).

Мусієнко Аркадій Олександрович,
здобувач вищої освіти
3 курсу навчально-наукового інституту
права та підготовки фахівців для
підрозділів національної поліції
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ
Логінова Марина Вікторівна
викладач кафедри цивільного права та процесу,
капітан поліції

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СПРАВЕДЛИВОГО СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Актуальність теми забезпечення справедливого судового розгляду в цивільному процесі є надзвичайно високою, оскільки справедливий судовий розгляд є основоположною гарантією прав і свобод людини. Це базовий принцип правової держави, який забезпечує захист прав сторін у судовому процесі та є запорукою довіри громадян до судової системи.

Однією з головних причин актуальності цієї теми є необхідність дотримання прав людини в умовах судового розгляду. Справедливий судовий розгляд гарантує, що всі сторони матимуть рівні можливості представити свої аргументи та докази, що сприяє ухваленню об'єктивних і неупереджених рішень.

Крім того, забезпечення справедливого судового розгляду є важливим для ефективного функціонування судової системи. Воно сприяє підвищенню рівня довіри до судів, що є необхідним для стабільності правової системи та суспільства в цілому.

Важливою є також роль міжнародних стандартів і рекомендацій, таких як Європейська конвенція з прав людини, які вимагають від держав забезпечення справедливого судового розгляду. Виконання цих міжнародних зобов'язань є ключовим для інтеграції України в міжнародне співтовариство та забезпечення високих стандартів правосуддя.

Сучасні виклики, такі як реформа судової системи, впровадження новітніх технологій у правосуддя, а також зростання кількості складних і резонансних справ, ще більше підкреслюють актуальність цієї теми. Забезпечення справедливого судового розгляду в умовах змін і реформ є необхідним для підтримання правопорядку та захисту прав громадян.

Таким чином, тема забезпечення справедливого судового розгляду в цивільному процесі є надзвичайно актуальною і потребує постійної уваги з боку законодавців, суддів, адвокатів, науковців та суспільства в цілому.

Категорія справедливості в цивільному процесі не має своїх чітких кордонів і з цих підстав характеризуються своєю неоднозначністю. В зв'язку з цим те, що є справедливим для одного, для іншого є несправедливим. В цивільному процесі гарантом справедливості виступає суд, оскільки він діє виключно на засадах законності, рівності, неупередженості і навіть не дивлячись на це кожна із сторін отримавши рішення суду трактує справедливість індивідуально. [1]

На сьогодні ми маємо судову систему завдання якої спрямовано саме на забезпечення справедливості в правосудді. Разом з тим в практичній площині є цілий ряд проблем, які

підбивають довіру до справедливого правосуддя. В першу чергу це стосується професіоналізму суддів, оскільки недостатньо кваліфікований, безвідповідальний суддя створює негативний імідж всієї судової системи. Суперечливість судових рішень різних інстанцій по одній і тій же категорії справ, корупція, створюють недовіру до судової системи. Все це вказує на те, що принцип справедливості виходить далеко за межі цивільного процесу і стосується не лише вірного підбору суддів та працівників суду, але і змін процесуального законодавства в частині ліквідації системи вищих спеціалізованих судів, визнання джерелом права прецедентних судових рішень тощо.

Вирішення проблем забезпечення справедливого судового розгляду в цивільному процесі вимагає комплексного підходу та скоординованих зусиль на різних рівнях. Насамперед, необхідне вдосконалення законодавчої бази для забезпечення чітких та зрозумілих процедур, які гарантують рівні можливості для всіх учасників процесу. Це включає розробку детальних процесуальних норм, які унеможливають зловживання правами сторін та забезпечують оперативність розгляду справ.

Забезпечення незалежності та неупередженості суддів є ключовим аспектом. Це потребує реформування системи призначення, підготовки та підвищення кваліфікації суддів, а також створення ефективних механізмів контролю за їх діяльністю. Слід запровадити прозорі процедури відбору суддів, які гарантують їхню професійну компетентність та моральну доброчесність. [2]

Інформаційні технології можуть значно сприяти підвищенню прозорості та доступності судового процесу. Впровадження електронного судочинства дозволить спростити подання документів, прискорити процес розгляду справ і забезпечити зручний доступ до інформації про хід процесу для всіх його учасників.

Не менш важливим є підвищення правової обізнаності громадян щодо їхніх прав у судовому процесі. Проведення освітніх програм та інформаційних кампаній сприятиме формуванню правової культури та активнішому захисту громадянами своїх прав.

Механізми альтернативного вирішення спорів, такі як медіація та арбітраж, також можуть зменшити навантаження на судову систему та забезпечити більш оперативне вирішення конфліктів. Розвиток і підтримка таких механізмів дозволять учасникам процесу знайти взаємоприйнятні рішення поза судом.

Міжнародне співробітництво та адаптація найкращих світових практик можуть значно покращити систему правосуддя. Вивчення та імплементація міжнародного досвіду сприятимуть гармонізації національного законодавства із загальноприйнятими стандартами справедливого судочинства.

Таким чином, вирішення проблем забезпечення справедливого судового розгляду в цивільному процесі потребує комплексного підходу, який включає законодавчі реформи, вдосконалення судової системи, впровадження новітніх технологій, підвищення правової культури громадян та розвиток міжнародного співробітництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Цивільний процес України: Підручник / за заг. ред. д.ю.н. проф. М.М. Ясинка, К.: Алерта, 2019. – 744 с.
2. Посібник зі ст. 6 «Право на справедливий суд» (цивільна частина) / Рада Європи; Європейський суд із прав людини. 2021. 77 с. URL: https://www.echr.coe.int/Documents/Guide_Art_6_UKR.pdf

РОЛЬ ТРЕТІХ ОСІБ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Інститут третіх осіб відомий українському цивільному процесі вже тривалий час. Та все ж чинний Цивільний процесуальний кодекс не дає поняття «третіх осіб». Хоча в теорії цивільного процесуального права є це поняття. Під третіми особами розуміються такі особи, які беруть участь у справі, які вступають (або залучаються) до вже відкритої в суді справи для захисту своїх прав або охоронюваних законом інтересів, що не збігаються з інтересами початкових сторін. Відмінності участі третіх осіб у цивільному процесі від інших полягає у тому, що вони є ініціаторами відкриття цивільної справи і мають матеріальні правовідносини лише з тією особою, за якої вони виступають [1].

Згідно з визначенням Божко М.В., треті особи у цивільному процесі можуть бути охарактеризовані як суб'єкти цивільних процесуальних правовідносин, які долучаються до вже розпочатого позовного провадження у цивільній справі. Їхня мета полягає в захисті власних прав, свобод або інтересів, що відрізняються від прав і інтересів сторін, які є первісними учасниками справи. Таким чином, треті особи набувають особливого цивільного процесуального статусу, що регулюється правилами їх вступу до справи [2].

В залежності від прояву матеріально-правової заінтересованості треті особи бувають двох видів:

1. треті особи, які заявляють самостійні вимоги щодо предмета спору (відповідно до ст. 52 Цивільно процесуального кодексу України (далі - ЦПК України));
2. треті особи, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору (відповідно до ст. 53 ЦПК України) [3].

Мета участі у процесі третьої особи, яка не заявляє самостійних вимог – запобігти несприятливим для себе наслідкам рішення суду. Треті особи, які не заявляють самостійних вимог, можуть вступати в процес за власною ініціативою, залучатися до участі у справі за клопотанням сторін або з ініціативи суду. Їх вступ (або залучення) допускається протягом усього провадження у справі до ухвали рішення судом першої інстанції. Метою участі третіх осіб, які заявляють самостійні вимоги щодо позову є майновий інтерес.

На думку Жукової Д.І., треті особи у цивільному процесі відіграють дуже важливу і позитивну роль, яка полягає в участі третьої особи у чужому процесі з метою захисту свого права гарантує йому не лише своєчасне, а й правильне вирішення спору. Бо суд у процесі розгляду справи візьме до уваги як доводи позивача та відповідача, так і третьої особи. Це, у свою чергу, дозволить суду уникнути винесення суперечливих рішень [4].

У контексті цивільного судочинства важливе значення має правове становище третіх осіб, яке визначається їхнім особистим юридичним інтересом до результатів розгляду справи. Цей інтерес відрізняється від безпосередніх інтересів сторін конфлікту, а саме

позивача та відповідача, не будучи з ними рівноцінним. Залучення третіх осіб до процесу є важливим, оскільки рішення суду може мати безпосередній вплив на їх суб'єктивні права та законно охоронювані інтереси.

Треті особи можуть виступати у різних ролях, залежно від того, як їхні інтереси пов'язані із справою. Наприклад, вони можуть бути власниками майна, яке є предметом спору, або мати фінансові вимоги, які можуть бути задоволені або відхилені в результаті судового рішення. Їх участь забезпечує всебічний розгляд справи і допомагає суду врахувати всі можливі правові наслідки свого рішення [1].

Залучення третіх осіб до цивільного процесу не тільки сприяє захисту їхніх прав, але й допомагає забезпечити справедливість і законність судочинства, запобігаючи майбутнім правовим конфліктам. Це демонструє важливість комплексного підходу в розгляді цивільних справ, де кожна сторона має можливість висловити свої інтереси та захистити свої права.

Таким чином, неможливо не помітити, що треті особи дуже полегшують цивільний процес, доповнюють справу новими незалежними фактами та обставинами, надають закінченого, ясного вигляду. Але все ж необхідно сказати, що користь від третіх осіб все ж таки в основному залежить від їх процесуальної активності, зацікавленості у справі, шляхом вивчення цивільної справи по суті, тобто, здатні допомогти у вирішенні справи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цивільний процес : навч. посіб. для підготовки студентів 3-го та 4-го курсів Ц57 бакалаврату літо 2022 року / [уклад. К. В. Гусаров, М. В. Жушман, С. О. Кравцов та ін.] ; за заг. ред. проф. К. В. Гусарова. Харків : ТОВ «Оберіг», 2020. 229 с. URL: <https://nlu.edu.ua/depart/kafedra-czyvilnogo-proczesu/>.
2. Божко М. В. Щодо поняття третіх осіб як учасників цивільних справ позовного провадження у цивільному процесі України. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право 1.78. 2023. С. 147-151.
3. Цивільний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004. № 40-41. Інтернет ресурс: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text>
4. Петровський А. Реалізація інституту третіх осіб у цивільному судочинстві. Наукові інновації та передові технології 2 (30) 2024.

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕДУРИ КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ

Процедура касаційного оскарження є важливим елементом правової системи, оскільки надає можливість виправлення судових помилок та забезпечення єдності судової практики. В Україні цей механізм відіграє ключову роль у забезпеченні справедливості та дотриманні принципу верховенства права. Однак, із розвитком правової системи виникає потреба у вдосконаленні цієї процедури для забезпечення більшої ефективності та доступності правосуддя.

Реформи, що впроваджуються у судочинстві, мають на меті покращення процедур касаційного оскарження, зокрема спрощення процесу подання касаційних скарг, зниження навантаження на суди касаційної інстанції та підвищення якості судових рішень. Ці зміни спрямовані на забезпечення швидкого та ефективного розгляду справ, зменшення тривалості судових процесів та зниження корупційних ризиків.

У Конституції України в статті 55, гарантується кожному право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади. Це закладає основу для процедури касаційного оскарження як важливого елементу захисту прав людини.[1]

Це закладає основу для процедури касаційного оскарження як важливого елементу захисту прав людини. Касаційне провадження відіграє критичну роль у забезпеченні верховенства права та доступу до правосуддя. Воно надає можливість громадянам України захистити свої права та інтереси, сприяє виправленню судових помилок та забезпеченню справедливості.

Для забезпечення ефективності касаційного провадження необхідно вдосконалювати процесуальні механізми та норми, забезпечувати належну підготовку суддів касаційної інстанції та впроваджувати сучасні технології для покращення якості судочинства. Дотримання принципів законності, пропорційності та необхідності, а також забезпечення прозорості та підзвітності судових процесів сприятиме підвищенню довіри до судової системи та забезпеченню справедливості в суспільстві.

Відповідно до статті 6 Європейської конвенції з прав людини, кожен має право на справедливий і публічний розгляд своєї справи у розумні строки незалежним і безстороннім судом, встановленим законом. [2]

Таким чином, касаційне провадження є ключовим механізмом для виправлення судових помилок, забезпечення правосуддя та підтримання верховенства права. Вдосконалення процедури касаційного оскарження сприятиме зниженню навантаження на суди, прискоренню розгляду справ та підвищенню якості судових рішень. Зокрема, необхідно забезпечити спрощення процесу подання касаційних скарг, ефективну підготовку суддів та використання сучасних технологій у судочинстві.

Сучасний стан касаційного провадження в Україні, підкріплений тим, що процедура регулюється Цивільним процесуальним кодексом України, Кодексом адміністративного судочинства України та Господарським процесуальним кодексом України. Основні положення щодо касаційного оскарження закріплені в розділі IV Цивільного процесуального кодексу України, розділі VI Кодексу адміністративного судочинства України та розділі XII Господарського процесуального кодексу України.

Згідно з цими нормативно-правовими актами, касаційне оскарження допускається у випадках, коли рішення судів першої та апеляційної інстанцій порушують норми матеріального або процесуального права. Касаційна скарга може бути подана протягом 20 днів з дня ухвалення рішення апеляційним судом.

Для вдосконалення процедури касаційного оскарження в Україні необхідно розглянути комплексний підхід, який включає ряд ключових заходів та рекомендацій. У сучасних умовах судова реформа в Україні має на меті не лише зміцнення принципів правової держави та захисту прав людини, а й покращення ефективності та доступності правосуддя. Одним із ключових елементів цієї реформи є вдосконалення процедури касаційного оскарження. Цей етап судового процесу відіграє важливу роль у забезпеченні справедливості та відповідності судових рішень вимогам закону.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 14.06.2024)

2) ЄВРОПЕЙСЬКА КОНВЕНЦІЯ З ПРАВ ЛЮДИНИ
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 14.06.2024)

Омельянець Анна Олександрівна

здобувач вищої освіти 3 курсу

*Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції*

Науковий керівник: Телійчук Віталій Григорович

*професор кафедри оперативно-розшукової діяльності
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник, доцент*

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

СПРИЯННЯ ГРОМАДЯН ОПЕРАТИВНИМ ПІДРОЗДІЛАМ: ОКРЕМІ ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність» встановлює, що не лише фізичні особи, але й органи державної влади, підприємства та інші організації мають зобов'язання надавати допомогу оперативним підрозділам у вирішенні їх завдань. Це означає, що всі суб'єкти, що перебувають на території України, мають право на правовий та соціальний захист. Цей захист включає право на життя та здоров'я, а також доступ до медичної допомоги [6].

Особливу увагу слід звернути на захист працівників оперативних підрозділів, які мають спеціальний правовий статус. Вони підпадають під гарантії захисту, визначені відповідними законами, а також можуть укладати письмові угоди з гарантіями конфіденційності щодо свого співробітництва з оперативними підрозділами.

Такі угоди повинні враховувати правила, встановлені Кабінетом Міністрів України. Окрім цього, особи, які залучаються до оперативно-розшукової діяльності, мають зобов'язання зберігати таємницю інформації, яка стала їм відома в процесі виконання завдань. Порушення цієї таємниці може мати правові наслідки згідно з чинним законодавством [4].

Ми згодні з позицією А. Синоверського, що залучення до виконання оперативних завдань осіб, чия професійна діяльність пов'язана зі збереженням професійної таємниці (наприклад, адвокатів, медичних працівників, священнослужителів та журналістів), заборонене, якщо це співробітництво передбачає розкриття конфіденційної інформації.

Сприяння громадян оперативним підрозділам укладається в рамках правового регулювання, але в умовах воєнного стану виникають додаткові проблемні аспекти [3].

Обмеження прав та свобод громадян - введення воєнного стану вводяться обмеження щодо прав та свобод громадян, включаючи право на приватне життя, свободу слова та право на недоторканність. Це може вплинути на сприйняття громадянами співробітництва з оперативними підрозділами та на їх готовність надавати допомогу в розслідуванні злочинів.

Конфлікт із захистом особистих даних - умови воєнного стану вимагають збирання та обміну більш широкого обсягу особистої інформації громадян. Це може породити конфлікт із захистом особистої приватності та порушити довіру між громадянами та оперативними підрозділами [1].

Ризик надмірного вжиття сил та порушення прав людини – у воєнних умовах існує підвищений ризик надмірного вжиття сил і порушення прав людини з боку оперативних підрозділів. Це може викликати обурення та негативну реакцію громадян і знизити їх бажання співпрацювати з правоохоронними органами.

Необхідність збалансованого підходу до захисту прав і безпеки -важливо забезпечити збалансований підхід до захисту прав громадян та забезпечення безпеки суспільства. Це вимагає ефективного правового регулювання, контролю за діяльністю оперативних підрозділів та механізмів звернення за допомогою у випадках порушень прав [2].

В умовах воєнного стану правове регулювання сприяння громадян оперативним підрозділам стає ще більш складним, оскільки потрібно збалансувати потреби у безпеці з обов'язками забезпечення прав та свобод громадян [5].

Отже, умови воєнного стану створюють додаткові проблемні аспекти у правовому регулюванні сприяння громадян оперативним підрозділам. Одним із головних викликів є забезпечення балансу між необхідністю забезпечення безпеки суспільства та захистом прав і свобод громадян. Обмеження прав та свобод у цей період може породжувати суперечності з їхнім довір'ям до оперативних підрозділів та знижувати готовність співпрацювати з ними.

Крім того, необхідно враховувати ризик надмірного вжиття сил і порушення прав людини під час воєнного стану, що може викликати обурення серед громадян та погіршувати ситуацію в країні. Однак збереження стабільності та безпеки також важливе, і необхідно забезпечити ефективний механізм контролю за діяльністю оперативних підрозділів та захист прав громадян у разі їх порушення.

Висновок полягає в необхідності уважного та збалансованого підходу до правового регулювання сприяння громадян оперативним підрозділам в умовах воєнного стану. Це передбачає забезпечення захисту прав і свобод громадян, а також забезпечення безпеки суспільства шляхом ретельного контролю за діяльністю правоохоронних органів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вакуленко А. Е. Законодавче регулювання сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням. 2023р. 32-35с.
2. Вакуленко А. Теоретичний аналіз проблеми визначення сприяння громадян оперативним підрозділам Національної поліції України під час протидії кримінальним правопорушенням. Наукові інновації та передові технології № 6 (20) 2023р. 94-101с.
3. Синовський А. Організація та планування розслідування кримінальних правопорушень вчинених організованими злочинними групами в умовах воєнного стану. Veda a perspektivy № 1 (20) 2023р. 76-77с.
4. Телійчук В. Г. До питання сприяння громадян оперативним підрозділам кримінальної поліції у протидії корисливо-насильницьким злочинам. Colloquium-journal. No. 21 (180). Голопристанський міськрайонний центр зайнятості, 2023р. 87-89с.
5. Закон України «Про правовий режим воєнного стану», Документ 389-VIII, чинний, поточна редакція — Редакція від 18.05.2024, підстава - 3633-IX, (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text4>
6. Закон України « Про оперативно-розшукову діяльність» Документ 2135-XII, чинний, поточна редакція — Редакція від 31.03.2023, підстава - 2849-IX . (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 22, ст.303) . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12#Text>

ОСОБЛИВОСТІ ПРОФІЛАКТИЧНОЇ РОБОТИ З МОЛОДДЮ, СХИЛЬНОЮ ДО ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ

Девіантні форми поведінки нині не тільки стрімко поширюються, але й набувають особливих рис, незвичних і навіть лякливих для суспільства. Крім того, через те, що девіації іноді прямо ведуть до протиправних і злочинних дій, стає зрозумілим інтерес до цього феномена і з боку фахівців, і з боку суспільства загалом [3, с. 190].

Надзвичайна актуальність проблеми зумовлює дослідження її різних аспектів вітчизняними і зарубіжними ученими (П.Вест, А.Коен, В.Оржеховська, В.Синьов, В.Тюріна, Т.Федорченко, М.Фіцула та ін.). Девіантна поведінка по-різному розглядається представниками різних наук (психології, педагогіки, медицини, соціології, права).

Актуальність даної теми полягає в тому, що в умовах кризового стану суспільства особистість опиняється в складній ситуації вибору цінностей, пріоритетів, засобів адаптації, і найбільш гостро ця проблема проявляється у молодіжному середовищі.

Мета статті – розкрити особливості профілактичної роботи з молоддю, схильною до девіантної поведінки.

Під девіантною (від латинського слова *deviatio* – відхилення) поведінкою розуміють дії та вчинки людей, що суперечать нормам чи визначеним шаблонам і стандартам поведінки. Сутність девіантної поведінки полягає в недотриманні вимог соціальної норми, у виборі іншого, ніж вона прописує, варіанту поведінки в тій чи іншій ситуації, що призводить до порушення взаємодії особистості й суспільства. [4]

Відхилення у поведінці особистості, які входять у протиріччя з юридичними, моральними, етичними, соціальними нормами суспільства, прийнято називати девіаціями, а поведінку – девіантною (від лат. – *deviatio* – відхилення), тобто, девіантна поведінка – це окремі вчинки, які не відповідають загальноприйнятим нормам і правилам поведінки в суспільстві.

Зазвичай вчені пояснюють девіантну поведінку неповнолітніх недоліками виховання, внаслідок чого формуються стійкі психологічні властивості, які сприяють вчиненню не схвалюваних суспільством дій.

Деякі вчені трактування причин девіантної поведінки тісно пов'язують з розумінням самої природи цього соціально-психологічного явища. Відомо, що в людській поведінці поєднуються компоненти різного рівня, а саме біологічні, психологічні й соціальні. Залежно від того, якому з них у рамках тієї чи іншої теорії надається велике значення, визначаються основні причини цієї поведінки [11, с. 631].

Різними авторами називаються інші фактори соціальних девіацій, зокрема індивідуальні відмінності між учасниками соціальної взаємодії, невиконання соціальних очікувань, невідповідність між особистими якостями людей і розподілом благ, вплив норм девіантної субкультури. Водночас соціологи виявили зв'язок між соціально-економічними умовами існування суспільства й девіантною поведінкою, не змогли до кінця диференціювати та пояснити природу цих відхилень. У рамках вітчизняних досліджень проблеми девіантної поведінки переважно пояснюються двома причинами, а

саме суперечністю між вимогами норми й вимогами життя, з одного боку, та невідповідністю вимог життя інтересам цієї особистості, з іншого боку [11, с. 631].

У неповнолітньому віці девіації можуть бути наслідком незавершеності процесу формування особистості, негативного впливу сім'ї, залежності від найближчого оточення і прийнятих у ньому ціннісних орієнтацій. Загалом виникнення девіацій у неповнолітніх зумовлено низкою факторів серед яких: соціально-економічні (низький життєвий рівень значної частини населення, безробіття, соціальне розшарування суспільства, криза сім'ї); психолого-педагогічні (труднощі підліткового віку, дезадаптація, недоліки виховної роботи навчального закладу, родини та інших соціальних інститутів); медико-біологічні (вади спадковості, підвищена збудливість, емоційна нестабільність, психічні розлади) [5].

Подолання девіантної поведінки починається, в першу чергу, з профілактичних заходів. Як зазначають вчені-дослідники цієї проблематики, боротьба з девіаціями не зводиться лише до кримінального покарання, а передбачає комплекс попереджувальних заходів і системний підхід до їх реалізації. Навіть, якщо протиправну дію вже вчинено, то покарання може розглядатися як попереджувальний захід щодо подальших девіантних проявів [9;4]. Прикладом такого попереджувального заходу є застосування, зокрема в м.Миколасві, пілотного проекту «Відновне правосуддя для неповнолітніх», яке було дуже успішно застосовано та дало шанс особам з девіантною поведінкою на виправлення помилки та можливість стати свідомими і відповідальними громадянами України [7]. Дуже важливо проводити таку роз'яснювальну роботу серед молоді, що здійснюється постійно Регіональним центром з надання безоплатної вторинної правової допомоги в навчальних закладах регіону [2].

Профілактику девіантної поведінки молоді, які навчаються в навчальних закладах, покликані забезпечувати викладачі, психологи, соціальні педагоги, в окремих випадках залучаються і медичні працівники. Саме тому останнім часом набуває поширення превентивне навчання - «це нова галузь педагогічної діяльності, яка здійснюється на основі поєднання педагогіки, практичної психології, медичної профілактики та поєднує в собі просвітницьку роботу з формуванням у дітей установок та навичок відповідальної поведінки» [6;179].

Психологічна профілактика – це, перш за все, турбота про психічне здоров'я і психічні ресурси молоді. Робота психолога спрямована на корекцію або подолання серйозних психологічних труднощів і проблем. Психологічна профілактика здійснюється з особами, які, в першу чергу, мають високий рівень емоційних, поведінкових і навчальних розладів, крім того, з неповнолітніми з яскраво вираженими навчальними або поведінковими проблемами, а також з підлітками, у яких виявлені труднощі у навчанні та поведінці.

Педагогічна профілактика – це система попереджувальних заходів, яка пов'язана, перш за все, з усіма суб'єктами педагогічного процесу та спрямована на усунення зовнішніх причин, чинників та умов, що викликають недоліки або відхилення у розвитку особистості.

Соціально-педагогічна профілактика часто розглядається вченими в контексті соціально-педагогічної роботи. Т.Федорченко визначає її як комплекс цілеспрямованих колективних та індивідуальних впливів на свідомість, почуття і волю молоді з метою вироблення імунітету до негативних впливів оточуючого середовища, попередження асоціальної спрямованості, антигромадської поведінки і перебудови ставлення особи до оточуючої дійсності у процесі перевиховання [9;77].

Медична профілактика має на меті усунення чинників, що спричиняють негативні явища, підвищення стійкості особистості до впливу цих факторів; на раннє виявлення і реабілітацію нервово-психічних порушень і роботу з «групою ризику», наприклад, з молоддю, що має виражену схильність до девіантної поведінки; вирішення спеціальних завдань, таких як лікування нервово-психічних розладів, що супроводжуються порушеннями поведінки, а також попередження рецидивів у неповнолітніх з уже сформованою девіантною поведінкою [5].

Отже, загалом стан здоров'я, психіки має велике значення для формування потреб і мотивації поведінки особи, а з огляду на те, що на фоні науково-технічного прогресу у людей стрімко зростає кількість нервово-психічних розладів, зростання психічних захворювань у розвинутих країнах набуває дедалі загрозливіших масштабів [3, с. 297], не враховувати цю обставину під час дослідження проблеми девіантної поведінки, її діяльності та поведінки просто неможливо.

Останнім часом вчені звертають увагу на організацію змістовного дозвілля, що відкриває широкий простір для конструктивної самореалізації молоді у різних формах соціокультурної діяльності. Педагогічний потенціал змістовної дозвілдової діяльності як засобу попередження відхилень у поведінці молоді визначається низкою важливих особливостей: вона сприяє зміні рольового статусу, що особливо важливо для важковиховуваних підлітків-аутсайдерів; діяльність за інтересами суб'єктивно більш приваблива для неповнолітніх, оскільки відкриває широкий простір для самовираження і самореалізації в соціально прийнятних формах; сприяє самоорганізації особи, створює умови для змістовного, емоційно насиченого, цікавого спілкування; оптимізує відносини особистості з колективом, сприяє гармонізації міжособистісних стосунків [9].

Особливо ефективними засобами емоційного впливу на девіантну особу в умовах дозвілдової діяльності є: особливості мовлення, міміка і пантоміміка педагога, його особистий приклад, коли на основі наслідування усвідомлено або неусвідомлено неповнолітнім відтворюються певні риси, зразки поведінки, манери, дії і вчинки суб'єктивно значущої людини. Цей ефект тим сильніший, чим авторитетніша особистість, яка виступає об'єктом наслідування. Педагогічна профілактика девіантної поведінки важкої молоді проходить успішніше, коли ця діяльність супроводжується правовим вихованням, що є частиною єдиного процесу формування громадянина, морально вихованої особистості [8].

Досвід профілактично-виховної роботи засвідчив, що важливою педагогічною умовою запобігання формуванню девіантної поведінки підлітків є поєднання групових та індивідуальних форм виховного впливу.

Особливе значення запобігання формуванню девіантної поведінки має використання педагогічного потенціалу колективу здобувачів освіти, що доцільно здійснювати за такими напрямками: формування морально-правового досвіду підлітків через залучення до різних форм самоврядування, цікавої діяльності; виховання у підлітків стійких колективістських орієнтацій, руйнування асоціальних установок, формування у колективі відносин відповідальної залежності, виховання у підлітків інтересу і здатності до управління різними сторонами колективної життєдіяльності, їхнього спонукання до проявів ініціативи і самостійності.

Запобігання формуванню девіантної поведінки є також взаємодія закладів освіти з соціальними службами у справах дітей та молоді, проведення спільних тренінгів,

воркшопів, семінарів та лекцій на тему попередження та запобігання девіантної поведінки серед дітей.

Крім того, важливою ланкою у вихованні гармонійно розвиненої особистості є добрі сімейні відносини, де дитина відчуває себе захищеною і потрібною. На думку сучасних науковців, які досліджують проблеми сімейного виховання та девіантної поведінки, особливо несприятливими для розвитку особистості є концентрація батьків на дитині, потурання її капризам і слабкостям, іноді на шкоду іншим дітям чи членам сім'ї; недостатність опіки і контролю за поведінкою, недостатність або відсутність уваги, душевного тепла, турботи про фізичний і духовний розвиток неповнолітнього; поєднання загостреної уваги про підлітка з великою кількістю обмежень і заборон, що веде до нерішучості, несамостійності дитини чи до яскраво вираженої реакції емансипації; підвищена моральна відповідальність.

Отже, аналіз проведених досліджень та виховної практики дає підстави стверджувати, що важливою умовою успішної профілактики девіантної поведінки підлітків є забезпечення єдності морального та правового виховання [9].

Таким чином, проблема девіантної поведінки громадян була і залишається актуальною для будь-якого суспільства. Дана проблема є однією з найважливіших у психології, педагогії, кримінології, конфліктології, соціології тощо. Профілактика девіантної поведінки молоді, які навчаються в навчальних закладах, забезпечується викладачами, психологами, соціальними педагогами, медичними працівниками, при співпраці навчального закладу з різними інституціями та, безперечно, завдяки поєднанню всіх ланок виховного процесу (сімейного, освітнього, соціального тощо), адже наша молодь – це майбутнє країни. Слід завжди пам'ятати слова В.О.Сухомлинського: «...наші діти – це наша старість. Правильне виховання – це наша щаслива старість, погане виховання – це наше майбутнє горе, це – наші сльози, це – наша провина перед іншими людьми, перед суспільством».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Андрусишин Р. М. Девіантна поведінка людини, її причини та шляхи попередження // Розбудова держави і права: питання теорії та конституційної практики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pravoisusilstvo.org.ua/archive/2020/2_2020/part_1/3.pdf
2. Відновне правосуддя для неповнолітніх: досвід Миколаївщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://college.mdu.edu.ua/?p=5253>
3. Гарасимів Т.З. Природні та соціальні детермінанти формування девіантної поведінки людини: філософсько-правовий вимір : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2012. 420 с.
4. Иванова М.О., Петренко М.В. Девіантна поведінка та сімейне виховання // Психологічні проблеми розвитку особистості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/KhPI-ress/11757/1/Elita_2010_25_Ivanova_Deviant.pdf
5. Козубовський Р.В., Шевелер О.В. Профілактика девіантної поведінки молодших школярів // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: «Педагогіка. Соціальна робота». 2019. випуск 2 (45).

6. Мінц М.О. Соціологія девіантної поведінки: Навчальний посібник. - Миколаїв: Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2009. 244 с.
7. Регіональний центр з надання безоплатної вторинної правової допомоги у Кіровоградській та Миколаївській областях. Відновне правосуддя для неповнолітніх: досвід Миколаївщини від 15.04.2022р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.legalaid.gov.ua/novyny/vidnovne-pravosuddya-dlya-nepovnolitnih-dosvid-mykolayivshhyny/>
8. Самойлов А.М. Профілактика девіантної поведінки підлітків у соціально-виховному середовищі загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.07. Вінниця, 2017. 23 с.
9. Федорченко Т.Є. Профілактика девіантної поведінки школярів в умовах соціокультурного середовища: соціально-педагогічний аспект [монографія]. Черкаси : ФОП Чабаненко Ю.А., 2011. 492 с.
10. Фролова О.Г. Злочинність і система кримінальних покарань : [навчальний посібник]. К.: АРТЕК, 1999. 208 с.
11. Чайковська О.М. Складові системи чинників девіантної поведінки підлітків. Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України. Проблеми сучасної психології. 2015. Вип. 28. С. 627–637.

Скринець Владислав Ігорович
здобувач вищої освіти 3 курсу,
Навчально-науковий інститут права,
Науковий керівник: **Лугіна Н.А.**,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри кримінального права та процесу
Державний податковий університет

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ВИЩОГО ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОГО КЕРІВНИЦТВА РОСІЇ ЗА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ МИРУ, ВОЄННІ ЗЛОЧИНИ ТА ЗЛОЧИНИ ПРОТИ ЛЮДЯНОСТІ, ВЧИНЕНІ В ХОДІ РОСІЙСЬКОГО ВТОРГНЕННЯ В УКРАЇНУ

24 лютого 2022 року російська федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію суверенної України, що стало найсерйознішим порушенням міжнародного права в Європі від часів Другої світової війни. Агресивна війна супроводжувалась численними випадками воєнних злочинів та злочинів проти людяності, вчинених російськими збройними силами на окупованих територіях України. Ці злочинні дії були санкціоновані та координувалися вищим військово-політичним керівництвом російської федерації.

Злочин агресії визначається у ст. 8 bis Римського статуту МКС, який набув чинності 2010 року після ратифікації Кампальських поправок. Згідно із цією статтею, злочином агресії вважається «планування, підготовку, ініціювання або вчинення особою, яка спроможна фактично здійснювати контроль за політичними чи військовими діями держави або керувати ними, акту агресії, який за своїм характером, тяжкістю та масштабами є грубим порушенням Статуту Організації Об'єднаних Націй» [2]. При цьому особа має перебувати у становищі, що дає їй можливість ефективно здійснювати контроль над політичними чи військовими діями відповідної держави.

Слід зазначити, що дане визначення злочину агресії ґрунтується на рішенні Нюрнберзького трибуналу 1946 року, відповідно до якого агресивна війна є «злочином проти миру». Римський статут деталізує це поняття та встановлює індивідуальну кримінальну відповідальність для лідерів держав, причетних до актів агресії.

Початком агресії російської федерації проти України можна вважати окупацію Криму у лютому-березні 2014 року з використанням регулярних військ рф та проведенням незаконного «референдуму» про приєднання півострова. Проте повномасштабне вторгнення розпочалося 24 лютого 2022 року, коли збройні сили рф за наказом президента путіна розпочали ракетні удари та наступальні операції по всій території України із застосуванням авіації, артилерії, бронетехніки та піхоти.

Ці дії однозначно підпадають під визначення акту агресії згідно з Резолюцією Генасамблеї ООН ES-11/1 від 2 березня 2022 року, яка засудила вторгнення рф та кваліфікувала його як акт агресії проти суверенітету та територіальної цілісності України [3].

Притягнення до відповідальності за злочин агресії можливе лише щодо найвищих посадових осіб держави, які спроможні здійснювати реальний контроль над політичними

та військовими діями, як це передбачено Римським статутом [2]. До цієї категорії осіб належать президент рф путін як верховний головнокомандувач, вище військове керівництво міноборони та генштабу, керівники силових відомств фсб, росгвардії, члени ради безпеки рф, можливо також прем'єр-міністр та окремі міністри уряду, причетні до ухвалення рішення про агресію проти України.

Принцип вищої командної відповідальності за злочин агресії означає, що лише особи, які здійснюють фактичний контроль над діями держави, підлягають кримінальному переслідуванню. Тому військові та цивільні посадовці нижчих рангів, які виконували злочинні накази, можуть уникнути відповідальності за цією статтею.

Воєнні злочини визначаються як серйозні порушення законів і звичаїв ведення війни, закріплених у Женевських конвенціях 1949 р. та Додаткових протоколах до них 1977 р. До воєнних злочинів зокрема належать:

- Навмисні вбивства цивільних осіб або військовополонених;
- Тортури чи нелюдське поводження, в тому числі біологічні експерименти;
- Навмисне завдання тяжких страждань цивільному населенню;
- Незаконна депортація чи переміщення цивільного населення;
- Навмисні напади на цивільні об'єкти, історичні пам'ятки, місця релігійного культу;
- Пограбування національних цінностей на окупованих територіях тощо [1].

Ці злочини караються відповідно до норм міжнародного гуманітарного права незалежно від внутрішнього законодавства держав.

З початку широкомасштабної агресії рф моніторинговими місіями ООН, ОБСЄ, Human Rights Watch, Amnesty International та іншими організаціями було задокументовано численні випадки воєнних злочинів на окупованих територіях України. Найбільш поширеними злочинами стали:

- Навмисні обстріли житлових районів, шкіл, лікарень з використанням артилерії, ракет, авіації в Маріуполі, Харкові, Ізюмі, інших містах, що призвело до загибелі тисяч мирних жителів;
- Катування та вбивства військовополонених і цивільних осіб в окупованих селищах Київської, Харківської, Херсонської областей;
- Згвалтування, тортури, жорстоке поводження з цивільним населенням, зокрема в Бучі, Ірпені, Маріуполі;
- Пограбування та руйнування шкіл, лікарень, культурних пам'яток, житлових будинків в окупованих містах.

МКС активно розслідує ці злочини з метою встановлення виконавців та віддавачів наказів.

17 березня 2023 року Міжнародний кримінальний суд вперше в історії видав ордер на арешт діючого глави держави - президента росії путіна - за звинуваченням у незаконній депортації дітей з окупованих територій України до росії, що кваліфікується як злочин проти людяності [4].

Цей безпрецедентний крок МКС став можливим після набуття чинності поправок до Римського статуту в 2018 році, які надали Суду юрисдикцію щодо злочину агресії. Хоча росія не є учасницею Римського статуту, юрисдикція МКС поширюється на злочини, вчинені на території України, яка підписала, проте не ратифікувала Статут.

Видача ордера на арешт путіна є важливим сигналом про неминучість покарання для вищого керівництва рф за злочини в Україні.

Незважаючи на видачу ордера на арешт путіна, фактично притягнути його до відповідальності через МКС наразі видається проблематичним через низку причин:

- росія не визнає юрисдикції МКС і відмовляється співпрацювати;
- Як глава держави, путін має імунітет від арешту на території рф та більшості інших країн;
- Арешт можливий лише при в'їзді путіна на територію держави-учасниці Римського статуту, що малоймовірно.

Окремі держави також можуть намагатися притягнути російських посадовців до відповідальності відповідно до принципу універсальної юрисдикції щодо найтяжчих міжнародних злочинів. Наприклад, у Німеччині вже розпочате розслідування щодо воєнних злочинів рф в Україні.

З огляду на існуючі обмеження можливостей МКС, можна розглядати варіант створення спеціального міжнародного трибуналу з розгляду злочину агресії росії проти України за принципом, аналогічним Нюрнберзькому та Токійському трибуналам після Другої світової війни.

Такий спеціальний трибунал міг би заснуватися шляхом укладення міжнародної угоди за участі більшості держав світу, резолюції РБ ООН чи ГА ООН, подібно до трибуналів по Руанді та Югославії. Юрисдикція трибуналу могла б поширюватися і на злочини агресії, й на воєнні злочини та злочини проти людяності.

Формування складу, процедур, правил визначення юрисдикції та інших аспектів діяльності спеціального трибуналу стане непростим завданням і потребуватиме наполегливих міжнародних зусиль та політичної волі провідних держав світу.

Отже, притягнення вищого військово-політичного керівництва рф до кримінальної відповідальності за злочини в Україні натикається на серйозні правові перешкоди. Реальні перспективи переслідування залежать від імплементації принципу універсальної юрисдикції окремими державами або створення спеціального міжнародного трибуналу, а також від зміни політичного режиму в самій росії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Женевська конвенція про поводження з військовополоненими (укр/рос): Конвенція Орг. Об'єдн. Націй від 12.08.1949 р.: станом на 23 лют. 2023 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_153#Text (дата звернення: 17.06.2024).
2. Римський статут міжнародного кримінального суду: Статут Міжнар. судів від 17.07.1998 р.: станом на 16 січ. 2002 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#Text (дата звернення: 17.06.2024).
3. ES-11/1. Aggression against Ukraine: Resolution від 02.03.2022 р. URL: <https://documents.un.org/doc/undoc/gen/n22/293/36/pdf/n2229336.pdf?token=rqCkYm4tyXsOhVEKVK&fe=true> (дата звернення: 14.06.2024).
4. Situation in Ukraine: ICC judges issue arrest warrants against Vladimir Vladimirovich Putin and Maria Alekseyevna Lvova-Belova. *International Criminal Court*. URL: https://www.icc-cpi.int/news/situation-ukraine-icc-judges-issue-arrest-warrants-against-vladimir-vladimirovich-putin-and?fbclid=IwAR0nGUmKFEJFyz1yebHaDKXOBtR3vQjinjCpn_e2GNnN9AdwGmh2IE8YxU (дата звернення: 17.06.2024).

СТРАШКО Вікторія

курсант 2 курсу, н.г ДР-245

ФПФОДР НПУ

Науковий керівник: **НАГОРНА Олена**

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ДОКАЗУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Доказування є однією з найважливіших складових цивільного судочинства, адже саме завдяки ньому суд встановлює обставини справи та приймає законне й обґрунтоване рішення.

Доказування - це процесуальна діяльність сторін та суду, спрямована на збирання, дослідження та оцінку доказів з метою встановлення наявності або відсутності обставин справи, що мають значення для її вирішення.

Завданнями доказування є:

1. встановлення дійсних обставин справи;
2. забезпечення законності та обґрунтованості судового рішення;
3. сприяння справедливому вирішенню справи.

Докази можуть бути виражені лише у передбаченій законом процесуальній формі – засобах доказування. В Україні засобами доказування є пояснення сторін, третіх осіб, їхніх представників, допитаних як свідків; показання свідків; письмові докази; речові докази; висновки експертів[1].

Дослідники вважають судові доказування діяльністю заінтересованих у вирішенні справи осіб (сторін, заявників, третіх осіб) з переконання суду, який розглядає справу, в наявності чи відсутності у правовій дійсності тих фактів, якими обґрунтовані їхні вимоги чи заперечення[2].

Процесуальний закон надає чіткі та обґрунтовані положення щодо доказів та процедури доказування у цивільному судочинстві. Вони забезпечують справедливість та об'єктивність судового розгляду, захищають права та законні інтереси сторін. Дотримання цих положень є необхідним для прийняття законних та обґрунтованих судових рішень, що сприяє зміцненню довіри до судової системи.

Доказування є продуктом юридичного розгляду справ у судах різної інстанції та визначальною відправною точкою щодо визначення фактичних обставин справи. Можливо стверджувати, що доказування містить декілька елементів: перший елемент – суто правовий, тобто регулювання процесу доказування чинними нормативними актами; другий елемент – організаційний, тобто процес доказування як елемент діяльності суду, організації роботи щодо збирання доказів та представлення їх у суді; третій елемент – акцесорний (допоміжний), тобто доказування як фактичне представлення об'єктивних обставин, що допомагає встановити фактичні і об'єктивні обставини по справі[3].

Докази класифікуються за різними підставами, зокрема:

За способом одержання:

1. Пояснення сторін та інших осіб: до них належать свідчення сторін, їх представників, свідків, експертів.

2. Письмові докази: до них належать договори, акти, листи, телеграми, електронні листи тощо.

3. Речові докази: до них належать предмети, які можуть служити доказами по справі, наприклад, знаряддя злочину, речові докази тощо.

4. Звуко- та відеозаписи: до них належать записи розмов, подій тощо.

За джерелом походження:

1. Первинні докази: це докази, які безпосередньо підтверджують або спростовують обставини справи.

2. Похідні докази: це докази, які ґрунтуються на первинних доказах.

На думку Т.В. Цюри, поняття «доказування» слід визначати лише як зміст таких процесуальних дій, як збирання (у тому числі витребування доказів адвокатами і прокурорами) і надання суду доказів особами, які беруть участь у справі. Всі інші дії, спрямовані на забезпечення сприятливого для сторони рішення суду, необхідно вважати процесом доведення, а не доказування. Поняття «доведення» є більш широким і таким, що включає поняття «доказування» [4, с. 4]

Отже, доказування є важливою складовою цивільного судочинства, адже воно забезпечує законність та обґрунтованість судового рішення. Сторони зобов'язані надати суду всі необхідні докази для підтвердження своїх тверджень, а суд має ретельно їх дослідити та оцінити.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Руда Т.В., Докази і доказування в цивільному процесі України і США : порівняльно-правовий аналіз. URL: <https://pravo.org.ua/wp-content/uploads/old/files/ARF.pdf> (Дата звернення: 17.06.2024)

2. Фурса С.Я., Фурса Є.І. Забезпечення доказів / в кн. Цивільний процес. Академічний курс. Київ: Видавець Фурса С.Я. КНТ, 2009. С. 381-392.

3. Є. В. Симбірська, Теорія доказування к цивільному судочинстві: сучасний правовий вимір. URL: [file:///C:/Users/Hozyain/Downloads/alexi,+16%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Hozyain/Downloads/alexi,+16%20(1).pdf) (Дата звернення 17.06.2024)

4. Цюра Т.В. Суб'єкти доказування та оцінки доказів у цивільному процесі: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. НАН України, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького. Київ, 2005. 17 с. URL: <https://doi.org/10.31558/2519-2949.2018.1.26> (Дата звернення: 17.06.2024)

ЗАХИСТ ПРАВА ВЛАСНОСТІ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Право власності є одним з основних інститутів цивільного права, що забезпечує юридичне визнання і захист матеріальних благ, які належать фізичним та юридичним особам. Захист права власності є необхідною умовою для стабільності правовідносин і соціально-економічного розвитку держави. Право власності дає можливість фізичним та юридичним особам володіти, користуватися та розпоряджатися своїм майном на власний розсуд.

У правовідносинах щодо захисту права власності предметом захисту виступають безпосередньо права на зазначені об'єкти, які можуть бути порушені з боку інших осіб, і саме щодо них цивільним законодавством передбачено низку способів, якими особа може захистити свої порушені чи оспорювані права та охоронювані законом інтереси[1].

Право власності в юридичному розумінні охоплює три основні елементи: право володіння, право користування та право розпорядження майном. Володіння надає можливість фізичного контролю над об'єктом власності, користування дозволяє отримувати від нього корисні властивості, а розпорядження забезпечує можливість визначати юридичну долю майна.

Засади захисту права власності визначені в ст. 386 Цивільного кодексу України, де закріплено, що держава забезпечує рівний захист прав усіх суб'єктів права власності. Власник, якій має підстави передбачати можливість порушення свого права власності іншою особою, може звернутися до суду з вимогою про заборону вчинення нею дій, які можуть порушити його право, або з вимогою про вчинення певних дій для запобігання такому порушенню. Власник, права якого порушені, має право на відшкодування завданої йому майнової та моральної шкоди[2].

У цивільному праві існують різні способи захисту права власності, що можуть бути поділені на судові та позасудові. Традиційно способи захисту права власності поділяють на:

1. Речовий позов – це юридичний засіб захисту прав власника або іншої особи, яка має право на річ, спрямований на відновлення порушеного права щодо цієї речі. Речові позови стосуються відносин з приводу майна (речей) і спрямовані на захист абсолютних прав осіб, які мають право власності або інше речове право.

Віндикаційний позов – пред'являється власником майна до особи, яка незаконно володіє цим майном, з метою його повернення.

Негаторний позов – пред'являється для усунення перешкод у здійсненні права власності, не пов'язаних з позбавленням володіння.

2. Зобов'язальні позови: позов про відшкодування збитків – пред'являється з метою відшкодування матеріальної шкоди, завданої власникові майна, позов про компенсацію моральної шкоди – пред'являється у випадках, коли порушення права власності завдало моральної шкоди.

3. Інші способи захисту: самозахист – передбачає право власника на самостійне вжиття заходів для захисту свого майна в межах закону. Адміністративний захист – включає звернення до органів державної влади або місцевого самоврядування для захисту порушених прав.

В спеціалізованій літературі виділяють такі види позовів, спрямованих на захист приватної власності:

1) про визнання права власності на майно, витребування його з чужого незаконного володіння та від добросовісного набувача у передбачених законом випадках або відшкодування його вартості чи усунення інших порушень прав власника [3, с. 115];

2) Позов про розділ спільного майна: Цей позов використовується для поділу майна, яке належить декільком власникам на праві спільної власності.

3) Позов про виділ частки з спільного майна: Цей позов використовується для виділення частки з майна, яке належить декільком власникам на праві спільної власності.

Отже, захист права власності є важливою складовою частиною цивільного права України. Цивільне законодавство надає власнику широкий спектр способів захисту його права, що гарантує реалізацію його законних інтересів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гнатів О.Б. Захист права власності в цивільному праві: дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.03. Львів, 2014. 202 с.

2. Цивільний кодекс України. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356*). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (Дата звернення: 22.04.2024)

3. Антонюк О. Умови захисту права власності шляхом визнання. Національний юридичний журнал: теорія и практика. 2015. С. 115-120.

Тарасов Богдан Олександрович,
здобувач вищої освіти 2 курсу
Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції
Науковий керівник: **Логінова Марина Вікторівна,**
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ДЕРЖАВА ЕКОЛОГІЧНОГО ПРАВА

Екологічне право визначається як система правових норм і принципів, що регулюють і охороняють суспільні відносини, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища та раціональним використанням природних ресурсів. Ці відносини можуть включати питання екологічної безпеки, приналежності, використання, відновлення природних ресурсів, а також захисту людини та довкілля від негативного впливу з метою запобігання, усунення та попередження його наслідків.

Предметом екологічного права є регулювання цих суспільних відносин, які можуть бути розділені на природоресурсні правовідносини та природоохоронні правовідносини. Перші стосуються використання природних ресурсів, в той час як другі - забезпечують охорону природи та довкілля [1, с. 17].

Об'єкти екологічного права можна класифікувати за типом на диференційовані, інтегровані та особливо охоронювані.

Диференційовані об'єкти включають:

Землю;

Надра;

Рослинний світ;

Атмосферне повітря;

Тваринний світ.

Інтегровані об'єкти включають:

Довкілля;

Життя та здоров'я громадян.

Особливо охоронювані об'єкти включають:

Природні комплекси та ландшафти, які є об'єктами та територіями природно-заповідного фонду;

Природно-соціальні умови та процеси, такі як курортні, лікувально-оздоровчі та рекреаційні зони;

Екосистеми, такі як виключна економічна зона, континентальний шельф з природними ресурсами;

Природно-антропогенні зони, які зазнали впливу екологічних катастроф;

Екологічна мережа [2, с. 30].

Ця класифікація допомагає у розумінні різноманітності об'єктів, які охороняються та регулюються екологічним правом з метою збереження природного середовища та забезпечення екологічної безпеки [3, с. 57].

Держава екологічного права визначається як система правових норм, інституцій та механізмів, спрямованих на регулювання та захист навколишнього середовища в інтересах суспільства та майбутніх поколінь. Ця концепція виникає в контексті зростаючої уваги до проблем екології та природокористування, які стають все більш актуальними в умовах глобальних змін клімату, виснаження ресурсів та загрози біорізноманіттю [4, с. 16].

Держава екологічного права ґрунтується на принципах сталого розвитку, збалансованого природокористування та пріоритетному захисті навколишнього середовища. Ця концепція передбачає інтеграцію екологічних засад у всі галузі права та діяльність державних органів [2, с. 49]. Основними принципами держави екологічного права є принцип справедливого доступу до природних ресурсів, принцип екологічної безпеки, принципи відповідальності та відшкодування збитків за забруднення довкілля, а також принцип превентивної дії та збереження природних ресурсів для майбутніх поколінь [4].

Ефективне функціонування держави екологічного права передбачає наявність відповідних інституцій та механізмів контролю за дотриманням екологічних норм. До основних інструментів держави екологічного права відносяться законодавство, адміністративні норми, економічні стимули та інші механізми, спрямовані на стимулювання екологічної поведінки та запобігання негативним впливам на довкілля. Ключову роль у забезпеченні ефективності держави екологічного права відіграють також системи моніторингу, оцінки впливу на довкілля та екологічної експертизи.

Не зважаючи на значні досягнення в розвитку екологічного законодавства та інституцій, держава екологічного права стикається з численними викликами. Серед них - недостатня ефективність механізмів контролю та реалізації екологічних норм, недостатня координація між галузями права та відсутність міжнародного співробітництва у сфері охорони навколишнього середовища. Зокрема, глобальні проблеми, такі як зміна клімату та знищення біорізноманіття, вимагають спільних зусиль та координації міжнародних зусиль [2, с. 15].

Незважаючи на це, держава екологічного права відкриває перед собою широкі перспективи у забезпеченні сталого розвитку та збереженні природних ресурсів для майбутніх поколінь. Це вимагає постійних зусиль національних та міжнародних спільнот, а також постійного вдосконалення законодавства та інституційних механізмів для забезпечення ефективного захисту навколишнього середовища [3, с. 7].

У світлі наших досліджень можна зробити висновок, що держава екологічного права відіграє важливу роль у забезпеченні сталого розвитку та збереженні природного середовища. Ця концепція не лише визначає основні принципи та інструменти регулювання екологічних відносин, а й створює правовий фундамент для розв'язання нагальних проблем, таких як забруднення довкілля, виснаження ресурсів та зміна клімату.

Проте, існують виклики, які потребують подальшої уваги та дій. Недостатня ефективність механізмів контролю, недостатня координація між секторами та відсутність міжнародної співпраці у сфері охорони навколишнього середовища - лише деякі з них. Для подолання цих викликів потрібні спільні зусилля національних урядів, міжнародних організацій та громадськості.

В цілому, держава екологічного права відкриває перед собою перспективи для забезпечення сталого розвитку та збереження природного середовища для майбутніх поколінь. Це вимагає постійного вдосконалення законодавства, впровадження новітніх технологій та залучення широких верств населення до участі у збереженні нашої планети.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Екологічне право: підручник /за ред. А. П. Гетьмана ; М-во освіти і науки України, Нац. юрид. ун-т ім.Ярослава Мудрого. Харків : Право, 2019. 552 с.
2. Собченко, А. О., А. А. НК–Білека. Екологічні права та обов'язки громадян. Правовий дискурс. 2021. С. 38
3. Шемшученко, Ю. С., В. В. Костицький. Про соціальну обумовленість сучасних проблем теорії та методології екологічного права. Екологічне право України. 2017. С. 66-74.
4. Яковік Я. Європеїзація екологічного права держав-членів Європейського Союзу. Problems of legality 2022. С. 82-109.

Тарасов Богдан Олександрович,
здобувач вищої освіти 2 курсу
Навчально-наукового інституту права та
підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції
Науковий керівник: **Логінова Марина Вікторівна,**
викладач кафедри цивільного права та процесу
Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН

Екологічні права та обов'язки громадян України є невід'ємною складовою системи гарантій захисту природи та забезпечення екологічної безпеки. Ці права й обов'язки визначають можливості та відповідальність людини у сфері використання природних ресурсів, збереження навколишнього середовища та забезпечення сталого розвитку.

Важливим аспектом екологічних прав громадян України є право на сприятливе навколишнє середовище, яке проголошується Конституцією. Це включає участь у громадських експертизах та публічних слуханнях з питань впливу на навколишнє середовище, а також право подавати позови до суду за шкоду, заподіяну здоров'ю та майну внаслідок негативного впливу на природу [3].

Згідно з Законом України «Про навколишнє природне середовище», громадяни мають право компенсувати шкоду, що виникла внаслідок забруднення, а також вносити плату за спеціальне використання природних ресурсів. Водночас, вони зобов'язані берегти природу, раціонально використовувати її ресурси та не порушувати екологічні права інших осіб [1].

У своїй діяльності громадяни повинні дотримуватися норм та вимог законодавства щодо охорони навколишнього середовища, а також активно співпрацювати з державними та громадськими організаціями у вирішенні питань екологічної безпеки [2].

Ефективне збереження навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки є важливою складовою сталого розвитку країни. У цьому контексті, законодавство України визначає як загальні, так і спеціальні обов'язки громадян у сфері охорони навколишнього середовища. Нижче розглянуто ці обов'язки докладно згідно зі статтями Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» та іншими відповідними законодавчими актами [4].

Громадяни України зобов'язані берегти природу, охороняти її та раціонально використовувати багатства. Це означає здійснення діяльності з урахуванням потреб природи та її можливостей на тривалий період. Громадяни зобов'язані дотримуватися вимог екологічної безпеки, екологічних нормативів та лімітів природовикористання [3]. Це включає в себе не перевищення встановлених норм і обмежень при використанні природних ресурсів. Громадяни повинні уникати порушень екологічних прав і законних інтересів інших осіб, у тому числі не наносити шкоди їхньому здоров'ю та майну через свою діяльність.

Також громадяни мають обов'язок сплачувати внески за спеціальне використання природних ресурсів та сплату штрафів у разі порушення екологічного законодавства. Вони повинні регулярно вносити плату за забруднення навколишнього середовища та обмежене використання природних ресурсів. Крім цього, важливо, щоб громадяни ефективно використовували природні ресурси та приймали заходи щодо їх відновлення.

До цієї категорії відноситься отримання дозволів на проведення діяльності, яка може негативно впливати на стан природного середовища. Громадяни також повинні передавати об'єкти, що мають екологічну небезпеку, на екологічну експертизу та дотримуватися висновків органів державної екологічної служби.

В Україні екологічні права громадян є невід'ємною складовою системи гарантій захисту навколишнього природного середовища та забезпечення екологічної безпеки. Ці права забезпечуються широким спектром заходів, проведених на різних рівнях влади та залучають участь громадянського суспільства. У цьому тексті ми розглянемо механізми та шляхи, які забезпечують ефективність та реалізацію екологічних прав громадян [2].

Щоб забезпечити екологічні права громадян, держава здійснює широкомасштабні заходи з підтримання, відновлення та поліпшення стану навколишнього природного середовища. Ці заходи включають у себе:

- Розробку та впровадження стратегій та програм з охорони довкілля.
- Впровадження екологічних технологій у виробництво та господарську діяльність.
- Контроль за додержанням екологічних норм та стандартів [1].

Державні органи та підприємства мають обов'язок здійснювати технічні та інші заходи для запобігання шкідливому впливу своєї діяльності на навколишнє природне середовище. Це включає в себе планування, розміщення та експлуатацію об'єктів з урахуванням екологічних вимог. Громадські об'єднання та громадяни грають важливу роль у діяльності щодо охорони навколишнього природного середовища. Вони беруть участь у прийнятті рішень, сприяють контролю за виконанням екологічних норм та стандартів, та вносять пропозиції щодо поліпшення стану довкілля [4].

Здійснення контролю за додержанням екологічного законодавства покладено на державні та громадські органи. Вони відповідають за виявлення порушень та прийняття заходів щодо їх усунення. У випадку заподіяння шкоди здоров'ю та майну громадян внаслідок порушення екологічного законодавства, передбачено механізми компенсації та відшкодування шкоди в установленому порядку.

Україна гарантує своїм громадянам реалізацію екологічних прав, наданих їм законодавством. Ради та спеціально уповноважені державні органи управління мають забезпечувати всебічну допомогу громадянам у здійсненні природоохоронної діяльності та захищати їхні інтереси в сфері охорони навколишнього природного середовища. Екологічні права громадян України є важливим елементом забезпечення сталого розвитку та збереження навколишнього природного середовища [2].

Отже, загальні та спеціальні обов'язки громадян передбачені законодавством України мають велике значення для збереження природи та забезпечення екологічної стабільності. Дотримання цих обов'язків є важливим етапом на шляху до сталого розвитку суспільства та забезпечення здорового й безпечного життя майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Бригадир І. В., Зуєв В. А., Шуміло О. М. Екологічне право України. URL: <http://dspace.univd.edu.ua>
2. Ільків Н. В. Екологічне право України. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream.pdf>
3. Кобринський В. Ю., Камінський А. І. Основні засади класифікації екологічних прав та обов'язків людини і громадянина. URL: http://pravoisusilstvo.org.ua/archive/2012/2_2012/12.pdf
4. Кондур Е. Класифікація екологічних прав і обов'язків громадян України. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream.pdf>

ТИСОВСЬКИЙ Іван

курсант 2 курсу, н.г ДР-245

*Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції,*

*Науковий керівник: **НАГОРНА Олена***

старший викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ОСОБЛИВОСТІ РОЗГЛЯДУ СКАРГ В АПЕЛЯЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕННІ НА РІЗНИХ СТАДІЯХ СУДОВОГО ПРОЦЕСУ

Апеляційне провадження – це невід’ємна складова судової системи України, що слугує уникненню помилок та забезпечує реалізацію права на справедливий суд. Ця стадія процесу має низку особливостей, які відрізняють її від попереднього розгляду справи. Мета та завдання апеляційного провадження полягає в:

1. Перевірки законності та обґрунтованості рішень судів першої інстанції. Апеляційний суд не просто повторює розгляд справи, а оцінює правильність застосування норм права, повноту дослідження обставин справи та обґрунтованість висновків суду першої інстанції.

2. Виправлення помилок, допущених судом першої інстанції. Завдяки апеляційному перегляду усуваються помилки, що могли негативно вплинути на права та законні інтереси сторін.

3. Забезпечення єдності судової практики. Апеляційний суд, узагальнюючи практику застосування права, сприяє уніфікації судових рішень з подібних питань.

За загальним правилом суд апеляційної інстанції повинен мати певні критерії, за допомогою яких він міг би перевірити правильність рішень місцевого суду. Такими критеріями є підстави для скасування або зміни судового рішення. У зв’язку з цим ЦПК України містить досить детальний перелік підстав, за наявності яких рішення суду першої інстанції підлягає перегляду. До них, зокрема, належать: неповне з’ясування всіх фактичних обставин, які мають значення для справи; недоведеність таких обставин; невідповідність висновків суду обставинам справи; порушення або неправильне застосування норм матеріального чи процесуального права[1].

Підстави для оскарження судового рішення:

1. Неправильне застосування норм права. Це може бути невірне тлумачення законів, підзаконних актів, застосування нечинних або недійсних норм, помилкове визначення юридичних фактів.

2. Неналежне дослідження обставин справи. До цієї категорії належать випадки, коли суд не дослідив усі необхідні докази, дослідив їх неповністю, або дав їм неправильну оцінку.

3. Обґрунтованість висновків суду. Висновок суду вважається необґрунтованим, якщо він не ґрунтується на досліджених доказах, не відповідає їм або суперечить їм.

4. порушення норм процесуального права. Це можуть бути порушення правил підсудності, строку розгляду справи, порушення прав учасників процесу тощо.

Розгляд справи в апеляційній інстанції:

- Перевірка апеляційної скарги: Суддя апеляційного суду перевіряє скаргу на предмет її відповідності вимогам закону. У разі виявлення недоліків суд може повернути скаргу заявнику для їх усунення.
- Підготовка до розгляду справи: Суддя апеляційного суду призначає дату розгляду справи та надсилає сторонам повідомлення про це. Сторони мають право подати до суду письмові пояснення з приводу апеляційної скарги, а також інші докази.
- Розгляд справи в судовому засіданні: Апеляційний суд розглядає справу в судовому засіданні за участю сторін та інших осіб, які можуть брати участь у справі. Суд досліджує матеріали справи, заслуховує пояснення сторін, свідків, експертів. За результатами розгляду справи суд виносить апеляційну ухвалу

Апеляційне оскарження – це процедура, яка дозволяє оскаржити рішення суду першої інстанції до суду апеляційної інстанції.

Мета апеляційного оскарження: перевірка законності та обґрунтованості рішення суду першої інстанції; виправлення помилок, допущених судом першої інстанції.

Забезпечення єдності судової практики. Рішення суду першої інстанції можуть бути оскаржені як загалом, так і частково. Так, наприклад, в апеляційному порядку може бути оскаржено резолютивну частину рішення з питань розподілу судових витрат між сторонами, порядку та способу виконання рішення, які не потребують повного перегляду рішення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стадії розгляду судових справ в апеляційному провадженні. URL: https://dna.arbitr.gov.ua/sud5030/dla_sybektiv_gospod_dialnosti/stadii/ (дата звернення: 13.06.2024)
2. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку: постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 р. № 18. Вісник Верховного Суду України. 2008. № 11(99). С. 7–15.
3. Закон України "Про судоустрій і статус суддів" URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> дата звернення: 12.06.2024).

Дар'я УСОВА

курсантка 3-го курсу

Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

*Науковий керівник: **Світлана КОРОГОД***

старший викладач кафедри

кримінального права та кримінології

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ХАРАКТЕРИСТИКА СКОЄННЯ МЕДИЧНИМИ ТА ФАРМАЦЕВТИЧНИМИ ПРАЦІВНИКАМИ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У СФЕРІ ОБІГУ НАРКОТИЧНИХ ЗАСОБІВ, ПСИХОТРОПНИХ РЕЧОВИН, ЇХ АНАЛОГІВ ТА ПРЕКУРСОРІВ

Кримінальне законодавство України насамперед спрямоване на захист життя та здоров'я людини від кримінально-протиправних посягань. Слід зауважити, що частина кримінальних правопорушень може бути скоєна медичними або фармацевтичними працівниками, як спеціальними суб'єктами суспільно-небезпечного діяння.

Дослідження питань кримінальної відповідальності медичних та фармацевтичних працівників взаємодіє з медичним, фармацевтичним та кримінальним правом. Будь-яка діяльність у цих галузях пов'язана з ризиками, і невиправданий ризик з боку такого працівника може мати тяжкі наслідки для пацієнтів. Такі дії, що становлять загрозу для суспільства, не лише піддаються моральній критиці, але й несуть юридичну відповідальність, включаючи кримінальну[1, с. 82].

В даній науковій роботі ми розглядаємо медичних та фармацевтичних працівників як спеціальних суб'єктів, яких можна визначити як особи, які за своїм службовим або професійним статусом повинні дотримуватися встановлених правил у справі виробництва снотворного маку або конопель, виробництва, зберігання, обліку, відпуску, розподілу, торгівлі, перевезення, пересилання або використання наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів.

Відповідно до Кримінального кодексу України (далі по тексті ККУ) розділу XIII, який має назву “Кримінальні правопорушення у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів та інші кримінальні правопорушення проти здоров'я населення”, медичні та фармацевтичні працівники несуть відповідальність за такі статті:

1. Стаття 308 КК України (викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем);

2. Стаття 319 КК України (незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин);

3. Стаття 320 КК України (порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів);

4. Стаття 325 КК України (порушення санітарних правил і норм щодо запобігання інфекційним захворюванням та масовим отруєнням)[1].

Під час встановлення злочинності діяння, насамперед, необхідно враховувати те, що, оскільки обов'язки конкретного медичного працівника залежать від його спеціальності, посади, то необхідно аналізувати коло саме його обов'язків, що зазвичай містяться в нормативних актах, посадових інструкціях, правилах, вказівках тощо [2]. Таким чином, незаконна видача рецепта головним лікарем чи завідувачем відділення лікувально-медичного закладу утворює сукупність злочинів, які кваліфікуються за ст. 319 та ст. 364 КК (як незаконна видача рецепта на право придбання наркотичних засобів або психотропних речовин і як зловживання службовим становищем).

Медичні та фармацевтичні працівники, які мають доступ до наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, зобов'язані дотримуватися стандартів професійної поведінки та вимог. Так, наприклад, видача рецептів на наркотичні засоби або психотропні речовини без відповідних медичних показань або з порушенням встановлених правил оформлення забороняється відповідно до Закону України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори"[4]. Порушення такої вимоги тягне за собою кримінальну відповідальність відповідно до статті 319 ККУ.

Суб'єктивна сторона таких правопорушень характеризується умисною формою вини, оскільки суб'єкт усвідомлює, що порушує правила поведінки з наркотичними засобами, психотропними речовинами, їх аналогами, прекурсорами та наркотиковмісними рослинами, і бажає вчинити це діяння, використовуючи свої повноваження. Також такі суспільно-небезпечні діяння можуть вчинятися з корисливих мотивів, для отримання неправомірної вигоди.

Одним з поширених видів здійснення суспільно-небезпечного діяння медичними чи фармацевтичними працівниками є зловживання службовим становищем для отримання незаконної вигоди в обмін на незаконний доступ до наркотичних засобів або психотропних речовин. Це може виявитися у формі фальсифікації рецептів, надання псевдомедичних послуг для отримання наркотиків або сприяння у їх незаконному обігу.

Фальсифікованими лікарськими засобами є це медичні препарати, що були умисно змінені або підроблені таким чином, що вони не відповідають офіційним відомостям, включеним до Державного реєстру лікарських засобів України. Це також може включати медичні засоби, які були спеціально підроблені або змінені таким чином, що вони не відповідають оригінальним характеристикам або відомостям, що стосуються їх ефективності та безпеки.

В контексті розгляду кримінальних правопорушень у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів та прекурсорів, виявлено, що участь медичних та фармацевтичних працівників як суб'єктів злочину становить серйозну загрозу для суспільства та індивідуальних громадян. Порушення в цій сфері може призвести до серйозних наслідків, включаючи погіршення здоров'я, загрозу життю та здоров'я населення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вознюк А.А. Кримінальне право України. Загальна частина : конспект лекцій. Київ, 2020. 236 с.
2. Кримінальний кодекс України. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14/conv#n2238>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо удосконалення законодавства з питань діяльності закладів охорони здоров'я : Закон України від 6 квітня 2017 року № 2002-VIII. Відомості Верховної Ради. 2017. № 21. Ст. 245.
4. Закон України "Про наркотичні засоби, психотропні речовини і прекурсори". https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/60/95-vp?find=1&text=видача#w1_1

Хейло А.С.,
курсант

*Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції*

*Науковий керівник: Логінова М.В.,
викладач кафедри цивільного права та процесу,
капітан поліції*

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІДПОВІДАЧА ВІД СУДОВОГО ЗБОРУ: СУДОВА ПРАКТИКА

Незважаючи на збройну агресію російської федерації проти нашої держави, Україна як демократична та правова держава кожного дня продовжує діяльність суду щодо неупередженого розгляду судових справ. У 2024 році в Україні було встановлено нові, збільшені у порівнянні з попереднім ставки судового збору. Таке підвищення обумовлено серйозним економічним спадом у державі, в порівнянні з довоєнним часом. Проте, у яких випадках суд може звільнити сторону від сплати судового збору на законних підставах? У цій роботі ми хочемо дослідити це питання, посиляючись на актуальну судову практику.

Відповідно до пункту 1 частини першої статті 8 Закону України «Про судовий збір» враховуючи майновий стан сторони, суд може своєю ухвалою за її клопотанням відстрочити або розстрочити сплату судового збору на певний строк, якщо розмір судового збору перевищує 5 відсотків розміру річного доходу позивача - фізичної особи за попередній календарний рік [1]. Аналізуючи дану юридичну норму, можна зрозуміти, що вона стосується виключно сторони позивача.

Варто зазначити, що регулювання питання щодо звільнення від сплати судового збору здійснюється і в межах інших нормативно-правових актів. Так, 12 грудня 2023 року Верховний Суд у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду прийняв рішення щодо звільнення від сплати судового збору учасників бойових дій, у випадках, коли особа звертається до суду зі справою про його соціальні права як пенсіонера [2].

Відповідно до пункту 13 частини 1 статті 5 Закону України «Про судовий збір» від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються учасники бойових дій, постраждалі учасники Революції Гідності, Герої України – у справах, пов'язаних з порушенням їхніх прав [1]. Це положення відображає визнання державою особливого статусу цих осіб та надання їм певних пільг у правовій системі, зокрема, у сфері судочинства.

14 січня 2021 року Велика Палата Верховного Суду дійшла до висновку, що положення статті 8 Закону України «Про судовий збір» можуть бути застосовані за загальним правилом як до позивача, так і до відповідача – фізичної особи за наявності відповідної підстави, визначеної зазначеною нормою [3].

З висновку Верховного Суду також стає зрозуміло, що у разі подання відповідачем апеляційної або касаційної скарги, суд має дослідити докази, які підтверджують право сторони на звільнення від сплати судового збору, а відмова особі у такому праві без

належних на те підстав порушує саму суть права відповідача на доступ до правосуддя. Хоча висновок до якого у своєму рішенні дійшов Верховний Суд прямо ніде не прописаний у законодавстві, яке регулює питання звільнення учасників судового процесу від сплати судового збору, проте відповідно до частини 5 статті 13 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» дана норма повинна враховуватися іншими судами при застосуванні таких норм права.

Отже, висновок Великої Палати Верховного Суду у певному сенсі розширює тлумачення норми закону, робить її більш справедливою та надає цінності праву відповідача на захист, як загальнообов'язковому юридичному явищу. Відповідач у справі може за певних обставин (дійсної неспроможності сплатити судовий збір, підтвердженої належними доказами) бути звільненим від сплати судового збору або його сплата може бути відстрочена чи розстрочена, розмір судового збору може бути зменшений судом. Рішення Верховного Суду щодо звільнення особи від судового збору повинні враховуватися всіма іншими судами України при застосуванні таких норм права. Підстави для звільнення особи від сплати судового збору є комплексними та визначені у різних нормативно-правових актах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про судовий збір: Закон України від 18.10.2023 р. 3674-VI
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3674-17#Text>
2. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду № 600/1927/23-а від 12.12.2023
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/115598438>
3. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 14.01.2021 у справа № 0940/2276/18
URL: <https://verdictum.ligazakon.net/document/94525431>

Віталіна Шебела

курсант

*Навчально-наукового інституту права та підготовки
фахівців для підрозділів Національної поліції*

Науковий керівник: Логінова Марина Вікторівна

викладач кафедри цивільного права та процесу

Дніпровський державний університет внутрішніх справ

ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН

У сучасному світі екологічне законодавство України зосереджується на визначенні місця та ролі людини у суспільстві та державі. Конституція України стверджує пріоритет прав і свобод людини перед державними та іншими інтересами, у той же час встановлюючи норми, що мають екологічне спрямування.

Однією з актуальних проблем є інтенсивне використання природних ресурсів та загострення екологічної ситуації. Суспільство безпосередньо впливає на стан природного середовища, тому належить ретельно розглянути екологічні права та обов'язки громадян для забезпечення їхньої реалізації та контролю за охороною довкілля. Екологічні права громадян – це сукупність юридичних можливостей та засобів, що гарантують задоволення потреб та інтересів у сфері охорони навколишнього середовища, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки [3, с. 189]. Цим правам відповідають певні екологічні обов'язки.

Екологічні обов'язки становлять ключовий елемент системи правового регулювання екологічних відносин. Вони включаються до основних категорій права, відображаючи його роль як регулятора суспільних відносин. Ці обов'язки покладаються на зобов'язану особу, яка повинна вибрати передбачений законом варіант поведінки – виконувати певні дії або утримуватись від них. При цьому закон встановлює необхідний рівень поведінки, наприклад, обов'язок сплачувати штрафи за екологічні правопорушення чи компенсувати завдану шкоду навколишньому середовищу [1, с. 157].

Екологічні права та обов'язки можна класифікувати за різними критеріями, одним з яких є юридична сила нормативно-правових актів, що їх регулюють. За цим критерієм їх можна поділити на конституційні, передбачені законами України та визначені підзаконними актами [2, с. 38]. Кожна з цих груп відображає різні аспекти правового захисту та реалізації екологічних прав та обов'язків громадян. У подальших дослідженнях важливо розглянути різноманітні аспекти екологічного законодавства, зокрема механізми реалізації екологічних прав та обов'язків, а також їхній вплив на стан навколишнього середовища та суспільство в цілому.

Сучасний екологічний ландшафт в Україні нагадує про необхідність активної участі громадян у збереженні навколишнього середовища. Громадяни мають можливість реалізовувати свої екологічні права як індивідуально, так і у співпраці з іншими, об'єднуючись у різноманітні громадські організації та утворення. Створення таких природоохоронних об'єднань розширює можливості громадян у реалізації їхніх екологічних прав [3, с. 190].

Україна має розвинену мережу громадських об'єднань та організацій, які діють у різних сферах громадського життя [4, с. 172]. Прикладом такої громадської організації є Українська Природоохоронна Група (UNCG). Їхня діяльність включає створення нових заповідних територій, участь у вдосконаленні законодавства, виявлення випадків незаконного знищення природи та проведення просвітницької роботи.

Особливо гостро питання екологічної безпеки стоїть перед країною через її участь у війні. Згадуючи про обов'язки берегти та примножувати природні ресурси нашої землі, необхідно також пам'ятати про право звертатися за допомогою та співпрацювати з міжнародними організаціями. Спільними зусиллями ми можемо запобігти руйнуванню екосистеми нашої держави. Екологічні проблеми мають міжнародний характер, тому важливо залучати до процесу їх вирішення активістів та країни з усього світу. Громадські організації грають ключову роль у захисті екологічних інтересів, оскільки вони можуть впливати на урядові рішення та суспільну думку.

Загалом, ставлення до навколишнього середовища відображає екологічне виховання та самосвідомість кожної особи. Держава виступає регулятором у правомірній поведінці громадян щодо охорони природи. Проте, до тих пір, поки кожна людина на Землі не розумітиме важливість бережливого ставлення до природи, зусилля будь-яких урядів та громадських організацій не будуть успішними.

Таким чином, питання про права та обов'язки громадян у сфері екології завжди залишатимуться актуальними, і спільні зусилля громадян та організацій будуть ключем до збереження нашого навколишнього середовища для майбутніх поколінь.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кобринський В. Ю., Камінський А. І. Основні засади класифікації екологічних прав та обов'язків людини і громадянина. URL: http://pravoisuspilstvo.org.ua/archive/2012/2_2012/12.pdf
2. Ільків Н. В. Екологічне право України. URL: <http://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream.pdf>
3. Кондур Е. Класифікація екологічних прав і обов'язків громадян України. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream.pdf>
4. Шинкарьов О. О. Екологічні обов'язки громадян: загальна характеристика. URL: <https://vestnik-pravo.mgu.od.ua/archive/juspradenc23/41.pdf>

Шебела Віталіна

курсант

Навчально-наукового інституту права та підготовки фахівців для підрозділів Національної поліції

Науковий керівник: Олійник Юлія Володимирівна, старший викладач кафедри теорії та історії держави і права Дніпровський державний університет внутрішніх справ

МІЖНАРОДНЕ ПРАВО ТА НАСЛІДКИ ЙОГО ПОРУШЕНЬ

Україна як держава і українці як народ часто критикують існуючу систему міжнародного права за м'якість, заповільну реакцію або навіть недовість як таку. Ця критика виникає на тлі масштабної війни з Російською Федерацією, де очікування швидкої та ефективної відповіді міжнародної спільноти стикаються з реаліями складних правових та політичних процесів.

Однак експерти в галузі міжнародного права, такі як Ольга Кучмієнко, Голова Комітету Асоціації правників України з міжнародного права, стверджують, що міжнародна спільнота оперативно відреагувала на заклик України. Вона зазначає: «міжнародна спільнота оперативно відреагувала на заклик, надавши окрім матеріально-технічної ще і юридичну допомогу. Іноземні адвокати безкоштовно консультують українських біженців та переміщених український бізнес». Це свідчить про те, що міжнародне право може бути ефективним інструментом захисту та підтримки у кризові моменти.

З самого початку війни Україна активно закликає і долучає партнерів для створення правових механізмів для розслідування злочинів та порушення законів і звичаїв війни. Поштовхом до залучення іноземних партнерів стали жакливі наслідки збройної агресії Росії та відкриті акти геноциду, знайдені на звільнених територіях країни. Важливою складовою у процесі міжнародно-правової взаємодії є відстежування та покарання осіб та держав, які намагаються допомогти Росії обійти накладені на неї санкції. Сигналом підтримки України є те, що міжнародні суди значно прискорили терміни розгляду справ, пов'язаних з конфліктом. Зазвичай такі процеси вимірюються місяцями або навіть роками, але у випадку з Україною, реакція була швидшою. Це свідчить про те, що міжнародна правова спільнота усвідомлює серйозність ситуації та намагається максимально ефективно використати наявні інструменти для встановлення справедливості [1, с. 9].

Російське вторгнення у лютому 2022 року стало викликом не лише для міжнародного права, але й для соціально-політичної системи, яка вибудовувалася після Другої світової війни. Одним з ключових принципів цієї системи була неможливість військової інтервенції задля зміни кордонів держави. Аналіз сучасних досліджень демонструє безліч «відкритих питань», але також виявляє інноваційні зрушення у міжнародному праві. Наприклад, у Статуті ООН було закріплено принцип, що «Усі Члени Організації Об'єднаних Націй утримуються в своїх міжнародних відносинах від погрози силою, або її застосування як проти територіальної недоторканності або політичної незалежності будь-якої держави, так і якимось іншим чином, несумісним із Цілями Об'єднаних Націй» [2, с. 3].

Незважаючи на критику з боку України та українців, міжнародна спільнота демонструє здатність оперативного реагувати на виклики, забезпечувати правову підтримку та розслідувати війнні злочини. Взаємодія між Україною та міжнародними партнерами у правовій сфері є важливим кроком у боротьбі за справедливість і відновлення миру.

На Заході сформувався та широко поширився погляд про те, що життя людини є головною цінністю. Цей принцип визначає, що правова політика повинна бути побудована навколо захисту та забезпечення права людини на життя. Міжнародне право перейняло ці традиції, створивши та розвинувши міжнародно-правові інстанції для розслідування порушень прав людини на міждержавному рівні. До таких інстанцій належать Міжнародний суд ООН (МС ООН), Міжнародний кримінальний суд (МКС) та Європейський суд з прав людини (ЄСПЛ) [3, с. 17].

Кожна з цих організацій швидко відреагувала на напад РФ на Україну, що демонструє їхню готовність захищати права людини навіть у найскладніших умовах. 26 лютого 2022 року Україна подала позов у МС ООН проти Росії на підставі Конвенції про запобігання злочину геноциду та покарання за нього. 16 березня 2022 року МС ООН зобов'язав Росію:

- негайно призупинити військову операцію, яку вона розпочала 24 лютого 2022 року в Україні;

- впернитися, що ніхто, включно з будь-якими збройними силами чи нерегулярними збройними угрупованнями, не вживає заходів щодо продовження військової операції.

28 лютого 2022 року МКС розпочав розслідування воєнних злочинів і злочинів проти людяності, які вчинила Росія на території України. Однією з компетенцій МКС є виплата репарацій постраждалим у разі визнання обвинувачуваних винними у скоєнні злочину агресії, військових злочинів, геноциду та злочинів проти людяності. МКС також передбачає персональну відповідальність вищого військового та політичного керівництва, що може допомогти Україні ініціювати проведення «мюнхенського процесу» над військовими злочинцями.

Від моменту подання Україною заяви про надання допомоги через «порушення прав людини підрозділами російських збройних сил» і до безпосередньої реакції ЄСПЛ минуло всього 24 години. 1 березня 2022 року ЄСПЛ підтвердив, що дії російських збройних сил становлять ризик серйозного порушення прав людини, захищених Європейською конвенцією з прав людини, зокрема: права на життя; заборони тортур та нелюдського або принизливого поводження чи покарання; права на повагу до особистого та сімейного життя. Також РФ було виключено з Ради по правам людини ООН [4, с. 8].

Міжнародне право сьогодні знаходиться у стані постійної трансформації, спрямованої на пошук нових дієвих форм і механізмів для забезпечення безпеки. Сучасні дослідження аналізують ефективність існуючих механізмів. Наприклад, Максим Вішук зазначає: «Коли механізм виходить з ладу, ми не ліквідуємо його, відмовляючись від подальшого використання або віри в його користь. Радше ми намагаємося з'ясувати, що пішло не так і чому, аби додати нові запобіжники і механізми безпеки, доки він знову і знову не виходитиме з ладу, а ми продовжуватимемо той самий цикл».

У підсумку, в українському просторі існує незадоволеність тим, що міжнародне право не змогло запобігти війні в Україні, зупинити її або хоча б ефективно вплинути на агресора. Проте варто визнати, що Україна зустріла війну з інструментами та інститутами, які були недоступні нашим попередникам у Першій та Другій світових війнах. Завдяки їхньому внеску, міжнародне право еволюціонувало до нинішнього рівня.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Буткевич, О. Право війни як джерело сучасних галузей міжнародного права. Науковий вісник Ужгородського Національного Університету. 2022. С. 143.
2. Війна в Україні: чому міжнародне право лишається ефективним механізмом покарання агресора URL: <https://2022.uba.ua/news/vijnav-ukrayini-chomu-mizhnarodne-pravo-lyshayetsya-efektyvnym-mehanizmom-pokarannya-agresora/>
3. Погляд з України: відроджуючи віру в міжнародне право URL: <https://www.justsecurity.org/80723/insight-from-ukraine-revitalizing-belief-ininternational-law-ua/>
4. Рубленко Альона. Права людини в сучасних реаліях війни на території України. приватно-правові та публічно-правові відносини: проблеми теорії та практики в умовах воєнної агресії: збірник матеріалів II Міжнародної науково–практичної конференції (м. Кропивницький, 07 жовтня 2022 року). Кропивницький, 2022. 562 с. 2022. С. 112.

Яцишин Вадим Валерійович

*Одеська міжнародна академія, доктор філософії
(Ph.D. з права), адвокат, доцент загальноосвітньої кафедри
Одеської міжнародної академії*

ДЕЯКІ ЗМІНИ У ТРУДОВОМУ ЗАКОНОДАВСТІ В ПЕРІОД ДІЇ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

В Україні вже прийнято низку нормативно-правових актів, що регулюють трудові відносини в умовах воєнного стану та встановлюють юридичні процедури та механізми, що є новими для трудового законодавства.

Дослідженню питань розвитку трудового законодавства в умовах правового режиму воєнного стану велику увагу приділяли такі вчені як: Бурак В.Я.; Гришина Ю.М.; Запара С.І.; Маньгора Т.В.; Пилипенко П.Д.; Чанишева Г.І. та інші. Водночас, враховуючи те, що питання розвитку та становлення трудового законодавства в умовах воєнного стану тільки відбувається, наукова дискусія із вказаного питання є важливою.

За період воєнного стану було прийнято один основний закон: Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

24 лютого 2024 року Президент України підписав Указ «Про введення воєнного стану в Україні» від 24 лютого 2022 року, №64/2022 [2] яким введено правовий режим воєнного стану на всій території держави і який діє і на теперішній час.

24 березня 2022 року набрав чинність Закон України від 15.03.2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [3] який не лише вносив зміни в інші, діючі нормативно-правові акти, а і сам встановлював нові для трудового законодавства та науки трудового права юридичні механізми та інструменти.

Одним із таких механізмів, що стосується регулювання колективних трудових відносин, а саме відносин пов'язаних із реалізацією трудових договорів та угод є законодавчо встановлений механізм зупинення дії окремих положень колективного договору. Вперше законодавчо в Україні було встановлено процедуру зупинення дії окремих положень колективного договору.

Відповідно до статті 11 Закону України від 15.03.2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», яка має назву «зупинення дії окремих положень колективного договору» визначено, що на період воєнного стану дія окремих положень колективного договору може бути зупинена за ініціативою роботодавця [3].

Водночас, на відміну від статті 13 вказаного Закону, що регулює питання призупинення дії трудового договору, окрім достатньо короткого формулювання жодних додаткових пояснень та процедури здійснення зупинення (призупинення) дії окремих положень колективного договору законодавець не встановлює.

Не зрозуміло чому саме роботодавцю як одній із сторін соціального діалогу та сторони підписання колективного договору надано право зупиняти дію окремих положень колективного договору і, фактично, законодавцем сторону працівників поставлено в нерівні умови із стороною роботодавця. На практиці у соціальних партнерів, на тих підприємствах, де укладається колективний договір не декларативно, сторона працівників також має низку зобов'язань, які в умовах правового режиму воєнного стану виконати складно, однак законодавець ставить сторони соціального діалогу із вказаного питання в

нерівні умови, що вочевидь є неприйнятним та не узгоджується із принципами трудового законодавства та принципами соціального діалогу в Україні.

Відсутність у нормах Закону України від 15.03.2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» чітко встановленої процедури зупинення дії окремих положень колективного договору може мати наступні наслідки, а саме:

- нерівність сторін соціального діалогу між собою в процесі виконання (реалізації) колективного договору;
- незастосування вказаної норми в умовах воєнного стану на практиці, що як наслідок, є визнанням декларативності такої норми.

Звичайно, всі крапки над «і» у вказаному питанні розставить час та практика застосування вказаної норми, однак доцільно було б законодавцю деталізувати процедуру зупинення дії окремих положень колективного договору та усунути штучно встановлену нерівність у вказаному питанні.

Аналогічним є і норма статті 14 Закону України від 15.03.2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану», що встановлює нову, основну функцію профспілок в умовах правового режиму воєнного стану і не встановлює жодних конкретних механізмів виконання такої функції.

Як зазначають Чанишева Г.І. та Гришина Ю.М., і з чим не можна не погодитись, Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» від 15 березня 2022 року №2136-IX на профспілки, їх об'єднання покладено нову функцію – функцію максимального сприяння забезпеченню обороноздатності держави. Водночас ця функція є певною мірою декларативною, оскільки зазначеним Законом не передбачені конкретні повноваження профспілок з її реалізації за аналогією з іншими основними функціями (представницькою, захисною, громадського контролю за додержанням законодавства про працю та про охорону праці, додержанням мінімальних трудових гарантій, передбачених Законом України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану») [1, с. 195].

Зазначене питання також потребує вирішення в подальшому з метою надання можливості профспілкам реалізовувати норму статті 14 Закону України від 15.03.2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

Поряд із цим, Закон України від 15.03.2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» є важливим кроком на шляху до належного регулювання трудових відносин в умовах воєнного стану.

Підсумовуючи можна відмітити, що позитивними є намагання законодавця унормувати колективні трудові відносини в умовах правового режиму воєнного стану. Безсумнівно прийняття Закону України від 15.03.2022 року № 2136-IX «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» внесло низку спрощень та новацій до трудового законодавства, що можуть бути використані для регулювання колективних трудових відносин і після скасування чи припинення воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Гришина Ю.М., Чанишева Г.І. Основні функції профспілок в умовах воєнного стану. *Право і суспільство*. 4 (2022): 195-201.
2. Про введення воєнного стану в Україні: Указ Президента України від 24.02.2022 р. №64/2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/64/2022#Text>.
3. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану: Закон України від 15.03.2021р. №2136-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20#Text>.